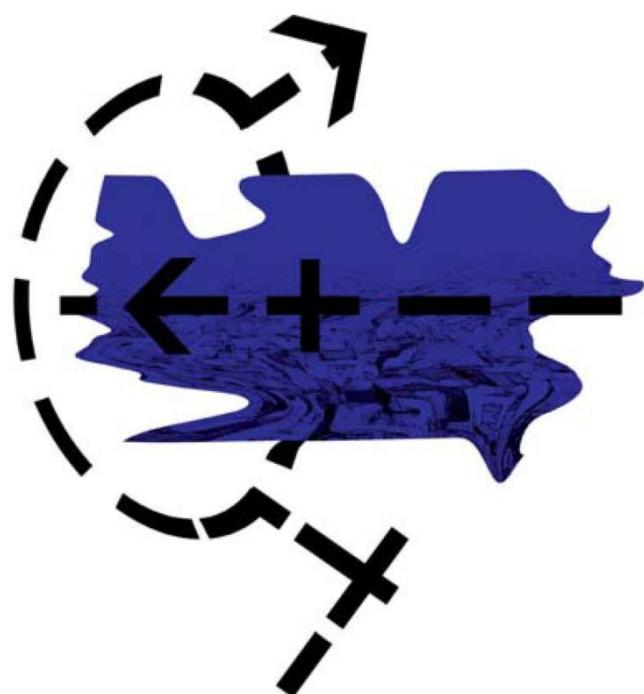

η ΙΚΟΥΡι@

ΤΕΥΧΟΣ 3 • ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ 2022 • ΤΙΜΗ 4€

Ένα τεύχος για τον φεμινισμό
και την πολιτική κουλτούρα της εποχής μας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Editorial	3
<i>Αναστασίας Ματσούκα</i>	
Weather of the day, or climate of the era?	
Πρώτες σκέψεις γύρω από την ανατροπή της Roe v. Wade από το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ	6
<i>Ιωάννα Στεντούμη, συνέντευξη στην Αλίκη Κοσυφολόγου</i>	
Όση περισσότερη ορατότητα και δικαιώματα διεκδικούν οι επιζήσασες, τόσο πιο ακραία είναι η πατριαρχική αντίδραση»	11
<i>Ελιάνα Καναβέλη</i>	
Φεμινισμός και εκπαιδευτικό σύστημα: Τα social media κάνουν τη «ζημιά»!	18
<i>Μάνια Σωτηροπούλου</i>	
Η έμφυλη διάσταση του συνδικαλισμού: Είναι τα πρωτοβάθμια σωματεία μία πρώτη ελπίδα;	24
<i>Αγκίμ, συνέντευξη στις Ελευθερία Μαρματάκη και Ιωάννα Λίλα</i>	
Και Αλβανός και drag queen. Και βουνό και θάλασσα.	34
<i>Αλίκη Κοσυφολόγου</i>	
Η «αγάπη» είναι ένας σκύλος από την κόλαση αλλά αυτό το ξέρουμε. Το θέμα είναι τι κάνουμε από εκεί και πέρα.	48
<i>Γιάννος Λεβισιάνου Λαμπρόπουλου</i>	
Ανδρισμός του κώλου (ή που πήγανε οι άντρες 100%;)	56
<i>Νεφέλη Κάτση</i>	
Β: μπερδεμέν@ straight, ασυνεπείς λεσβίες, κρυφές	62
<i>Τάσος Κουπελίδης</i>	
Είναι η οποιαδήποτε ορατότητα, καλή ορατότητα; Τρανς χαρακτήρες στη μεγάλη & μικρή οθόνη	68
<i>Βιλιοκριτική</i>	
Πήγαμε... Είδαμε... Διαβάσαμε...	71
<i>Γιώτα Τεμπρίδου</i>	
Στις πορείες πάντα κλαίω	78
Στις πορείες πάντα κλαίω	83

Η Εριφύλη Αγγελοπούλου γεννήθηκε, ζει και δραστηριοποιείται στην Αθήνα.

Αποφοίτησε από την Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας το 2021

και εργάζεται ως εικαστικός, ως tattoo artist και ως μαγείρισσα.

Ασχολείται με τη βίντεο-τέχνη, τις εγκαταστάσεις,

την ποίηση, τη γραφιστική

και με την πολιτική στη ζωή και στην τέχνη.

@erifili_a

η κιουρί@

Περιοδική έκδοση της ομάδας κιουρί@

Καλοκαίρι 2022

E-mail: hello@kiouria.com

Ιστοσελίδα: www.kiouria.com

Η συντακτική ομάδα του τεύχους:

- Αναστασία Αλεξάκη ● Αναστασία Ευστράτογλου ● Εβελίνα Ζέμπου ● Λίνα Θεοδώρου
- Ελιάνα Καναβέλη ● Νεφέλη Κάτση ● Τάσος Κουπελίδης ● Στέλιος Κυρμουτσέλης
- Αλίκη Κοσυφολόγου ● Γιάννος Λεβισιάνος-Λαμπρόπουλος ● Ιωάννα Λίλα
- Νάντια Μάντεση ● Ελευθερία Μαρματάκη ● Αναστασία Ματσούκα
- Κατερίνα Νικολάτου ● Μαργαρίτα Νίκια ● Μάνια Σωτηροπούλου.

Στο τεύχος συνεισφέρουν κείμενα επίσης οι:

Ελένη Βλάχου, Βαρβάρα Κυριλλίδου, Γιώτα Τεμπρίδου και ο Κωνσταντίνος Σπυθούρης.

Συνέντευξη της Ιωάννας Στεντούμη και του Αγκίμ.

Επιμέλεια - Διόρθωση τεύχους: Αναστασία Λαμπροπούλου.

Τα εικαστικά του τεύχους ανήκουν στην Εριφύλη Αγγελοπούλου.

Σχεδιασμός τεύχους: Αλέκος Χατζιδάκις.

Η τεχνική υποστήριξη του site παρέχεται από τον Αντώνη Φάρα και την ομάδα Sociality.

Τιμή τεύχους: 5 ευρώ

Ε D I T O R I A L

Πώς φτάσαμε ως εδώ;

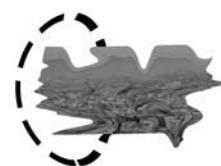
Ένα τεύχος για τον φεμινισμό και την πολιτική κουλτούρα της εποχής μας

Όταν πριν από επίπου χρόνια πήραμε την πρωτοβουλία να δημιουργήσουμε την ομάδα Κιουρί@ οι κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες επικαθορίζονταν από την εμπειρία της λιτότητας και της κοινωνικής και πολιτικής κρίσης που τη συνόδευσε, όπως επίσης και από την εμπειρία των πολύπλευρων συλλογικών αντιστάσεων και του κινήματος ενάντια στη λιτότητα. Επιπλέον, το διάστημα που είχε προηγηθεί το φεμινιστικό και το Λοατκι κίνημα –ίσως για πρώτη φορά μετά τα πρώτα χρόνια από την πτώση της δικτατορίας– είχαν αναπτύξει έναν κεντρικό ρόλο μέσα στο κίνημα των συλλογικών αντιστάσεων, επιδρώντας στις πολιτικές ταυτότητες που διαμορφώνονταν και στο περιεχόμενο των διεκδικήσεων. Ακόμη, μέσα σε ένα κλίμα διευρυμένης κοινωνικής κινητοποίησης και άσκησης πολιτικής πίεσης είχαν πετύχει τη μερική έστω πολιτική έκφραση ορισμένων κεντρικών αιτημάτων και διεκδικήσεων. Την ίδια στιγμή, η περίοδος εκείνη συνέπιπτε με την αρχή μιας περιόδου που έμοιαζε περισσότερο εσωστρεφής και έφερε σημάδια ύφεσης των κοινωνικών αγώνων.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το ερώτημα στο οποίο επιχειρούσαμε να απαντήσουμε συμμετέχοντας σε συλλογικά εγχειρήματα και πρωτοβουλίες ή μέσα από την ομάδα Κιουρί@, ήταν το πώς θα μπορούσαμε να συμβάλλουμε έτσι ώστε η παρακαταθήκη των πλούσιων αυτών κοινωνικών εμπειριών, των νέων αντιλήψεων και της πολιτικής κουλτούρας που είχε διαμορφωθεί, να δημιουργήσει το έδαφος για τη συνέχιση των αγώνων, για νέες και πιο ριζοσπαστικές διεκδικήσεις. Στη συνέχεια, η ιστορία με τις ασυνέχειες της, όχι μόνο απέδειξε ότι η ανανέωση του φεμινιστικού και Λοατκι κινήματος δεν ήταν απλά ένα

Ε D I T O R I A L

3

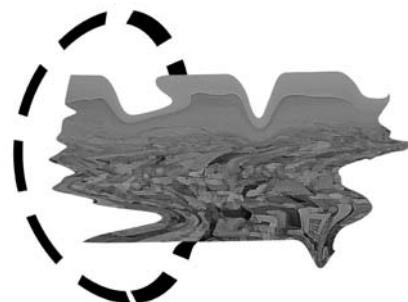
φαινόμενο της συγκυρίας, αλλά ότι αντίθετα εξέφραζε βαθύτατους κοινωνικούς μετασχηματισμούς και διεργασίες που λάμβαναν χώρα, τόσο σε συνάρτηση με τις πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις όσο και αυτοτελώς. Επίσης, και ίσως αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό να υπογραμμίζεται, το κοινωνικό αυτό ρεύμα του νέου φεμινισμού εξακολουθεί να διεκδικεί την πολιτική έκφραση των αιτημάτων του, ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που μέσα σε αυτή τη χρονική περίοδο πέτυχε να ασκήσει αποτελεσματικές πιέσεις προς το πολιτικό σύστημα, επηρεάζοντας θεσμικές λειτουργίες.

Από την άλλη πλευρά, ωστόσο, δεν μπορούμε παρά να αναγνωρίσουμε τις εσωτερικές αντιφάσεις της περιόδου και την καθοριστική τους ιδεολογική, κοινωνική και πολιτική επίδραση. Η συνθήκη της διαρκούς κρίσης, με τις επιμέρους κλιμακώσεις της –πληθωρισμός, πανδημία, κλιματική κατάρρευση– έχει μονιμοποιήσει ακόμη πιο ρευστές και επισφαλείς συνθήκες ζωής από αυτές που γνωρίσαμε στις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας. Ταυτόχρονα, στο επίπεδο της πολιτικής και της ιδεολογίας έχει εμφανιστεί ένα ισχυρό νεοσυντηρητικό ρεύμα, το οποίο επενδύει στην εξατομίκευση και στην υπονόμευση του συλλογικού, της κοινότητας και της αξίας της αλληλεγγύης. Μέσα σε αυτή τη συνθήκη, οι φεμινιστικές διεκδικήσεις ξεδιπλώνονται με φόντο λανθάνουσες ή πρόδηλες κοινωνικές συγκρούσεις. Έτσι, το #metoo συνέπεσε με τη ανησυχητική ορατότητα του φαινομένου της έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας, με τις γυναικοκτονίες, όπως αντίστοιχα η θεσμοποίηση εκδοχών φεμινιστικού λόγου και η μερική ή εργαλειοποιητική υιοθέτησή του από την κεντρική εξουσία συμβαίνει παράλληλα με από τα πάνω καθοδηγούμενες απόπειρες συγκάλυψης βιασμών ή με την απόπειρα προώθησης μισογυνικού και ρατσιστικού υλικού στην εκπαίδευση.

Επομένως, το ερώτημα που πριν από περίπου επτά χρόνια επιχειρήσαμε να απαντήσουμε επανέρχεται επικαιροποιημένο μέσα από τις πολιτικές και κοινωνικές διεργασίες της πρόσφατης περιόδου. Λαμβάνοντας υπόψη όλες τις ανησυχίες και τους προβληματισμούς που αυτές οι νέες εμπειρίες συλλογικής ένταξης και πολιτικής διεκδίκησης θέτουν, επιδιώκουμε να τοποθετήσουμε στην ιστορική και πολιτική τους διάσταση τις εξελίξεις που αφορούν τον φεμινισμό ως ρεύμα πολιτικής και κοινωνικής διεκδίκησης και ως σύστημα αξιών που διαπερνά τις κοινωνικές σχέσεις, κάνοντας παράλληλα έναν απολογισμό των καταιγιστικών δύο χρόνων που προηγήθηκαν.

Υπό το πρίσμα αυτό στο παρόν τεύχος
αφουγκραζόμαστε και μελετάμε μεταξύ άλλων:

- Τον φεμινισμό της εποχής μας και τη θέση του στο κίνημα και στους κοινωνικούς αγώνες.
- Την αναδυόμενη και ιδιαίτερα επιδραστική φεμινιστική πολιτική κουλτούρα της περιόδου.
- Τις ιδεολογικές, πολιτικές και κοινωνικές συνέπειες της αναπαραγωγής φεμινιστικών λόγων και αναπαραστάσεων μέσα από τα κοινωνικά δίκτυα.
- Την επίδραση του φεμινιστικού κινήματος στη λειτουργία των θεσμών. Μελετάμε τα ρήγματα, τις ασυνέχειες και τα δομικά όρια των καθιερωμένων διαδικασιών και πρακτικών λειτουργίας.
- Τις πολιτικές διεκδικήσεις για την εξάλειψη της έμφυλης βίας και την αντιμετώπιση της πιο ακραίας της εκδήλωσης, της γυναικοκτονίας.
- Τη σημασία του φεμινισμού στις κοινωνικές σχέσεις, στη φιλία, στη συντροφικότητα και στην αγάπη.
- Την αμφισβήτηση των ορίων και την υπέρβαση των καθιερωμένων επιτελέσεων του φύλου.
- Τον αναβαθμισμένο ρόλο του φεμινισμού στην εκπαιδευση και στην εκπαιδευτική διαδικασία απέναντι σε μια νέα δυναμική γενιά που αμφισβητεί τις κυρίαρχες έμφυλες επιτελέσεις.
- Σκεφτόμαστε τη λογοτεχνική γραφή ως πεδίο δοκιμής των νέων δυναμικών αντιλήψεων για το φύλο.

Weather of the day, or climate of the era?

Πρώτες σκέψεις γύρω από την ανατροπή της Roe v. Wade από το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ

**της
Αναστασίας Ματσούκα**

Hφράση του τίτλου ανήκει στον Paul Freund, εξέχοντα συνταγματολόγο του 20ού αιώνα, ο οποίος υποστήριζε ότι το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ “δεν θα πρέπει ποτέ να επηρεάζεται από τον καιρό της ημέρας, αλλά αναπόφευκτα θα επηρεαστεί από το κλίμα της εποχής”.¹ Την εν λόγω σκέψη είχε επαναφέρει πολλές φορές σε δημόσιες συνεντεύξεις η προσφάτως εκλιπούσα δικηγόρος και μετέπειτα δικαστής του Ανώτατου Δικαστηρίου, Ruth Bader Ginsburg, όταν της απήγουναν ερωτήσεις σχετικά με τις ιστορικές νίκες της σε υποθέσεις διακρίσεων λόγω φύλου τη δεκαετία του 1970 με την American Civil Liberties Union (Αμερικανική Ένωση Πολιτικών Ελευθεριών). Επανέλαβε, μάλιστα, τη φράση αυτή του Freund και το 2015, λίγο μετά την έκδοση της απόφασης του Ανώτατου Δικαστηρίου που αναγνώριζε τον ομόφυλο γάμο. Και οι δύο φιλελεύθεροι νομικοί είχαν την ευρέως επικρατούσα αντίληψη, ότι η αμερικανική κοινωνία μοιραία θα προοδεύει και κατά συνέπεια το εκάστοτε ‘κλίμα της εποχής’ θα αυξάνει την ευαισθησία απέναντι στα ανθρώπινα δικαιώματα και θα δίνει τη δυνατότητα για διεύρυνση του εννοιολογικού περιεχομένου της έμφυλης ισότητας εντός του αμερικανικού νομικού συστήματος. Αν ζούσαν σήμερα και έβλεπαν την απόφαση Dobbs v. Jackson Women’s Health Organization του Ανώτατου Δικαστηρίου να ανατρέπει την απόφαση Roe v. Wader, η οποία είχε κατοχυρώσει συνταγματικά πριν από σαράντα ενέα χρόνια το δικαίωμα στην άμβλωση στις ΗΠΑ, θα είχαν μάλλον την ίδια αμηχανία και σύγχυση που διακρίνουμε στους φιλελεύθερους νομικούς αλλά και στις φιλελεύθερες φεμινίστριες τις τελευταίες ημέρες.²

-
1. The U.S. Supreme Court “should never be influenced by the weather of the day but inevitably they will be influenced by the climate of the era.”
 2. Το παρόν κείμενο γράφτηκε τρεις ημέρες μετά την έκδοση της απόφασης Dobbs v. Jackson Women’s Health Organization.

Η απόφαση Dobbs v. Jackson Women's Health Organization, που εκδόθηκε στις 24 Ιουνίου 2022, ήρθε να άρει τη συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος στην άμβλωση, όπως αυτή ίσχυε μετά την έκδοση της Roe v. Wade το 1973, η οποία απαγόρευε την άμβλωση μόνο μετά την 15η εβδομάδα της κύησης. Η Roe v. Wade, ως απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου των ΗΠΑ αποτελούσε όλα αυτά τα χρόνια συνταγματικό προστατευτικό φραγμό για το δικαίωμα στην άμβλωση σε ομοσπονδιακό επίπεδο, καθώς η νομολογία των κατώτερων δικαστηρίων έπρεπε να εναρμονίζεται με αυτή. Επίσης, τυχόν αντίθετη νομοθεσία σε επίπεδο Πολιτειών ακόμη και αν δεν είχε καταργηθεί, δεν μπορούσε στην πράξη να εφαρμοστεί. Ελλείψει συνταγματικής κατοχύρωσης πλέον, οι επιμέρους Πολιτείες έχουν την δυνατότητα να εισάγουν και να ενεργοποιήσουν ανεμπόδιστα νομοθετικές διατάξεις που θα απαγορεύουν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο τις αμβλώσεις. Ήδη γίνεται η εκτίμηση ότι τέτοια νομοθεσία θα προωθηθεί άμεσα, ιδιαίτερα την νότιες και κεντρικές Πολιτείες (Μιζούρι, Τέξας, Οκλαχόμα, Λουιζιάνα, Αρκάνσας, Οχάιο, Αλαμπάμα, κλπ), αφήνοντας πιθανά ως μόνες εξαιρέσεις στην απαγόρευση της άμβλωσης τις περιπτώσεις βιασμού, αιμομιξίας ή τη διακινδύνευση της υγείας της εγκύου.

Η αναμενόμενη νομοθετική απαγόρευση των αμβλώσεων σε μια σειρά Πολιτειών συνιστά μια κατ' ουσίαν άρνηση των αναπαραγωγικών δικαιωμάτων των γυναικών και όλων των υποκειμένων με μήτρα (τρανς ανδρών, non binary υποκειμένων) αλλά και άρνηση αυτοδιάθεσης των σωμάτων και των ζωών τους. Φυσικά, οι συνέπειες της απαγόρευσης θα πλήξουν πολύ δριμύτερα τις γυναίκες και τα υποκείμενα των χαμηλότερων ταξικών στρωμάτων, που δεν θα έχουν την οικονομική δυνατότητα να μετακινούνται σε Πολιτείες του Βορρά, οι οποίες εκτιμάται ότι θα συνεχίσουν να επιτρέπουν τις αμβλώσεις, με σκοπό να θέσουν τέρμα σε μια ανεπιθύμητη κύηση, αλλά αντίθετα θα θέτουν τη ζωή τους σε κίνδυνο μέσω παράνομων αμβλώσεων. Οι γεννήσεις ανεπιθύμητων παιδιών θα συνδυαστούν με μαθηματική ακρίβεια με ανεπιθύμητους γάμους, ιδίως ανηλίκων, με περαιτέρω ένταση της ενδοοικογενειακής βίας και φυγή νέων εγκύων από την εκπαίδευση.

Μπροστά σε αυτό το ζοφερό μέλλον, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι πρώτες αντιδράσεις φιλελεύθερων διανοητών, νομικών και φεμινιστριών που έχουν έρθει αντιμέτωποι/ες με το αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι το δικό τους κράτος-πρότυπο και το δικό τους υπόδειγμα δημοκρατικού πολιτεύματος δεν λειτούργησε πολύ καλά απ'

ότι φάνηκε εκ του αποτελέσματος. Κάποιοι/ες φιλελεύθεροι/ες θεώρησαν ότι για όλα φταίει η ασυνέπεια και προδοσία των δικαστών Gorsuch και Kavanaugh του Ανώτατου Δικαστηρίου, οι οποίοι αν και είχαν δηλώσει ενώπιον της Γερουσίας πριν εκλεγούν ότι δεν θα ανατρέψουν νομολογιακά προηγούμενα, όπως της Roe v. Wade, εν τέλει το έπραξαν. Από αλλού ακούστηκε το επιχείρημα ότι οι διορισμοί των ανώτατων δικαστών που έλαβαν χώρα επί προεδρίας Trump, είχαν ήδη αλλάξει τις ισορροπίες στη σύνθεση του δικαστηρίου και επομένως η εν λόγω απόφαση ήταν εμμέσως συνέπεια και απότοκο της διακυβέρνησης Trump. Η εγχώρια, κατά δήλωσή της φιλελεύθερη και μεγάλη θαυμάστρια της προαναφερθείσας Ruth Bader Ginsburg, Κατερίνα Σακελλαροπούλου, δήλωσε πως η ανατροπή της Roe v. Wade οφείλεται σε “μια ανοικτή πολιτισμική σύγκρουση στην ήδη διχασμένη Αμερική ... ένα ζήτημα που αξιακά και ιστορικά βρίσκεται στον πυρήνα των ατομικών δικαιωμάτων επιστρέφει ανεπίτρεπτα στον συσχετισμό της στιγμής και στην καθαρή δύναμη της πλειοψηφίας, ανάλογα με τις ιδεολογικές και τις ηθικές της προκαταλήψεις”.

Με τον έναν ή άλλο τρόπο, διαπιστώνουμε πως οι δικαίωσις σοκαρισμένοι/ες φιλελεύθεροι/ες θεωρούν την απόφαση της 24ης Ιουνίου μια συνθήκη εξαιρετική, αποτέλεσμα “του συσχετισμού της στιγμής” και συνέπεια μιας πρωτοφανούς δυσλειτουργίας του κατά τα λοιπά άψογου μηχανισμού της δημοκρατίας των ΗΠΑ. Δυστυχώς, ο προηγούμενος Πρόεδρος το παράκανε στους διορισμούς συντηρητικών δικαστών και το Ανώτατο Δικαστήριο έλαβε ανεπίτρεπτα μια απόφαση με βάση τον “καιρό της ημέρας”. Από τη σκέψη τους σε καμία περίπτωση δεν περνάει ότι ίσως η δημοκρατία των ΗΠΑ αντιμετωπίζει βαθιά δομικά προβλήματα, ίσως η ελεύθερη αγορά δεν αυτορρυθμίζεται τόσο καλά και κατά συνέπεια δεν ρυθμίζει αρμονικά και την κοινωνική συνύπαρξη. Με βεβαιότητα, επίσης, μπορούμε να πούμε ότι δεν περνάει από το μυαλό τους ότι υπάρχει ακόμη πατριαρχία και έμφυλη καταπίεση, παρά την αντίθετη νομολογία του Ανώτατου Δικαστηρίου των ΗΠΑ που έχει αναγνωρίσει την ισότητα των φύλων εδώ και περίπου πενήντα χρόνια.

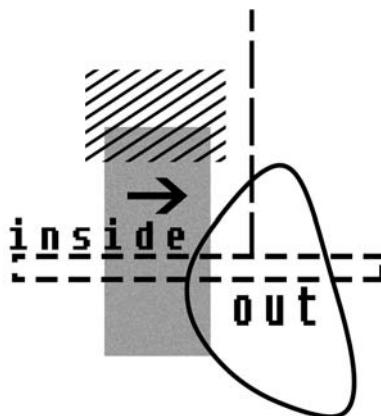
Σε αντίθεση με τις προαναφερθείσες αναλύσεις της φιλελεύθερης προσέγγισης, στο παρόν κείμενο υποστηρίζεται ότι η Dobbs v. Jackson Women’s Health Organization είναι μια απόφαση που λήφθηκε βάσει του “κλίματος της εποχής”, δηλαδή μιας εποχής έντονων έμφυλων συγκρούσεων, αντεπίθεσης της πατριαρχίας και προσπάθειας περιστο-

λής κατοχυρωμένων δικαιωμάτων. Ο Paul Freund είχε πολύ σωστά διαπιστώσει ότι μια απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου με καθολική ισχύ δεν μπορεί να ληφθεί και να εφαρμοστεί στον αέρα. Αντίθετα, πρέπει να είναι συστοιχισμένη με την πραγματικότητα και να λαμβάνει υπόψη τις δυνατότητες και προοπτικές που αυτή ανοίγει. Εκείνο που ο Paul Freund και η Ruth Bader Ginsburg δεν καταφεραν να κατανοήσουν, όπως αδυνατούν να κατανοήσουν και οι σύγχρονοι υπέρμαχοι του φιλελευθερισμού, είναι ότι τίποτα δεν μας εγγύαται ότι τα πράγματα πάντα θα πηγαίνουν καλύτερα, στην κατεύθυνση αυτού που ονομάζουν και αντιλαμβάνονται ως πρόοδο. Η πραγματικότητα όπως διαμορφώνεται γύρω μας είναι αποτέλεσμα διαρκούς εκδίπλωσης αντιφάσεων και συγκρούσεων και δεν υπάρχει καμία εγγύηση ότι αυτές οι συγκρούσεις θα επιλύονται πάντα προς το καλύτερο, στην κατεύθυνση της διεύρυνσης δικαιωμάτων και της βελτίωσης των ζωών μας. Η νομοθετική ή και συνταγματική κατοχύρωση δικαιωμάτων, δεν σημαίνει ότι αυτά θα προστατεύονται και αιώνια με κάποιον μεταφυσικό τρόπο, όπως και με σκληρό τρόπο αποδείχθηκε με το δικαίωμα στην άμβλωση στις ΗΠΑ.

‘Επίσης, τα δικαστήρια, όπως και γενικότερα οι πολιτειακοί θεσμοί, δεν λειτουργούν και εν προκειμένῳ δεν λαμβάνουν αποφάσεις όντας εκτός ‘του κλίματος της εποχής τους’. Τα δικαστήρια και οι λειτουργοί που τα απαρτίζουν βρίσκονται εντός της ιστορικής συγκυρίας και αποτελούν με κάποιον τρόπο τέκνα της εκάστοτε ιστορικής φάσης. Ο Freund, και ειδικά η Bader Ginsburg, έζησαν σε περιόδους όπου οι μακροχρόνιες προηγηθείσες κοινωνικές συγκρούσεις και αγώνες, άνοιξαν ένα ευρύ πεδίο και έφτιαξαν το κλίμα για να έρθει το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ τη δεκαετία του 1970 να αναγνωρίσει νομολογιακά και να κατοχυρώσει συνταγματικά την ισότητα των φύλων και μια σειρά δικαιωμάτων όπως το δικαίωμα στην άμβλωση, στην αντισύλληψη κλπ. Η κατάσταση τα τελευταία χρόνια στις ΗΠΑ αλλά και ευρύτερα στον δυτικό κόσμο δεν είναι ίδια, καθώς διαπιστώνουμε μια εντυπωσιακή επανάκαμψη διάφορων μορφών έμφυλης καταπίεσης, την αντεπίθεση της πατριαρχίας σε πολλά μέτωπα που θεωρούνταν κλειστά και την επιστροφή του συντηρητισμού με κύριο στόχο τις θηλυκότητες. Άρση της συνταγματικής προστασίας του δικαιώματος στην άμβλωση στις ΗΠΑ, κίνημα του αγέννητου παιδιού, αύξηση των γυναικοκτονιών σε μια πληθώρα χωρών συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας, ένταση της έμφυλης βίας

και ιδιαίτερα της ενδοοικογενειακής βίας μέσα στη συνθήκη της πανδημίας, είναι μόνο κάποιες από τις πτυχές αυτής της τάσης. Κεκτημένα δικαιώματα χρόνων αμφισβητούνται ή και χάνονται στο πλαίσιο αυτής της “αντεπίθεσης”, όχι επειδή υπάρχει πολιτισμικός διχασμός ή πολιτισμικές παρανοήσεις, αλλά επειδή υπάρχει έμφυλη καταπίεση και σύγκρουση, η οποία μάλιστα είναι ακόμη εντονότερη όταν συνδυάζεται και με την ταξική, φυλετική ή άλλες μορφές καταπίεσης και εκμετάλλευσης.

Την ίδια στιγμή, το φεμινιστικό κίνημα ανασυντάσσεται με αρκετή επιτυχία μπροστά στις νέες προκλήσεις και ήδη δίνει τις νέες μάχες του. Στις ΗΠΑ, αμέσως μετά την ανακοίνωση της Dobbs v. Jackson Women’s Health Organization, υπήρξαν έντονες κινητοποιήσεις, οι οποίες αναμένεται ότι θα συνεχιστούν και θα διευρυνθούν το επόμενο διάστημα, με στόχο την επανακατοχύρωση του δικαιώματος στην άμβλωση. Σε μια σειρά άλλων χωρών, όπως η Ελλάδα, ο κύκλος αγώνων του #MeToo φαίνεται να μην έχει κλείσει ακόμα και να θέτει νέες διεκδικήσεις και στόχους, όπως η νομική κατοχύρωση της γυναικοκτονίας. Ο φεμινισμός εξακολουθεί να είναι το κίνημα της εποχής μας και όλα καταδεικνύουν ότι ο έμφυλος παράγοντας θα είναι κυρίαρχος και καθοριστικός στις δυνατότητες ανάπτυξης αντιστάσεων τα επόμενα αρκετά χρόνια.

Όσο περισσότερη ορατότητα και δικαιώματα διεκδικούν οι επιζήσασες, τόσο πιο ακραία είναι η πατριαρχική αντίδραση»

Η Ιωάννα Στεντούμη, δικηγόρος εξειδικευμένη σε θέματα έμφυλης και σεξουαλικής βίας μας μίλησε για την επίδραση του φεμινισμού και του φεμινιστικού κινήματος στον δικαστικό χειρισμό υποθέσεων έμφυλης βίας, τις κοινωνικές και νομικές συνέπειες των θεσμικών μεταρρυθμίσεων της τελευταίας περιόδου, αλλά και για την ανάγκη συλλογικής διεκδίκησης απέναντι στις κυρίαρχες ιδεοληψίες και στην πατριαρχική κουλτούρα του δικαστικού συστήματος.

Επιμέλεια της συνέντευξης: Αλίκη Κοσυφολόγου

**Ιωάννα Στεντούμη,
συνέντευξη
στην
Αλίκη Κοσυφολόγου**

Κιονρι@ (AK): Ιωάννα, συζητάμε στον απόχρο του κινήματος #metoo και σε μια περίοδο αναβαθμισμένης επιδραστικότητας του φεμινιστικού κινήματος στην κοινωνία. Την ίδια στιγμή, η περίοδος της πανδημίας και του αναγκαστικού περιορισμού στο σπίτι ανέδειξε με τον πιο οδυνηρό τρόπο την έκταση του φαινομένου της έμφυλης βίας στη χώρα μας καθώς και τις συνέπειες της έλλειψης οργανωμένης πολιτικής για την αντιμετώπισή της. Πώς αποτιμάς την επιρροή αυτών των αντιφατικών εξελίξεων στη θεσμική λειτουργία και ειδικότερα στη λειτουργία του δικαστικού συστήματος;

I.S: Πράγματι, τα ζητήματα αυτά έχουν αναδειχθεί και τουλάχιστον για ένα κομμάτι της κοινωνίας υπάρχει μία ωριμότητα στη σκέψη αναφορικά με τα θέματα της έμφυλης βίας. Επίσης, φαίνεται πως σε αρκετές περιπτώσεις υπάρχει μια μετατόπιση στη σκέψη από ανθρώπους που μέχρι πρότινος θα τοποθετούνταν με πολύ διαφορετικό τρόπο. Αυτό το καταλαβαίνουμε και από το γεγονός ότι έχουν γίνει κτήμα ενός σημαντικού μέρους της κοινωνίας και αποτυπώνονται και στη συζήτηση στη δημόσια σφαίρα έννοιες όπως η συναίνεση και το

mansplaining¹, που ακούστηκε και στη Βουλή, έννοιες που μέχρι πρόσφατα ήταν τελείως άγνωστες. Ακόμη είναι επίσης σημαντική εξέλιξη το ότι από πολλούς δεν γίνεται πλέον αποδεκτό το ντύσιμο και η εμφάνιση ενός ανθρώπου να τίθενται ως στοιχεία που μπορούν να δικαιολογήσουν οποιαδήποτε μορφή παραβιαστικής συμπεριφοράς ή ακόμη και βιασμό.

Αντίστοιχα, στο δικό μας χώρο, αναπτύσσεται μια ενδιαφέρουσα επιχειρηματολογία αναφορικά με αυτά τα θέματα, που αναδεικνύει το γεγονός ότι κατά κανόνα αμφισβητούνται οι γυναίκες επιζήσασες έμφυλης βίας όταν καταγγέλλουν ένα τέτοιο περιστατικό, ενώ σπάνια συμβαίνει κάτι τέτοιο όταν καταγγέλλεται μια διάρρηξη ή μια κλοπή. Αυτή είναι μια επιχειρηματολογία που έχουμε αναπτύξει και ως δικηγόροι που έχουμε αναλάβει μια σειρά πρωτοβουλιών και στον δικηγορικό σύλλογο στην προσπάθεια μας να μετασχηματίσουμε αντιλήψεις και καθιερωμένες πρακτικές.

«Δηλαδή, γιατί πάντα να αμφισβητείται η γυναίκα που καταγγέλλει ότι παραβιάστηκε η σεξουαλική της ελευθερία;»

Για παράδειγμα, αν η Γεωργία Μπ. είχε πάει στο ίδιο πάρτυ με τα ίδια ρούχα και κοσμήματα, και στη συνέχεια έκανε μια καταγγελία ότι την είχαν ληστέψει, κανείς δεν θα αμφισβητούσε την καταγγελία της. Κανείς δεν θα τη ρωτούσε γιατί φορούσε αυτά τα κοσμήματα. Κανείς δεν θα της έλεγε ότι προκάλεσε τον ληστή με τη συμπεριφορά της. Αντίθετα, όταν το ίδιο ακριβώς άτομο, στην ίδια ακριβώς συνθήκη, καταγγείλει τον βιασμό του, τότε αρχίζει η αμφισβήτηση.

Υπάρχει λοιπόν μια επιχειρηματολογία, που απορρέει από στερεοτυπικές αντιλήψεις, η οποία στρέφεται ενάντια στα θύματα σεξουαλικών αδικημάτων. Δεν είναι τυχαίο εξάλλου ότι σε αυτές τις υποθέσεις πολύ σπάνια, ίσως και ποτέ, η καταγγέλλουσα μπαίνει στη διαδικασία να διεκδικήσει αποζημίωση. Και είναι απολύτως λογικό, μετά από όσα έχει περάσει μια γυναίκα στο ποινικό δικαστήριο, να μην έχει καμία διάθεση να υποστεί την ίδια ταλαιπωρία κάνοντας μια αστική αγωγή. Έχω χειριστεί εκατοντάδες τέτοιες υποθέσεις και πραγματικά ποτέ καμία γυναίκα δεν ήθελε να προχωρήσει σε αγωγή αποζημίωσης.

Μάλιστα, υπάρχει από το 2009 δημόσιο ταμείο για την αποζημίωση

1. Ο όρος mansplaining περιγράφει τη σεξιστική τάση ενός άντρα να απευθύνεται και να εξηγεί κάτι σε μία γυναίκα με διάθεση να την πατρονάρει.

θυμάτων εγκληματικής βίας, στην οποία εντάσσονται και τα σεξουαλικά αδικήματα, ωστόσο πολύ σπάνια οι επιζήσασες απευθύνονται σε αυτό για να λάβουν την αποζημίωση που δικαιούνται. Κι αυτό το τελευταίο τεκμηριώνεται και από τα διαθέσιμα στατιστικά δεδομένα. Αντίστοιχα, δεν προκύπτει από πουθενά ότι οι ψευδείς καταγγελίες για τέτοιου είδους αδικήματα, είναι περισσότερες από τις ψευδείς καταγγελίες για άλλου τύπου αδικήματα.

Το πρόβλημα είναι ότι απέναντι σε μια επιχειρηματολογία που έχει ανοίξει υπέρ των επιζησασών, για την αυτοδιάθεση του σώματος, για τη συναίνεση, εμφανίζονται από την άλλη πλευρά και επιχειρήματα που εκφράζονται με επιθετικό τρόπο ενάντια στις καταγγέλλουσες. Και πρόκειται για επιχειρήματα που ίσως παλιότερα να μην υπήρχε χώρος για να αρθρωθούν. Δυστυχώς, τώρα αυτά τα αντιδραστικά επιχειρήματα ακούγονται κι εντός του δικηγορικού κλάδου, τα οποία συχνά είναι εξαιρετικά στιγματιστικά για τα θύματα. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι και η επιχειρηματολογία που έχει ακουστεί στη δίκη του Λιγνάδη ή στη δίκη του Φιλιππίδη, όπου οι συνήγοροι υπεράσπισης έχουν φτάσει στο σημείο να ζητάνε προσομοίωση βιασμού. Δηλαδή, συμβαίνουν ανήκουστα πράγματα. Και ποτέ μέχρι σήμερα δεν έχουν συμβεί αυτά όταν δικάζεται κάποιο άλλο αδίκημα.

Κι όλα αυτά συμβαίνουν, γιατί όσο τα θύματα διεκδικούν όλο και περισσότερη ορατότητα και παλεύουν για τα δικαιώματα τους, τόσο περισσότερο οξύνεται η αντίδραση από μια πατριαρχική και βαθύτατα συντηρητική σκοπιά, αναφορικά με τα δικαιώματα των γυναικών. Κι επιστρέφοντας στην υπόθεση της Γεωργίας Μπ. δεν είναι τυχαίο, ότι στην εισηγητική της έκθεση η Εισαγγελέας υποστήριξε ότι η καταγγέλλουσα ψεύδεται για προσωπικούς λόγους, τους οποίους βέβαια δεν προσδιορίζει. Άλλα δυστυχώς, αυτή είναι μια πάγια τακτική, που καταλήγει στη στοχοποίηση των γυναικών που κάνουν αυτές τις καταγγελίες. Είναι δυστυχώς άπειρα αυτά τα παραδείγματα, τόσο σε σχέση με τον δικαστικό χειρισμό των υποθέσεων, όσο και σε σχέση με τη διαδικασία της καταγγελίας και την αντιμετώπιση από την αστυνομία.

Κιουρι@: Ωστόσο, δημιουργείται η εντύπωση ότι και εξαιτίας της δημοσιότητας που έχουν λάβει ορισμένες υποθέσεις αυτή την τελευταία περίοδο και της κοινωνικής πίεσης που υπάρχει σε κάποιες περιπτώσεις, ότι ενδεχομένως να έχει βελτιωθεί λίγο η στάση των

αρχών και η αντιμετώπιση των καταγγελλουσών. Εσύ πώς αποτιμάς τη σημερινή κατάσταση;

I.S.: Δυστυχώς, οι αρχές εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν με τεράστια καχυποψία τις γυναίκες που κάνουν αυτές τις καταγγελίες. Και είναι τελείως παράλογο αυτό βέβαια, καθώς όπως αναφέραμε και προηγουμένως δεν υπάρχει κανένας απολύτως λόγος μία γυναίκα να καταγγείλει ψευδώς κάτι τέτοιο. Πρόσφατα δεν ήταν που μια γυναίκα κάλεσε την αστυνομία για να καταγγείλει τον ξυλοδαρμό μιας άλλης γυναίκας, γειτόνισσας, και η αστυνομία αγνόησε την καταγγελία; Και λίγες ημέρες μετά αυτή η γυναίκα δολοφονήθηκε από τον σύζυγό της. Διαρκώς μαθαίνουμε για τέτοιες περιπτώσεις. Η αστυνομία γενικά έχει την τάση να αποθαρρύνει αυτού του είδους τις καταγγελίες. Κι αυτό βέβαια σε αρκετές περιπτώσεις έχει τραγικές συνέπειες. Υπάρχουν βέβαια και ορισμένες εξαιρέσεις. Από τη δική μου εμπειρία, εγώ αυτό το έχω διακρίνει στη στάση ορισμένων γυναικών αξιωματικών. Άλλα δυστυχώς, η γενική κατάσταση δεν έχει βελτιωθεί.

Κι ακόμη και τα άτομα που έρχονται να παρακολουθήσουν κάποιες επιμορφώσεις και εκπαιδεύσεις για τέτοια ζητήματα, σπάνια έχουν κάποιο ενδιαφέρον για το περιεχόμενο των εκπαιδεύσεων και συνήθως ενδιαφέρονται να τις παρακολουθήσουν διεκπεραιωτικά για να λάβουν την πιστοποίηση. Κι επιπλέον, δεν έχουν και καμία διάθεση να αμφισβητήσουν κάποιες παγιωμένες αντιλήψεις τους ή να αναστοχαστούν σε σχέση με αυτές. Στο πλαίσιο τέτοιων εκπαιδεύσεων έχω ακούσει από πολλούς να υποστηρίζουν ότι τα θύματα κάνουν τις καταγγελίες για να διεκδικήσουν κάποιουν είδους αποζημίωση. Και βέβαια, αυτές τις απόψεις δεν είναι σε θέση να τις τεκμηριώσουν με κάποιο τρόπο, γιατί βασίζονται σε ιδεοληψίες αλλά και σε μια περιρρέουσα συζήτηση στην οποία συμμετέχουν και ταυτόχρονα την ανατροφοδοτούν.

Κιουρί@: Δεδομένου ότι ζούμε σε μία δυναμική περίοδο γεμάτη με αντιφάσεις, εσύ ως νομικός και ως φεμινίστρια πώς αντιλαμβάνεσαι τις εξελίξεις σε ό,τι αφορά τα δικαιώματα των γυναικών;

I.S.: Κατά τη γνώμη μου είναι πλέον δεδομένο ότι τα δικαιώματα των γυναικών πλήττονται. Το νέο οικογενειακό δίκαιο συνιστά μια ακραίφνως συντηρητική στροφή. Και μάλιστα στο πλαίσιο της συζήτησης για το οικογενειακό δίκαιο δόθηκε δημόσιος λόγος σε άτομα που χρησιμοποιούν μισογυνικό δημόσιο λόγο, διερωτώμενοι

ανοικτά «πόσο θα πληρώνουν για 9 μήνες ενοίκιο» όταν αναφέρονται σε ζητήματα διατροφής. Είναι αδιανότο πραγματικά. Βέβαια, οι αντιφάσεις που αναφέρεις υπάρχουν και εντοπίζονται και στο εσωτερικό του δικηγορικού κόσμου. Για παράδειγμα, υπάρχει η εξαίρεση της εισαγγελέως στη δίκη για την υπόθεση της δολοφονίας της Ελένης Τοπαλούδη, αλλά υπάρχουν και άλλοι εισαγγελείς οι οποίοι/ες εκφράζουν ακόμη πιο δεξιές και ακραιφνώς συντηρητικές απόψεις.

Προφανώς, υπάρχει κι ένα κομμάτι, ειδικά μεταξύ των νέων δικηγόρων, που αρθρώνει ριζοσπαστικά αιτήματα και παλεύει για να συμβάλλει στον μετασχηματισμό των διαδικασιών, προωθεί νέες αξίες και υπερασπίζεται τα δικαιώματα των θυμάτων. Ειδικά το Σωματείο των Μισθωτών Δικηγόρων κάνει μια συστηματική δουλειά σε αυτή την κατεύθυνση, αλλά και ως Εναλλακτική Παρέμβαση έχουμε επιχειρήσει να αναδείξουμε διάφορα τέτοια –όπως για παράδειγμα θέματα σεξουαλικής παρενόχλησης στον χώρο εργασίας– και στον δικηγορικό σύλλογο. Η Εναλλακτική Παρέμβαση ήταν επίσης η μοναδική παράταξη, η οποία άνοιξε το ζήτημα του οικογενειακού δικαίου από μια πρωθητική σκοπιά. Και μάλιστα, η συγκεκριμένη μεταρρύθμιση είχε και νομικά προβλήματα, τα οποία τα διαπιστώνουμε τώρα στην πράξη. Για παράδειγμα, τώρα με πολύ απλές αφορμές μπορεί να καταλήξει κάποιος/α στα ασφαλιστικά μέτρα, ενώ στην πράξη με αυτό το θεσμικό πλαίσιο, οι γυναίκες καταλήγουν να εκβιάζονται.

Ανάλογες αντιφάσεις εντοπίζονται και στον δικαστικό κόσμο και αντανακλώνται και στον χαρακτήρα των αποφάσεων που λαμβάνονται κάθε φορά και στον τρόπο που διεξάγονται οι δίκες. Όπως για παράδειγμα συμβαίνει, όταν επιτρέπεται σε συνηγόρους υπεράσπισης να χρησιμοποιούν έναν λόγο μειωτικό και τραυματικό για τα θύματα. Γιατί ό/η πρόεδρος του δικαστηρίου διευθύνει τη συζήτηση και η στάση που κρατάει αποτυπώνει και τις αντιλήψεις και τις αξίες που νιοθετεί. Επομένως, δεν μπορεί να επιτρέπεται να συκοφαντούνται ή να εκφοβίζονται μάρτυρες κατά τη διάρκεια μίας δίκης, όπως δυστυχώς έχουμε δει να συμβαίνει.

Κιουρι@: Ποιά είναι η άποψη σου για το ζήτημα της νομικής κατοχύρωσης του όρου γυναικοκτονία; Η καθιέρωση της χρήσης της λέξης αυτής αντανακλά μια μετατόπιση στο κοινωνικό επίπεδο. Στην Ισπανία η διαδικασία για τη θεσμοθέτηση του όρου έχει προχωρήσει σε σημαντικό βαθμό. Στην Ελλάδα θα ήταν εφικτό να συμβεί κάτι

τέτοιο και ποιές θα ήταν οι συνέπειες σε ό,τι αφορά τον δικαστικό χειρισμό τέτοιων υποθέσεων;

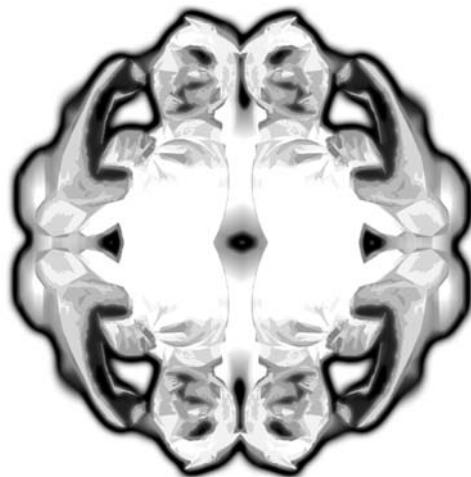
I.Σ: Οπωσδήποτε, είναι μια πιθανότητα. Θα μπορούσε να προχωρήσει αυτή η διαδικασία. Ωστόσο, η θεσμοθέτηση καθαυτή δεν σημαίνει πολλά και δεν είναι αυτονόητα και μονοσήμαντα μια προοδευτική διαδικασία. Μια θεσμική αλλαγή για να έχει ουσιαστική κοινωνική επίδραση πρέπει να αναγνωρίζει και να διαπλέκεται με τα κοινωνικά και ταξικά αιτήματα. Επομένως, η υιοθέτηση του όρου δεν είναι αρκετή, αν ταυτόχρονα δεν αναληφθούν πρωτοβουλίες για τη θεσμοθέτηση μηχανισμών για την προστασία των θυμάτων και με μέριμνα για την οικονομική και κοινωνική τους ευαλωτότητα. Αντίστοιχα, πρέπει να ενισχυθούν οι υποδομές, να υπάρχουν ξενώνες και βέβαια να βελτιωθούν οι ποινικές διαδικασίες έτσι ώστε να μη χρειάζεται να επανατραυματίζονται τα θύματα όταν προσφεύγουν σε αυτές.

Δεν θα μου έκανε εντύπωση η συγκεκριμένη κυβέρνηση για λόγους επικοινωνίας, να προχωρήσει στη θεσμοθέτηση του όρου, ενώ στην πράξη με τις νομοθετικές της πρωτοβουλίες έχει προκαλέσει τεράστια πλήγματα στα γυναικεία δικαιώματα. Ωστόσο, αυτή η κατοχύρωση του όρου θα είναι αποστειρωμένη από κάθε κοινωνικό περιεχόμενο. Εξάλλου, το ζητούμενο από μια προοδευτική σκοπιά δεν είναι σκλήρυνση του νομικού πλαισίου –να «επιτύχουμε» τα ισόβια–. Ο στόχος είναι να αμφισβητηθούν οι πατριαρχικές αντιλήψεις και η κουλτούρα που απορρέει από αυτές. Για αυτό, η διεκδίκηση των θεσμικών αλλαγών πρέπει να συμβαδίζει και να συνδυάζεται με κοινωνικές διεκδικήσεις. Ειδικά, στην περίπτωση των δικαστικών χειρισμών των υποθέσεων ο λόγος εξακολουθεί να περιστρέφεται γύρω από τα θύματα και τη στοχοποίηση τους: για παράδειγμα στην υπόθεση του ποδοσφαιριστή Σεμέδο σύμφωνα με τα όσα έγιναν γνωστά, η ανακρίτρια αξιολόγησε ως στοιχείο κατα της κοπέλας φωτογραφίες που προσκόμισε η πλευρά του κατηγορούμενου. Συνεπώς, υπάρχει μεγάλη ανάγκη για εκπαίδευση και των δικαστών και για την καθιέρωση ενός κώδικα δεοντολογίας για δικαστές και δικηγόρους. Κάτι τέτοιο θα είναι πράγματι μια τομή και θα αμφισβητήσει τις κυρίαρχες ιδεοληψίες και πρακτικές. Η θεσμική αναγνώριση του όρου αν συμβεί θα είναι μια θετική εξέλιξη, ωστόσο πρέπει να αγωνιστούμε για να μην είναι απλά ένα άδειο κέλυφος.

Όπως αντίστοιχα, ενώ είναι πολύ σημαντικό που θεσμοθετήθηκε η συναίνεση, ο τρόπος με τον οποίο θεσμοθετήθηκε δεν επιλύει πρακτικά

προβλήματα και δεν δίνει νομικές διεξόδους κατά τη διάρκεια των δικών. Ούτε ορίζονται ακριβώς οι προϋποθέσεις της συναίνεσης, ενώ επίσης αφαιρέθηκαν μία σειρά περιπτώσεων. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του άρθρου 343 του ΠΚ για ασελγείς πράξεις που ασκήθηκαν με κατάχρηση εξουσίας, το οποίο υποβαθμίστηκε σε πλημμέλημα, ενώ οι πράξεις αυτές συνιστούν καθαρές περιπτώσεις απουσίας συναίνεσης και συνεπώς βιασμού. Επομένως, έχει μια σημασία να μαθαίνουμε από τέτοιες εμπειρίες και να μην αφήσουμε να συμβεί κάτι αντίστοιχο και στην περίπτωση της γυναικοκτονίας.

Η Ιωάννα Στεντούμη είναι δικηγόρος, ΜΔΕ ποινικού, ΜΔΕ Εγκληματολογίας, εξειδικευμένη σε ζητήματα έμφυλης και σεξουαλικής βίας

Φεμινισμός και εκπαιδευτικό σύστημα: Τα social media κάνουν τη «ζημιά»!

Της
Ελιάνας Καναθέλη

Τι σχέση έχει άραγε το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα με τον φεμινισμό και το φεμινιστικό κίνημα; Αυτά που λέμε και κάνουμε στην καθημερινότητά μας βρίσκουν τρόπο να εισχωρήσουν στο σχολείο και, αν ναι, ποιος είναι αυτός ο τρόπος; Εν ολίγοις συνομιλεί το φεμινιστικό κίνημα με το εκπαιδευτικό σύστημα; Τι θέση έχουν στο δημόσιο σχολείο «εκπαιδευτικά» προγράμματα που μιλάνε για τη θεωρία του «αγέννητου παιδιού» και πόσο εύκολο είναι στο σχολείο να χρησιμοποιήσεις φεμινιστικό λεξιλόγιο, όπως φεμινισμός, σεξισμός, πατριαρχία, γυναικοκτονία; Εν τέλει το σχολείο συνομιλεί με την κοινωνία; Αυτά είναι κάποια από τα ερωτήματα που θα απασχολήσουν το συγκεκριμένο κείμενο επιχειρώντας να σκιαγραφηθεί ένα πλαίσιο που να περιγράφει τον αντίκτυπο του φεμινιστικού κινήματος στο εγχώριο εκπαιδευτικό σύστημα, έτσι όπως αυτό βιώνεται από την γράφουσα.

Το σχολείο είναι μια μικρογραφία της κοινωνίας, αλλά αυτό δεν περιμένατε να το μάθετε από εμένα. Οι κοινωνικές αντιθέσεις σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό μεταφέρονται εντός του και η διαχείρισή τους αποδεικνύεται ένα δύσκολο πρόβλημα και γι' αυτό τις περισσότερες φορές οι αντιθέσεις αυτές απλά «σκεπάζονται» χωρίς να μπορείς να παρέμβεις ουσιαστικά. Πλούσιοι, λιγότερο πλούσιοι και φτωχοί μαθητές, καλοί και κακοί ως προς την επίδοση, ντόπιοι και μετανάστες, αγόρια και κορίτσια. Αυτές οι αντιθέσεις που τις περισσότερες φορές αλληλοδιαπλέκονται διαμορφώνουν ένα περιβάλλον, το οποίο πολλές φορές μοιάζει με ηφαίστειο έτοιμο να εκραγεί. Οι εκπαιδευτικοί σε αυτό το πλαίσιο δίνουν έναν αγώνα δρόμου για να πετύχουν όσα περισσότερα μπορούν αναφορικά με το παιδαγωγικό και ακαδημαϊκό επίπεδο των μαθητών αδυνατώντας ή και αδιαφορώντας για την εξομάλυνση αυτών των αντιθέσεων αλλά και για το τι συμβαίνει στην κοινωνία αν και οι ίδιοι είναι κομμάτι της.

Οι εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων δεν είναι σίγουρα οι

τεμπέληδες της εύφορης κοιλάδας. Πρώτον γιατί το σχολείο μόνο εύφορη κοιλάδα δεν είναι και δεύτερον γιατί η δουλειά του εκπαιδευτικού είναι μια κακώς αμειβόμενη, συγκρινόμενη με αυτή άλλων ευρωπαϊκών χωρών, επίπονη και δύσκολη εργασία. Κατά τη διάρκεια του σχολικού ωραρίου ο χρόνος που έχει ένας εκπαιδευτικός για να αλληλεπιδράσει με τους υπόλοιπους είναι ελάχιστος. Οι πολιτικές συζητήσεις αποφεύγονται και με δυσκολία θα ακούσει μια διαφορετική αντίληψη γιατί δεν έχει χρόνο, γιατί πρέπει να βγάλει την ύλη, γιατί είναι κουρασμένος. Το «αγαπημένο» θέμα είναι ζητήματα συμπεριφοράς μαθητών. Ένα από αυτά ο σχολιασμός της ενδυμασίας των μαθητριών. Προσέξτε, όχι των μαθητών αλλά των μαθητριών. Η συζήτηση αυτή «ανάβει» το φθινόπωρο και την άνοιξη, όπου λόγω ζέστης η προσέλευση των μαθητών (αγοριών και κοριτσιών) γίνεται με πιο ελαφριά ρούχα. Τα κορίτσια, όπως και τα αγόρια, φοράνε σορτσάκια αλλά αυτό που προκαλεί συζήτηση είναι το σορτσάκι των μαθητριών.

Πριν μερικά χρόνια ένας καθηγητής μπήκε στη σχολική αίθουσα να διδάξει και κατέληξε να κάνει «μάθημα» στις μαθήτριες για το πώς πρέπει να ντύνονται στο σχολείο για να μην προκαλούν τα αγόρια μαθητές. Τις επέκρινε για το ότι είναι πολύ «δραματικές» και γενικότερα τους έκανε υποδείξεις σωστής και κόσμιας συμπεριφοράς εντός του σχολικού περιβάλλοντος. Σε συνεδρίαση συλλόγου διδασκόντων ακούστηκε από γυναίκα καθηγήτρια η φράση: «Αν δεν μπορείς να αποφύγεις έναν βιασμό, κάτσε και απόλαυσέ τον», η οποία χρησιμοποιήθηκε μεταφορικά για να δείξει την αδυναμία αντίδρασης σε άνωθεν εντολές. Οι πράξεις μαθητών που ξεφεύγουν από το υπάρχον κανονιστικό πλαίσιο, όπως αυτή των μαθητών του Μουσικού Γυμνασίου Ιλίου,¹ θεωρούνται υπερβολικές και ψυχολογικοποιούνται μην προσπαθώντας να αντιληφθούν την γενιά που έχει αλλάξει και δεν διστάζει να αποδεχθεί το διαφορετικό ή καλύτερα να μην το θεωρεί διαφορετικό. Υποδείξεις για το αν είσαι αλλά και για το ότι πρέπει να γίνεις μητέρα για να πάρεις μόρια περιλαμβάνονται στο μενού των συζητήσεων. Γιατί, όμως να μας προκαλούν εντύπωση τέτοιου είδους αντιλήψεις; Σε τι διαφέρει το σχολικό περιβάλλον από την υπόλοιπη

1. Οι μαθητές και οι μαθήτριες του συγκεκριμένου σχολείου προκειμένου να δείξουν τη συμπαράστασή τους στον συμμαθητή τους, ο οποίος δέχθηκε λεκτική κακοποίηση από τον καθηγητή επειδή εμφανίστηκε με φούστα στο σχολείο, εμφανίστηκαν και τα ίδια με φούστα.

κοινωνία; Προκαλούν εντύπωση γιατί οι εκπαιδευτικοί συνομιλούν καθημερινά με παιδιά που είναι φορείς διαφορετικών αντιλήψεων, στάσεων και απόψεων και ο συντηρητικός λόγος δεν ρίχνει γέφυρες συνεννόησης αλλά αντίθετα μεγαλώνει την απόσταση.

Προφανώς και αυτές οι αντιλήψεις δεν αντιπροσωπεύουν το σύνολο των καθηγητών, το γεγονός όμως ότι εκφέρονται –και αυτό μπορεί να διαπιστωθεί ακόμα πιο έντονα στις ομάδες καθηγητών που δραστηριοποιούνται στο διαδίκτυο– είναι μια ένδειξη ότι ο σεξισμός καλά κρατεί εκεί όπου θα έπρεπε να διδάσκεται το ακριβώς αντίθετο. Οι μαθητές και οι μαθήτριες από την άλλη φαίνεται να είναι πιο ευαισθητοποιημένοι/ες αλλά και πιο ενήμεροι/ες για τα ζητήματα του φεμινισμού, του σεξισμού, της πατριαρχίας μέσα από την ανάγνωση της επικαιρότητας και κυρίως μέσα από την παρακολούθηση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, τα οποία φαίνεται να ασκούν ιδιαίτερα επιδραστικό ρόλο στη διαμόρφωση στάσεων και αντιλήψεων σε ευρύτερες κοινωνικές ομάδες και ιδιαίτερα αυτή των νέων.² Δεν πρέπει να μας διαφεύγει το γεγονός ότι μιλάμε για μια γενιά, τη generation z, που δεν ξέρει τι σημαίνει να μην έχεις ίντερνετ. Είναι μια γενιά που ένα μεγάλο κομμάτι της ζωής της το περνάει μπροστά από μια οθόνη κινητού και κουβαλάει έναν πλούτο γνώσεων σε σχέση με το διαδίκτυο και την χρήση του. Ενημερώνεται από αυτό και επιλέγει την ενημέρωση που θα έχει.

Ένα ζήτημα που προκύπτει είναι ότι το σχολείο και οι εκπαιδευτικοί σπάνια συνομιλούν με τους/τις μαθητές/ιες για ζητήματα της επικαιρότητας. Η συζήτηση θεμάτων, εντός της σχολικής τάξης, που αγγίζουν τη θεματική του φύλου από τη μια ξαφνιάζει τους μαθητές/ιες γιατί δεν έχουν συνηθίσει να συζητούν και να εκφράζουν την άποψή τους για τέτοιους είδους θέματα. Από την άλλη τους δίνει τη δυνατότητα να εκφράσουν τους προβληματισμούς τους αναφορικά με αυτά τα θέματα γιατί και τα ίδια τα παιδιά διαπιστώνουν ότι ζούμε σε μια ιδιαίτερα φεμινιστική εποχή που παλεύει με τις βαθιά ριζωμένες πατριαρχικές αντιλήψεις. Πολλές φορές τα ίδια τα παιδιά μάχονται με τον εαυτό τους καθώς είναι φορείς αυτών των εσωτερικευμένων αντιλήψεων. Όσο μοιάζει εύκολο μερικές φορές να τους μιλήσεις για τον σεξισμό, τις γυναικοκτονίες, τα επιτεύγματα του φεμινισμού και να

2. Σε μια συζήτηση που αφορούσε τις στάσεις και τις αντιλήψεις των νέων παιδιών για διάφορα κοινωνικο-πολιτικά ζητήματα, μεταξύ αυτών και το φεμινιστικό κίνημα, η διαμαρτυρία των μαθητών/ιών στο Μουσικό Γυμνάσιο Ιλίου, ακούστηκε η φράση: «Τα social media κάνουν τη ζημιά!»

βρουν ανταπόκριση τα λεγόμενά σου άλλο τόσο είναι εύκολο να έρθεις αντιμέτωπη με πατριαρχικές, συντηρητικές αντιλήψεις αναφορικά με τις εκτρώσεις, με τον φεμινισμό και τις διεκδικήσεις του.

«Τι γνώμη έχετε κυρία για τις εκτρώσεις»; Αυτή ήταν μια ερώτηση που μου απευθύνθηκε την 7η διδακτική ώρα από τα παιδιά ενός τμήματος της Β' τάξης. Επισημαίνω την ώρα γιατί συνήθως αυτή η ώρα είναι «νεκρή». Τα παιδιά είναι κουρασμένα και αποσυνδεμένα από την πραγματικότητα της τάξης. Η απάντησή μου στην ερώτηση αυτή ήταν ότι ξεκάθαρα και χωρίς ενδοιασμούς υποστηρίζω το δικαίωμα των γυναικών στην αυτοδιάθεση των σωμάτων τους. Η απάντησή μου αυτή εξόργισε έναν μαθητή, ο οποίος αρκετά θυμωμένος μου είπε: «Μα είστε καθηγήτρια εσείς που λέτε τέτοια πράγματα»; Ο ίδιος χωρίς να μπορεί να επιχειρηματολογήσει ακριβώς καθώς είχε «πνιγεί» από τον θυμό του υποστήριξε ότι οι γυναίκες δεν θα πρέπει να κάνουν εκτρώσεις γιατί μέσα τους έχουν μια ζωή και με αυτόν τον τρόπο σκοτώνουν ζωές. Φαινόταν να είναι βαθιά πεπεισμένος γι' αυτό. Οι υπόλοιποι μαθητές, αγόρια και κορίτσια, ήταν υπέρ του δικαιώματος των γυναικών στην έκτρωση. Υπερίσχυαν λοιπόν οι υποστηρικτές αυτού του δικαιώματος. Τότε ένα κορίτσι, ιδιαίτερα ήσυχο και με συστολή σήκωσε το χέρι του. «Κυρία, κι εγώ δεν συμφωνώ με τις εκτρώσεις». Τη ρώτησα γιατί δεν συμφωνεί και μου απάντησε γιατί πιστεύει ότι το έμβρυο έχει ζωή. Τότε μια άλλη μαθήτρια σήκωσε το χέρι της και τη ρώτησε, αν πιστεύει το ίδιο και για την περίπτωση της εγκυμοσύνης μετά από βιασμό· φάνηκε να προβληματιστήκε και πάλι όμως απάντησε ότι δεν συμφωνεί. Η συζήτηση αυτή κράτησε όλη τη διδακτική ώρα γιατί τα παιδιά είχαν ανάγκη να συζητήσουν και να μάθουν γύρω από αυτό το θέμα. Μιλήσαμε για τα κινήματα των γυναικών σε διάφορες χώρες κατά της ποινικοποίησης της έκτρωσης, τους αγώνες που έδωσαν οι γυναίκες μέχρι να κατακτήσουν το δικαίωμα στην έκτρωση, τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι ζωές τους σε χώρες που απαγορεύεται η έκτρωση και βάζουν τα σώματά τους στη διαδικασία της παράνομης έκτρωσης. Μια βδομάδα μετά το κορίτσι που διαφωνούσε με τις εκτρώσεις με πλησίασε στο διάδρομο και μου είπε: «Κυρία, δεν είχα σκεφτεί τους λόγους που μπορεί μια γυναίκα να κάνει έκτρωση. Θεωρούσα ότι όταν μια γυναίκα μένει έγκυος πρέπει να γεννάει το παιδί. Τώρα νομίζω ότι καταλαβαίνω γιατί μια γυναίκα έχει δικαίωμα να κάνει έκτρωση».

Λίγο καιρό αργότερα, μετά από αυτή τη συζήτηση προέκυψε το

θέμα με τα σκοταδιστικά, «εκπαιδευτικά» προγράμματα,³ εγκεκριμένα από το ΙΕΠ⁴ που αποστάλθηκαν στα γυμνάσια της χώρας και έκαναν λόγο για τη θεωρία του «αγέννητου παιδιού». Το εκπαιδευτικό υλικό αποτελούνταν από τρία βίντεο, στα οποία προβαλλόταν και υποστηριζόταν η αντιεπιστημονική θεωρία, ότι η σύλληψη ξεκινά τη στιγμή που η μητέρα συλλαμβάνει την ιδέα να κάνει ένα παιδί, ότι η μητέρα εκτός από το αίμα της περνάει στο έμβρυο τις σκέψεις της, την πνευματική τροφή ή ότι όλες οι ασθένειες του παιδιού ακόμα κι αν εκδηλώνονται δεκαετίες μετά, έχουν σχέση με την εγκυμοσύνη. Θα ήταν αστεία αν δεν ήταν επικίνδυνα όλα αυτά. Γιατί πρόκειται για αντιλήψεις αντιεπιστημονικές, αναχρονιστικές και εξαιρετικά προβληματικές οι οποίες εκτός από το ότι ενοχοποιούν τη γυναίκα, χρησιμοποιούμενες οι δούρειοι ίπποις σε πολλές χώρες για να απαγορευτούν οι εκτρώσεις. Η εκπαίδευση χρησιμοποιείται ως ένα εργαλείο για την εφαρμογή συντηρητικών και ακραία νεοφιλελεύθερων πολιτικών. Όσοι/ες εργαζόμαστε σε αυτή το διαπιστώνουμε καθημερινά. Τα σώματα των γυναικών, ακόμα και εντός των τειχών του σχολείου, βρίσκονται στο επίκεντρο λόγων και πολιτικών που προσπαθούν να τα ελέγξουν. Ευτυχώς όμως υπάρχουν ακόμα ισχυρά αντανακλαστικά ικανά να λειτουργήσουν και να απενεργοποιήσουν τέτοιου είδους διαδικασίες. Έτσι, τα «εκπαιδευτικά» αυτά προγράμματα αποσύρθηκαν πριν εφαρμοστούν και δημιουργήσουν ένα ακόμη κακό προηγούμενο στην πολύπαθη εκπαιδευτική διαδικασία.

Σε μια περίοδο ιδιαίτερα φεμινιστική από την άποψη ότι το φεμινιστικό κίνημα διαρκώς βρίσκεται σε κίνηση, διεκδικεί, υπερασπίζεται και μάχεται για τα δικαιώματα των θηλυκοτήτων και σημειώνει νίκες, εκ πρώτης όψεως δεν φαίνεται να επιδρά στο σχολικό περιβάλλον, όπως καθετί που έχει πολιτική χροιά. Κι όσο το σχολείο επίσημα θα κρατά κλειστές τις πόρτες στον φεμινισμό, αυτός θα βρίσκει τρόπους να εισχωρεί. Μέσα σε αυτή τη σιωπή λοιπόν για οτιδήποτε πολιτικό ή κοινωνικό, αν κοιτάξεις σε βάθος και ακούσεις λίγο καλύτερα φαίνεται να αναπτύσσεται μια γενιά που ακούει, παρατηρεί, κρίνει, είναι ανοιχτή στον διάλογο, έχει ανάγκη τη

3. Το Υπ. Παιδείας είχε εγκρίνει -με υπογραφή του Γενικού Γραμματέα Αλ. Κόπτση- ένα «πρόγραμμα για τα Γυμνάσια της χώρας» με τη μορφή τριών βίντεο και με τίτλο «Προγεννητική Αγωγή, προετοιμασία για την γονεϊκότητα, Σεξουαλικότητα-Γονιμότητα-Γονεϊκότητα, μια αδιαχώριστη ενότητα».

4. Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

συζήτηση για να αποκωδικοποιήσει και να ερμηνεύσει την πραγματικότητα που την περιβάλλει. Μια γενιά που χρησιμοποιεί φεμινιστικό λεξιλόγιο, μια γενιά που δεν ντρέπεται να δηλώσει φεμινίστρια, μια γενιά που ξέρει ότι η 8 του Μάρτη δεν είναι ημέρα για λουλούδια αλλά για διεκδικήσεις. Μια γενιά που μπορεί να ανατρέψει τα πάντα, αν την πιστέψουμε και αν την εμπιστευτούμε. Μια φεμινιστική γενιά κι αυτό χάρη στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και όχι στο σχολείο.

Η έμφυλη διάσταση του συνδικαλισμού: Είναι τα πρωτοβάθμια σωματεία μία πρώτη ελπίδα;

της
Μάνιας Σωτηροπούλου

Στις 17 του Μάη (του σωτήριου έτους 2022) ήταν η απεργία στον κλάδο της έρευνας και της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Πολλά σωματεία και σύλλογοι δήλωσαν τη στήριξή τους τόσο από την Ελλάδα όσο και από χώρες του εξωτερικού. Διαβάζοντας ποιοι φορείς έχουν δηλώσει στήριξη, βλέπω «Asemblea de Investigadoras de Compostela» και χαμογελώντας συνειδητοποιώ ότι σε αυτή τη συνέλευση ο τίτλος των εργαζομένων στην έρευνα είναι στο θηλυκό γένος. Λίγο αυτό, λίγο που οι θεσμικές εκπροσωπήσεις δεν τελειώνουν στην πολιτική εκπροσώπηση, λίγο που τον τελευταίο καιρό πρωτοβάθμια σωματεία προσπαθούν να εκφράσουν εργαζόμενες/@ μιας άλλης γενιάς, άρχισα να ψάχνω τη συμμετοχή γυναικών στους φορείς κοινωνικής εκπροσώπησης και πιο συγκεκριμένα στα σωματεία και τις ομοσπονδίες.

Ως τώρα οι συζητήσεις για τη θεσμική εκπροσώπηση γυναικών και λοατκι ατόμων έχουν εστιασθεί στην κεντρική πολιτική σκηνή, στη βάση της εκπροσώπησης στο κοινοβούλιο ή στα ανώτερα αξιώματα της εκάστοτε εκτελεστικής εξουσίας. Ωστόσο, η συνδικαλιστική συμμετοχή και εκπροσώπηση έχει υπό-ερευνηθεί και υπό-απασχολήσει τις φεμινιστικές συλλογικότητες αλλά και το ίδιο το συνδικαλιστικό κίνημα. Γιατί θα πρέπει να ενσκήψουμε γύρω από τα ζητήματα της κοινωνικής εκπροσώπησης των έμφυλων υποκειμένων; Η απάντηση μάλλον βρίσκεται στο γεγονός ότι τελικά η βιωματική πρόσληψη των προβλημάτων και της θέσης μας μέσα σε αυτά θα πρέπει να έχουν ως φορέα έκφρασης και εκείνο το υποκείμενο που το βιώνει. Εξηγούμαι και λέω ότι γράφοντας αυτά ίσως να σκέφτομαι πως τελικά και το εργατικό κίνημα στις απαρχές του να είχε μία «φεμινιστική» προσέγγιση, υπό την έννοια ότι οι εργάτες βίωναν την καταπίεση και οργανώθηκαν σε συνδικάτα για να διεκδικήσουν ανθρώπινες συνθήκες εργασίας κλπ. Η συμμετοχή και εκπροσώπηση λοιπόν γυναικών και λοατκι ατόμων στα σωματεία και στις αρχαιρεσίες τους προάγει

ζητήματα ανισοτήτων στην πρόσβαση στην εργασία και την οιαδήποτε πιθανότητα εργασιακής ανέλιξης λόγω φύλου, ταυτότητας φύλου ή/ και σεξουαλικού προσανατολισμού, μισθολογικών ανισοτήτων, γονεϊκών¹ ή και άλλου είδους αδειών, συνθηκών εργασίας, σεξουαλικών παρενοχλήσεων καθώς και πλειάδα άλλων αιτημάτων.²

Πριν προχωρήσουμε στη παρουσίαση του τι συμβαίνει στις διοικήσεις κάποιων συνδικαλιστικών οργάνων, θα πρέπει να γίνουν κάποιες επισημάνσεις. Το παρόν άρθρο καταπιάνεται με κλάδους που κατά κύριο λόγο σχετίζονται με εργασίες γραφείου ή/ και εν γένει πνευματική εργασία. Επίσης, η αναφορά σε συνομοσπονδίες, ομοσπονδίες και πρωτοβάθμια σωματεία, δεν συνεπάγεται ότι μπορεί να γίνει σύγκριση μεταξύ των επιπέδων, διότι δεν μελετώνται σε όλα τα επίπεδα ακριβώς οι ίδιοι κλάδοι και οι ίδιες συνθήκες εργασίας: ωστόσο μπορεί να δοθεί μία πρώτη εικόνα για το τι συμβαίνει σε κάθε βαθμίδα ξεχωριστά. Και τέλος, δεν μπορούμε να αρθρώσουμε μία στιβαρή υπόθεση σχετικά με την μείωση ή αύξηση γυναικών εργαζομένων στα όργανα ανάλογα με τη συνδικαλιστική βαθμίδα (βλ. πρωτοβάθμιο, δευτεροβάθμιο κλπ), για τους ίδιους λόγους που δεν μπορεί να υπάρξει και σύγκριση μεταξύ των βαθμίδων.

Συμμετοχή γυναικών στα όργανα Συνομοσπονδιών και Ομοσπονδιών

Εξετάζοντας τα τριτοβάθμια και δευτεροβάθμια όργανα του συνδικαλιστικού κινήματος παρατηρήθηκαν ενδιαφέρουσες διαφορές σε σχέση με τα πρωτοβάθμια σωματεία. Πριν παρουσιαστούν τα δεδομένα συμμετοχής των γυναικών στα όργανα των συνομοσπονδιών και των ομοσπονδιών θα πρέπει να γίνουν κάποιες διευκρινίσεις. Αρχικά θα πρέπει να σημειωθεί ότι στο δημόσιο τομέα στην πλειονότητα των εργαζομένων ισχύει η ταύτιση της εργασιακής ιδιότητας με την ιδιότητα του μέλους στο εκάστοτε σωματείο ή συνδικάτο: το αυτό συμβαίνει (σε κάποιο ίσως πιο περιορισμένο βαθμό από εκείνο του δημοσίου) σε μεγάλους εργασιακούς χώρους του ιδιωτικού τομέα. Σαφώς, ο πολυνερματισμός των εργασιακών σχέσεων και συνθηκών συχνά μπορεί να αποκλείσει τις/@/ους εργαζόμενες/@/ους από τη συνδικαλιστική εκπροσώπηση, ωστόσο αυτό είναι ένα μεγάλο ζήτημα το οποίο το παρόν κείμενο δεν μπορεί να καλύψει.

Στα μέσα της 1ης δεκαετίας του 21ου αιώνα,³ οι εργαζόμενες στον δημόσιο τομέα ήταν το 65% του συνολικού εργατικού δυναμικού ενώ

στον ιδιωτικό τομέα οι εργαζόμενες ήταν το 37%. Ωστόσο και στις δύο αυτές περιπτώσεις δεν παρατηρείται αναλογική εκπροσώπηση στα συνέδρια της ΑΔΕΔΥ και της ΓΣΕΕ, καθώς στο 31ο (2001) συνέδριο της ΑΔΕΔΥ μετέχουν 9,41% γυναικες και στη ΓΣΕΕ στο 30ο συνέδριο της αντίστοιχης περίοδου μετέχουν 5,49%.⁴ Κατά το 2021, στο σύνολο του εργατικού δυναμικού της χώρας το 44,71% είναι οι εργαζόμενες⁵ και ο μέσος όρος ηλικίας του εργατικού δυναμικού ήταν στα 44 έτη το 2018.⁶

Λαμβάνοντας αυτά τα στοιχεία υπόψη έχει ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε τη συμμετοχή των γυναικών στις διοικήσεις σε ΓΣΕΕ, ΑΔΕΔΥ, ΟΛΜΕ, ΔΟΕ και ΠΟΣΔΕΠ.

Συγκεκριμένα στις δύο συνομοσπονδίες παρατηρούμε (βλ. Πίνακας

Πίνακας 1 ⁷ : Συμμετοχή γυναικών στα ανώτατα όργανα της ΓΣΕΕ και της ΑΔΕΔΥ						
Συν/δίες	Σύνολο εδρών του οργάνου που εκλέγεται από το Συνέδριο ⁸	Γυναίκες	%	Εκτελεστ. Επιτροπή ⁹	Γυναίκες	%
ΓΣΕΕ	45	2	4,44	15	1	6,67
ΑΔΕΔΥ	85	13	15,29	17	1	5,88

Πηγές: <https://gsee.gr/>, <https://adedy.gr/dioikisi/>,
και <https://www.posdep.gr/>

1) να συνεχίζεται η υπό-εκπροσώπηση των γυναικών στα αιρετά όργανα και η επ' ουδενί αναλογία εργαζομένων γυναικών και εκλεγμένων γυναικών στα όργανα. Ωστόσο, από το 30^ο Συνέδριο της ΑΔΕΔΥ το 2019¹⁰ υπάρχει μία σημαντική αύξηση κοντά το 6%, ενώ στην ΓΣΕΕ παρατηρείται μία μείωση κατά μία ποσοστιαία μονάδα στη συμμετοχή των γυναικών στα αιρετά όργανα όπως αυτά προέκυψαν από το 37ο Συνέδριο το 2020.¹¹ Έχει ενδιαφέρον ότι στην Εκτελεστική Επιτροπή (Ε.Ε.), τα μέλη της οποίας εκλέγονται από τη Διοίκηση για τη ΓΣΕΕ και το Γενικό Συμβούλιο για την ΑΔΕΔΥ, τα ποσοστά συμμετοχής των γυναικών είναι μονοψήφιος αριθμός και σε καμία περίπτωση δεν συστοιχίζονται με τα ποσοστά γυναικείας εκπροσώπησης στα όργανα που προκύπτουν από το Συνέδριο. Εν προκειμένω, αυτό

που πρέπει να παρατηρηθεί είναι ότι σε ένα όργανο 15 με 17 ατόμων μόνο σε μία έδρα έχει εκλεγεί γυναίκα. Το τι συμβαίνει για την εκλογή και ανάδειξη της Ε.Ε. σχετίζεται με τις ποικίλες δυναμικές που αναπτύσσονται επί τη βάσει του εκάστοτε πολιτικού συγχετισμού. Να το πούμε απλά: στην Ε.Ε. σημασία έχει ποια ή ποιες πολιτικές δυνάμεις θα ηγεμονεύσουν, ενώ δυστυχώς καμία σημασία δεν έχουν άλλα κριτήρια όπως φύλου ή ηλικίας. Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι πολιτικές δυνάμεις που έχουν την πλειοψηφία στη ΓΣΕΕ (το 61,71%)¹² και την ΑΔΕΔΥ (το 44,71%),¹³ χαρακτηρίζονται από το κυρίαρχο μπλοκ εξουσίας, δηλαδή τις δυνάμεις της ΠΑΣΚΕ και τη ΔΑΚΕ.

Πίνακας 2 ¹⁴ : Συμμετοχή γυναικών στα ανώτατα όργανα της ΔΟΕ και της ΟΛΜΕ			
Δευτεροβάθμια Συνδικαλιστικά όργανα	Σύνολο εδρών ΔΣ	Γυναίκες	Ποσοστό %
ΔΟΕ (Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδος)	11	1	9,09
ΟΛΜΕ (Ομοσπονδία Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης)	11	1	9,09

Πηγές: <http://doe.gr/> και <https://www.olme.gr/dioikitiko-symvoulio/>

Οι Πίνακες 2 και 3 παρουσιάζουν την συμμετοχή γυναικών στα αιρετά όργανα στις ομοσπονδίες των εκπαιδευτικών και των ακαδημαϊκών. Πριν περάσουμε στο σχολιασμό της υπό-εκπροσώπησης, θα πρέπει να αναφερθεί ότι στη δημόσια εκπαίδευση το 2018 οι γυναίκες ανέρχονται στο 67%,¹⁸ ενώ γυναικες μέλη ΔΕΠ είναι μόλις το 31%, κατά το ίδιο έτος.¹⁹

Τα αποτελέσματα όπως προκύπτουν από το Συνέδριο της ΔΟΕ το 2019²⁰ και της ΟΛΜΕ το ίδιο έτος,²¹ μπορούν να χαρακτηριστούν και ως αποκαρδιωτικά. Και τούτο όχι για το μονοψήφιο ποσοστό που καμία σχέση δεν έχει με την παρουσία γυναικών στον κλάδο της εκπαίδευσης, αλλά για αυτό καθ' εαυτό τον ακέραιο αριθμό 1. Σε έναν κλάδο όπου οι άνδρες εκπαιδευτικοί είναι μόλις το 33%, στα Διοικητικά Συμβούλια των ομοσπονδιών μόνο μία εκπαιδευτικός κατάφερε να εκλεγεί. Στη ΔΟΕ οι δυνάμεις της ΔΑΚΕ και της ΠΑΣΚΕ έχουν τις 5 από τις 11 έδρες, ενώ στην ΟΛΜΕ η αντιστοίχιση

Πίνακας 3¹⁵:
Συμμετοχή γυναικών στα ανώτατα όργανα της ΠΟΣΔΕΠ

ΠΟΣΔΕΠ (Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Διδακτικού & Ερευνητικού Προσωπικού)	Σύνολο εδρών του οργάνου που εκλέγεται από το Συνέδριο ¹⁶	Γυναίκες	Ποσοστό %	Σύνολο εδρών του εκτελεστι- κού οργάνου ¹⁷	Γυναίκες	Ποσοστό %
	33	6	18,18	11	2	18,18

Πηγή: <https://www.posdep.gr/>

των πολιτικών δυνάμεων με την κεντρική πολιτική σκηνή είναι λίγο πιο ρευστή και συνεπώς μπορεί να ειπωθεί ότι στον άξονα Αριστεράς-Δεξιάς,²² οι δυνάμεις που βρίσκονται στο φάσμα «0 έως 4» κατέχουν 4 από τις 11 έδρες. Σε αυτό το σημείο, όπου το αστικό μπλοκ δεν κερδίζει κατά κράτος και όπου οι εργαζόμενες στον κλάδο αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία, αυτά τα δεδομένα μας δείχνουν το δομικό πρόβλημα που υπάρχει στο χώρο του συνδικαλισμού σε ό,τι αφορά τον έμφυλο καταμερισμό εργασίας και τη βαθιά εμπεδωμένη κυρίαρχη και συνεπώς πατριαρχική κουλτούρα σχετικά με τη διάκριση δημοσίου και ιδιωτικού χώρου.

Τέλος, σχετικά με τα αποτελέσματα από το συνέδριο της ΠΟΣΔΕΠ το 2021²³ και σε αυτή την περίπτωση παρατηρούμε να μην υπάρχει αναλογία μεταξύ του ποσοστού γυναικών μελών ΔΕΠ και εκείνου του ποσοστού συμμετοχής τους στα αιρετά όργανα. Θα πρέπει και εδώ να σημειωθεί ότι οι πολιτικές δυνάμεις κατά περίπου 40-45% ανήκουν στο φάσμα «0 έως 5» στον άξονα Αριστεράς-Δεξιάς, και επίσης ότι τα μέλη ΔΕΠ είναι ένας γηρασμένος πληθυσμός όπως μπορούμε να καταλάβουμε από το γεγονός ότι αυξάνονται οι θέσεις και τα προγράμματα για έκτακτο διδακτικό προσωπικό, και αυτό διότι αυξάνονται οι συνταξιοδοτήσεις.

Η περίπτωση των Πρωτοβάθμιων Σωματείων

Το συγκεκριμένο άρθρο ασχολήθηκε με το Πανελλαδικό Σωματείο Εργαζομένων στην Έρευνα και την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση

Πίνακας 4²⁴: Συμμετοχή γυναικών στα ανώτατα όργανα των ΣΕΡΕΤΕ, ΣΜΤ και ΣΜΔ			
Πρωτοβάθμια Σωματεία	Σύνολο εδρών ΔΣ	Γυναίκες	Ποσοστό %
ΣΕΡΕΤΕ (Πανελλαδικό Σωματείο Εργαζομένων στην Έρευνα και την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση) ²⁵	9	5	55,56
ΣΜΤ (Σωματείο Μισθωτών Τεχνικών)	7	4	57,14
ΣΜΔ (Σωματείο Μισθωτών Δικηγόρων)	9	5	55,56

Πηγές: Από μέλη των ΔΣ των τριών Σωματείων

(Σ.Ε.Ρ.Ε.Τ.Ε.), το Σωματείο Μισθωτών Τεχνικών (Σ.Μ.Τ.) και το Σωματείο Μισθωτών Δικηγόρων (Σ.Μ.Δ.). Και τα τρία διεξήγαγαν εκλογές κατά το 4ο τρίμηνο του 2021. Σε αυτά τα σωματεία η ιδιότητα μέλους αποκτάται με την αίτηση ενός/μίας/@ εργαζομένου/ης/@ στον κλάδο. Συνεπώς, δεν υπάρχουν έτοιμα μητρώα από τους χώρους εργασίας που αυτομάτως η εργασιακή ιδιότητα συνεπάγεται και την ιδιότητα μέλους στο σωματείο.

Παρατηρώντας τη σύσταση των τριών Διοικητικών Συμβουλίων διαπιστώνουμε ότι πάνω από 50% των μελών τους είναι γυναίκες. Πριν εξάγουμε κάποια πρώτα συμπεράσματα θα πρέπει να δοθούν κάποιες πληροφορίες και για αυτά τα Σωματεία. Αρχικά, θα πρέπει να αναφερθεί ότι στο ΣΕΡΕΤΕ και το ΣΜΔ οι εγγεγραμμένες ως μέλη είναι πάνω από το 50% και στο ΣΜΤ οι εγγεγραμμένες είναι λίγο κάτω από το 40%, ενώ ο μέσος όρος ηλικίας και για τα τρία αυτά σωματεία κυμαίνεται μεταξύ 30 με 35 έτη.²⁶ Σχετικά δε με τις πολιτικές δυνάμεις, η συντριπτική πλειοψηφία που συμμετέχουν σε αυτά τα σωματεία βρίσκονται στο φάσμα «0 ως 4» στον άξονα Αριστεράς-Δεξιάς.

Βάσει των παραπάνω μπορούν να προκύψουν κάποια πρώτα σπαράγματα συμπερασμάτων, και τούτο διότι το παρόν άρθρο δεν ασχολήθηκε συστηματικά με τις ιδιαιτερότητες του κάθε κλάδου, καθώς αποσκοπεί στο να καταγραφεί μία πρώτη εικόνα αναφορικά με τη συμμετοχή των γυναικών στα συνδικαλιστικά όργανα. Η ισότιμη εκπροσώπηση των γυναικών στα ΔΣ αυτών των πρωτοβάθμιων

σωματείων θα μπορούσε να ερμηνευτεί εκ πρώτης όψεως υπό το πρίσμα της ψήφου «ομοιότητας», δηλαδή ότι οι γυναίκες ψηφίζουν γυναίκες. Ωστόσο, δεν παρατηρήθηκε κάτι τέτοιο στον κλάδο των εκπαιδευτικών, που είναι και διαιφορετικός κλάδος και εξετάστηκε σε δευτεροβάθμιο επίπεδο, κάτι το οποίο δεν μας επιτρέπει μία σύγκριση με ασφαλή συμπεράσματα. Στη βάση αυτή θα μπορούσε να υπάρξει μία υπόθεση ότι στις ανώτερες συνδικαλιστικές βαθμίδες οι γυναίκες υπόεκπροσωπούνται, ωστόσο ούτε αυτή η υπόθεση μπορεί να διατυπωθεί με ασφάλεια όπως αναφέρθηκε και στην αρχή του κειμένου και συνεπός ούτε μπορεί να επιβεβαιωθεί, πολλά δε μάλλον αν δούμε τι συμβαίνει στις ΔΟΕ-ΟΛΜΕ και την ΑΔΕΔΥ.

Η ισότιμη εκπροσώπηση στα ΔΣ ίσως θα μπορούσε να συζητηθεί υπό το πρίσμα της ηλικίας, τόσο με βάση τη γενιά όσο και τη θέση στον κύκλο της ζωής.²⁷ Και εξηγούμαι λέγοντας ότι η γενιά των σημερινών ανθρώπων περί τα 30 έτη, είναι μία γενιά που ψηλάφισε κατά τη διάρκεια των φοιτητικών και νεανικών χρόνων το ερώτημα σχετικά με την έμφυλη ισότητα, την σεξουαλικότητα και τον προσανατολισμό, συμπεριέλαβε στο πολιτικό της λεξιλόγιο την ανεκτικότητα και έμαθε να κάνει πολιτική με προσπάθεια άρσης του σεξισμού στην καθημερινή συνδικαλιστική πρακτική, χωρίς αυτό σαφώς να υπονοεί ότι έχει απολυτρωθεί από οιαδήποτε πατριαρχική και σεξιστική νόρμα. Η θέση στον κύκλο της ζωής, σημαίνει ότι ανάλογα με την ηλικία που είμαστε έχουμε και διαιφορετικούς ρόλους, σχέσεις και συνεπώς και υποχρεώσεις. Τούτο σημαίνει ότι οι σημερινές τριαντάρες πλέον δεν έχουν ακόμη μεταβεί σε μία άλλη φάση ζωής ή τέλος πάντων δεν έχουν ακόμη μεταβεί στη φάση ζωής που περιορίζει τον χρόνο τους η οικογένεια και η μητρότητα, όπως αυτές οι κατασκευές είναι δομημένες εντός του πατριαρχικού συστήματος εξουσίας. Έτσι, λοιπόν, πιθανά θα μπορούσαμε να πούμε ότι ίσως τα ΔΣ αυτών των πρωτοβάθμιων σωματείων στελεχώνονται ισότιμα από γυναίκες, διότι πρόκειται για μία άλλη γενιά και επίσης διότι ακόμη δεν έχουν εκείνες τις υποχρεώσεις που να τις κάνουν να συμμετέχουν λιγότερα στα δημόσια πράγματα.

Ένα τρίτο στοιχείο είναι η σημαντική παρουσία στα ΔΣ πολιτικών δυνάμεων που βρίσκονται στα Αριστερά του άξονα. Ο συσχετισμός των πολιτικών δυνάμεων στα συνδικαλιστικά όργανα επισημάνθηκε και παραπάνω. Ο λόγος που μας αφορούν οι πολιτικές δυνάμεις είναι διότι για την εκλογή αιρετών, συνήθως οι δυνάμεις δίνουν σταυροδοσία με

τα ονόματα που θέλει η κάθε πολιτική δύναμη να εκλεγούν στα όργανα.²⁸ Αυτό σημαίνει ότι σε αυτά τα τρία σωματεία οι πολιτικές δυνάμεις μεταξύ των άλλων παρότρυναν στο να ψηφισθούν γυναίκες.

Εν κατακλείδι, από τις τρεις αυτές παραμέτρους, δηλαδή φύλο μελών, γενιά/ηλικία και πολιτικές δυνάμεις, καμία δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι από μόνη της απαντά στο ερώτημα γιατί υπάρχει ισάριθμη εκπροσώπηση στα ΔΣ αυτών των πρωτοβάθμιων σωματείων. Ωστόσο, πιθανώς η συνάρτηση αυτών των τριών παραμέτρων να δίνει μία διάσταση στο ερώτημα του πως μπορεί να επιτευχθεί ισάριθμη εκπροσώπηση στις αρχαιρεσίες συνδικαλιστικών οργάνων. Και προσπαθώντας να απαντήσω αν τα πρωτοβάθμια σωματεία συνιστούν ελπίδα για την έμφυλη ισότητα, αυτό που θα τολμήσω να γράψω είναι ότι σίγουρα αυτή η εικόνα από τα συγκεκριμένα πρωτοβάθμια σωματεία δημιουργεί μία ελπιδοφόρα ευφορία. Το ερώτημα που θα πρέπει να τεθεί είναι αν βάσει αυτών των χαρακτηριστικών των συγκεκριμένων πρωτοβάθμιων σωματείων μπορεί να υπάρξει μία εκ βάθρων αλλαγή στα πρότυπα συνδικαλισμού και ένα νέο είδος γραφειοκρατικού μοντέλου που να αποδεσμεύει τη συνδικαλιστική πρακτική από τη μέγγενη της γραφειοκρατικοποίησης.

Σημειώσεις:

1. Όχι ότι είναι ζήτημα φύλου η γονεϊκότητα, αλλά συνήθως τα αιτήματα δημιουργούνται και διεκδικούνται πρώτα από τα υποκείμενα που βιώνουν πιο έντονη την καταπίεση.
2. Βαρχαλαμά κ.ά. 2015, σ. 55.
3. Καλτσογιάννη-Τουρναβίτη 2005, σ. 183-184.
4. Στο ίδιο.
5. INSETE Στοιχεία Απασχόλησης.
6. Flash.gr 2019.
7. Τα απόλυτα νούμερα και ποσοστά είναι καταμετρημένα και υπολογισμένα από τη συγγραφέα.
8. Για τη ΓΣΕΕ το όργανο που προκύπτει από το συνέδριο ονομάζεται «Διοίκηση», για την ΑΔΕΔΥ είναι το «Γενικό Συμβούλιο».
9. Το κάθε όργανο που εκλέγεται από το συνέδριο εκλέγει ένα εκτελεστικό μικρότερο όργανο. Για τη ΓΣΕΕ και την ΑΔΕΔΥ είναι η «Εκτελεστική Επιτροπή».
10. ΑΔΕΔΥ-Διοίκηση 2019.
11. ΓΣΕΕ 2020.
12. ΚΕΠΕΑ-ΓΣΕΕ, 2020.
13. ΑΔΕΔΥ-Αυτοδιοίκηση, 2019. Το ποσοστό υπολογισμένο από τη συγγραφέα.
14. Τα απόλυτα νούμερα και ποσοστά είναι καταμετρημένα και υπολογισμένα από τη συγγραφέα.
15. Τα απόλυτα νούμερα και ποσοστά είναι καταμετρημένα και υπολογισμένα από τη συγγραφέα.
16. Για την ΠΟΣΔΕΠ το όργανο που προκύπτει από το συνέδριο ονομάζεται «Διοικούσα Επιτροπή».
17. Το κάθε όργανο που εκλέγεται από το συνέδριο εκλέγει ένα εκτελεστικό μικρότερο όργανο. Για την ΠΟΣΔΕΠ είναι η «Εκτελεστική Γραμματεία». Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να σημειωθεί ότι μολονότι η ΠΟΣΔΕΠ είναι ομοσπονδία η δομή της ομοιάζει σε συνομοσπονδία.
18. Ντούλας 2018.
19. Λακασάς 2018.
20. Βούγιας 2019.
21. ΟΛΜΕ 2019.
22. Στο άξονα Αριστεράς-Δεξιάς στην κλίμακα «0-10», το 0 είναι Αριστερά και το 10 Δεξιά.
23. ΠΟΣΔΕΠ 2021.
24. Τα ποσοστά είναι καταμετρημένα και υπολογισμένα από τη συγγραφέα.
25. Η μία πολιτική δύναμη εξ' αυτών που συμμετέχουν στο ΔΣ, εναλλάσσει περί τις 4 φορές τον χρόνο το τακτικό μέλος τους στο ΔΣ, ωστόσο μέχρι σήμερα από τις 3 εναλλαγές στις 2 συμμετέχουν ως τακτικά μέλη γυναίκες.

26. Οι πληροφορίες για το φύλο και την ηλικία των μελών των σωματείο δόθηκαν από μέλη των ΔΣ τους.
27. Παντελίδου-Μαλούτα 2012, σσ 200-207.
28. Αυτή η πρακτική συχνά γίνεται για λόγους διαθεσιμοτήτων, καθώς πολλοί και πολλές μπορούν να είναι υποψήφιοι/ες, αλλά λιγότεροι/ες θα έχουν το χρόνο, τη διάθεση, την πολιτική αυτοπεποίθηση και άλλα χαρακτηριστικά (ανάλογα με την πολιτική δύναμη μεταβάλλονται και τα χαρακτηριστικά). Συνεπώς, συχνά οι πολιτικές δυνάμεις δίδουν συγκεκριμένα ονόματα προς εκλογή.

Βιβλιογραφία:

ΑΔΕΔΥ-Αυτοδιοίκηση 2019: Αποτελέσματα αρχαιρεσιών στο 37ο τακτικό συνέδριο. <https://www.aftadioikisi.gr/>

ΑΔΕΔΥ-Διοίκηση 2019. <https://adedy.gr/dioikisi/>

Βαρχαλαμά, Ε., Μπουκουβάλας, Κ., Παπαγεωργίου, Η., 2015. *Η Συμμετοχή των Γυναικών στα Όργανα Διοίκησης των Συνδικαλιστικών Οργανώσεων Δομής της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδας*. Αθήνα: ΙΝΕ-ΓΣΕΕ. https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2015/10/vivlio_isotitas.pdf

Βούγιας, Β., 2019. ΔΣ ΔΟΕ: Συγκρότηση μετά τις εκλογές της 26ης Ιουνίου 2019. [especial.gr](https://www.especial.gr/). <https://www.especial.gr/ds-doe-sugrothsh-meta-tis-ekloges-ths-26-06-2019/>

ΓΣΕΕ 2020. Τα όργανα διοίκησης της ΓΣΕΕ, ανακτήθηκε 10/6/2022 από το https://gsee.gr/?page_id=46

INSETE: Στοιχεία Απαχρόησης. <https://insete.gr/bi/>

Καλτσογιάννη-Τουρναβίτη, Ν., 2005. «Γυναίκες και Συνδικαλισμός», στο *Εργασία και πολιτική: συνδικαλισμός και οργάνωση συμφερόντων στην Ελλάδα, 1974-2004: 10ο επιστημονικό συνέδριο, Πάντεο Πανεπιστήμιο, 179-195, 18-21 Μαΐου*. Αθήνα: Ίδρυμα Σάκη Καράγιαργα, σ. 179-195. <http://pandemos.panteion.gr/>

ΚΕΠΕΑ-ΓΣΕΕ, 2020. Αποτελέσματα αρχαιρεσιών 37ου Συνεδρίου ΓΣΕΕ. <https://www.kepea.gr/apotelesmata-arxairesion-37ou-synedriou-gsee#>

Λακασάς, Απ., 2018. Μειοψηφία οι καθηγήτριες στα ΑΕΙ. [kathimerini.gr](https://www.kathimerini.gr/952415) [https://www.kathimerini.gr/society/952415/](https://www.kathimerini.gr/society/952415)

ΟΛΜΕ 2019. Αποτελέσματα 19ου Συνεδρίου ΟΛΜΕ - Δελτίο Τύπου. <https://www.olme.gr/>

Παντελίδου-Μαλούτα, Μ., 2012. *Πολιτική Συμπεριφορά: Θεωρία, Έρευνα και Ελληνική Πολιτική*. Αθήνα: Σαββάλας.

ΠΟΣΔΕΠ 2021.Τα αποτελέσματα για την ανάδειξη της νέας διοικούσας επιτροπής της. alphavita.gr. Ανακτήθηκε 10/6/2022 από το <https://www.alphavita.gr/ekpaideysi/>

Flash.gr 2019. Γερασμένο το εργατικό δυναμικό στην Ελλάδα – Στα 44 η μέση ηλικία των εργαζομένων. [flash.gr](https://www.flash.gr/greece/1559794/). <https://www.flash.gr/greece/1559794/>

Και Αλβανός και drag queen. Και βουνό και θάλασσα.

Άγκιμ
í Aurora Paola Morado
συνέντευξη
στην Ελευθερίας
Μαρματάκη και την
Ιωάννας Λλα

την ταινία «XENiA» (2014, Πάνος Κούτρας), οι δυο πρωταγωνιστές Αλβανικής μεταναστευτικής καταγωγής διασχίζουν τη Λιοσίων προς την Πλατεία Βάθης όπου και γίνονται μάρτυρες ρατσιστικής επίθεσης “γηγενών” Ελλήνων απέναντι σε παιδάκια-μεταναστάκια. Οι αντιδράσεις των δυο αδελφών αντικατοπτρίζουν έκαστη και τους δυο πιθανούς τρόπους αντίδρασης μπροστά σε τέτοια περιστατικά: εκείνη του να σκύβεις το κεφάλι κι εκείνη της αντίδρασης και της διεκδίκησης χώρου. Η δε σκηνή στο σύνολό της αποτελεί ένα συμπυκνωμένο κοινωνικό σχόλιο για το πώς είναι να κουβαλάει κανείς πολλαπλές ταυτότητες που βάλλονται καθημερινά, πώς τις ενσωματώνει, πώς τις υπερασπίζεται και πώς αλληλοϋπάρχουν μεταξύ τους, πώς βιώνονται ταυτόχρονα αλλά και η κάθε μια ξεχωριστά. Πώς εν τέλει αν και φαινομενικά ταυτότητες ετερόκλητες, όταν συνυπάρχουν συνθέτουν και τα πιο όμορφα τοπία, όπως το βουνό όταν συνδυάζεται με τη θάλασσα. Οι γραφούσες λοιπόν, αποφασίσαμε να πάρουμε συνέντευξη από τον Άγκιμ, μετανάστη δεύτερης γενιάς, queer και drag queen, αφορμόμενες λίγο περισσότερο από αυτές τις σκέψεις και λίγο λιγότερο από την εξής στιχομυθία της σκηνής εκείνης:

- Τα μουνιά!
- Σκάσε, ρε σν!
- Σιγά μη φοβηθό ρε μαλάκα, τους φασιστόλουντρες!
- Όταν είναι πάνω από ένας, ναι, το βουλώνεις και την κάνεις, ακούς; Εδώ είναι Αθήνα.
- Ναι καλά, γιατί στην Κρήτη είναι αλλιώς. Αφού έτσι κι αλλιώς δεν φαινόμαστε Αλβανοί μωρέ!
- Ναι, αλλά εσύ φαίνεσαι πούστης, κι αντό παίζει και να ‘ναι και χειρότερο. Κι Αλβανοί δεν είναι ανάγκη να φαινόμαστε, είμαστε, το ακούς;
- Μισοί...
- Καλά, Αλβανός είσαι Ντάνι, και Αλβανός και πούστης.
- Και βουνό και θάλασσα!

Πες μας μερικά πράγματα για σένα. Το intro.

Είμαι η Aurora Paola Morado, κατά κόσμον Αγκίμ Μίτση και για τις πολύ φίλες μου Χανιόλα Αλβανίδου. Κι αυτό έχει να κάνει πάρα πολύ με τον τόπο καταγωγής μου και τον τόπο μου μεγάλωσα. Είμαι από την Αλβανία. Είμαι 24 σε λίγες μέρες. Καρκινάκι. Ο Αγκίμ Καρκινάκι, η Aurora είναι Τοξότης. Χανιόλα Αλβανίδου γιατί γεννήθηκα στην Αλβανία, είμαι από την Αλβανία, είμαι παιδί μεταναστών άρα παιδί δεύτερης γενιάς και ήρθα εδώ πέρα το 2000, δηλαδή 2 χρονών. Μαζί με τη μαμά μου. 1η Σεπτεμβρίου του 2000. Έχουμε αυτή την επέτειο κάθε φορά. Τη γιορτάζουμε παρέα. Το Χανιόλα, πέρα από το Αλβανίδου δηλαδή, είναι επειδή μεγάλωσα στα Χανιά της Κρήτης κι εκεί πέρα όλες οι κοπέλες απ' τα Χανιά που είναι καριόλες, κατά τα πατριαρχικά πρότυπα, λέγονται Χανιόλες. Και το νιοθέτησα αυτό, οπότε είμαι Χανιόλα Αλβανίδου, έτσι για τις φίλες, αλλά Aurora Paola Morado.

Βάλαμε από ένα εγκεφαλικό κύτταρο η κάθε μια, το ένα της μιας που ξέρει αλβανικά και το άλλο της άλλης που ξέρει αγγλικά και ψοφάμε να σε ρωτήσουμε εάν έχουν σχέση το Aurora με το Αγκίμ από τη στιγμή που σε γνωρίσαμε. Άλλα και συνολικά για το drag name σου. Υπάρχει σκέψη από πίσω και εάν ναι, ποια είναι;

Ναι! Είστε οι πρώτες που το καταλαβαίνετε! Αγκίμ σημαίνει "αυγή" στα αλβανικά κι όταν έψαχνα ένα drag όνομα, ήθελα να το συνδυάσω αυτό και ουσιαστικά μετέφρασα το Αγκίμ σε Aurora, θέλοντας να κάνω ένα tribute ως προς το όνομα και την αλβανική μου ταυτότητα και μέσα από αυτό και στη μητέρα μου- στη μαμάκα μου, όπως τη λέω, γιατί ουσιαστικά ένα μεγάλο κομμάτι της περσόνας μου έχει να κάνει με τη μάνα μου. Το πώς εγώ τη βλέπω και το πώς με έχει εμπνεύσει σε πολλά θέματα. Άσχετα αν στην αρχή διαφωνούσε πάρα πολύ με αυτό που κάνω, εγώ ήθελα να το κάνω γιατί την αγαπάω! Το Paola είναι το δεύτερο tribute στη φιλοσοφία της Aurora και στην ηθική της και στα ακούσματά της. Έχει να κάνει με την Πάολα τη τραγουδίστρια γιατί νιώθω ότι είμαι πολύ σκυλού. Η Aurora είναι πολύ σκυλού και ότι γενικά είναι και η Πάολα ένα πάρα πολύ unapologetic άτομο που κάνει ό,τι θέλει, χορεύει ό,τι θέλει, έχει φοβερή κίνηση, φοβερή καριέρα. Είναι φοβερή γενικά. Η αλήθεια είναι ότι δεν έχει τοποθετηθεί ιδιαίτερα σε κουήρ ζητήματα, έχει πει ότι η αγάπη δεν έχει φύλο βέβαια. Τη λατρεύω. Το Morado¹ είναι το τρίτο

1. Morado σημαίνει μωβ στα ισπανικά.

tribute στην όλη ιστορία. Για τη θεατρική ομάδα που μπήκα όταν ήμουν φοιτητής, η ΜΩΒ ΑΜΟΚ, η οποία ήταν μια θεατρική ερασιτεχνική ομάδα, εντελώς αυτοοργανωμένη. Δηλαδή δύο ήταν τα γεγονότα που συντέλεσαν στο να το βάλω σαν επίθετο της Aurora: πρώτον, στο ότι γνώρισα τον κόσμο του θεάτρου και κατάφερα και ανοίχτηκα με αυτόν τον τρόπο. Με τη σεξουαλικότητά μου, με το queerness μου, έπαιξα περισσότερο με τα φύλα. Και λόγω κοινωνικοποίησης, γνωριμιών, παρέας. Ήρθα κοντά με άτομα με τα οποία εν τέλει δημιουργήσαμε το πρώτο drag house στη Θεσσαλονίκη. Το Haus of Proletarea, που είμαι και ιδρυτικό μέλος. Και τέλος, όλο αυτό το περιέβαλα με ένα κάλυμμα ενός ονόματος που να ‘ισπανοφέρνει’, μέσα από την αναφορά για τη μητέρα, που υπάρχει πολύ στα ισπανικά ονόματα. Κι επειδή ακριβώς μεγάλωσα με τη μάνα μου η οποία για να μάθει ελληνικά έβλεπε λατινοαμερικανικές σειρές και ισπανικές, δηλαδή Εσμεράλδα, Μαρία της Γειτονιάς και από εκεί έμαθε την ελληνική γλώσσα. Ήταν ένα γενικότερο tribute στο πως εγώ μεγαλώνοντας, ήθελα πολύ να είμαι αυτές οι κοπέλες, η κάθε Εσμεράλδα και η κάθε κοπέλα που της συμβαίνουν πολλά, που ερωτεύεται...

Και που είναι η main character;

Και που είναι η main character σε κάθε περίπτωση. Ισχύει πάρα πολύ αυτό. Οπότε κάπως έτσι κατέληξα στο όνομα. Από τη μια αγχώθηκα πάρα πολύ να το βγάλω, από την άλλη βγήκε πάρα πολύ αυθόρυμητα. Η Aurora εν τέλει είναι μια κοπέλα που δεν διαφέρει πάρα πολύ από εμένα. Δεν είναι αυτό που έχουν πολλά άτομα, και που καλά κάνουν, που το drag τους είναι για να αναδείξουν άλλες πτυχές του χαρακτήρα τους. Νιώθω ότι η Aurora είναι μια προέκταση του χαρακτήρα μου. Είμαστε πολιτικοποιημένες, χαζές bimbo και μας αρέσουν τα σκυλάδικα. Στην αδικία δηλαδή απλά θα μιλήσουμε.

Θα θέλαμε να μας μιλήσεις έτσι λίγο για τα πρώτα σου χρόνια, τα πιο συγκροτητικά, ή εάν έχεις – που πιθανότατα δεν έχεις – αναμνήσεις από τη μετακίνηση από Αλβανία προς Ελλάδα. Τα πιο formative years;

Δεν έχω αναμνήσεις, όντως. Και γενικά, ό,τι έχω από ‘‘αναμνήσεις’’ είναι ό,τι μου έχουν πει οι γονείς μου από όταν ήμουν μικρός. Όπως το ότι από μικρό μιλούσα πολύ, ήμουν πολύ απαιτητικό αλλά ποτέ δεν έκανα αταξίες. Νομίζω δυο core ‘‘αναμνήσεις’’ έχω. Από πολύ μικρός, ερχόταν ένας τσιγγάνος στη γειτονιά και με έπαιρνε με το μηχανοκί-

νητό του και πήγαινε βόλτες. Αυτή είναι μια ανάμνηση που θα ήθελα να την έχω. Και η δεύτερη ανάμνηση που θα ήθελα να την έχω ήταν ότι όταν φεύγαμε από την Αλβανία, τη μέρα που ήρθε το ταξί για να μας πάει στα σύνορα για να περάσουμε, ήμουνα στην αγκαλιά του παππού μου που είχαμε μια πολύ ιδιαίτερη σχέση. Δηλαδή έτρωγε ο παππούς μου μεζέ; Μου έβαζε κι εμένα μεζεδάκι. Έπινε ρακή; Έβαζε και σε μένα ένα ποτηράκι με χυμό. Είχαμε αυτή τη σχέση από πολύ μικρό, από δύο χρονών που έφυγα. Και ουσιαστικά, όταν έφευγα και ήμουν στην αγκαλιά του, με πήρε η μάνα μου από την αγκαλιά του κι εγώ ακουμπούσα το πουκάμισο και το τραβούσα και έλεγα “gjyshi! gjyshi!” που είναι παππούς στα αλβανικά και του φώναζα “παππού! παππού!” και έκλαιγα πάρα πολύ με λυγμούς. Κι όταν έφευγα ακόμη, έκανα αυτό, δείχνω αυτό και τραβάω τη μπλούζα μου. Κι όλοι νομίζαμε ότι κλαίω επειδή έχω καταλάβει ότι φεύγομε. Εν τέλει, εγώ έκλαιγα και ωρυόμουν και του τραβούσα το πουκάμισο γιατί το είχε κουμπώσει στραβά. Κι απλά επειδή ο παππούς μου ήταν πάντα τελειομανής με τα πουκάμισά του, με χαλούσε η εικόνα αυτή. Ειδικά αυτήν την ανάμνηση θα ήθελα να την έχω. Κι αρχίζω και κλαίω... γιατί ο παππούς μου έχει πεθάνει. Είναι από τις αναμνήσεις που μου έχουν μεταφέρει οι γονείς μου και που επισκεπτόμαστε συχνά και κλαίμε έτσι λίγο όλοι μαζί.

Α, επίσης, από ποιο μέρος της Αλβανίας είσαι;

Θεωρητικά είμαι από τα Τίρανα. Εκεί μεγάλωσα. “Μεγάλωσα”. Λίγο πιο έξω, στα προάστια των Τιράνων τέλος πάντων. Ο μπαμπάς μου είναι από λίγο πιο έξω από τα Τίρανα, ενώ η μαμά μου είναι από Kukës, από βόρεια. Οπότε λέω ότι είμαι όσο πρωτευουσιάνος όσο και βόρειος, malok,² που λέμε στην Αλβανία.

Αυτό είναι πολύ ενδιαφέρον γιατί η πλειοψηφία των Αλβανίδων/ων μεταναστ(ρι)ών στην Ελλάδα είναι Νότιοι. Οι Βόρειοι πάνε συνήθως Γερμανία, Ελβετία...

Αγγλίες, Ιταλίες και τέτοια. Ισχύει πάρα πολύ. Και η αλήθεια είναι ότι με την οικογένεια της μαμάς μου έχω καλύτερη σχέση γιατί είμαστε πολλά ξαδέρφια. Έχουν πάρα πολύ πλούσια παράδοση στη βόρεια

2. Ο όρος “malok” σημαίνει “από το βουνό”, “βουνίσιος/α”. Παρόλο που η Αλβανία έχει όρη καθ'όλη την έκτασή της, τείνει να χρησιμοποιείται για να περιγράψει άτομα από τη Βόρεια Αλβανία. Ανάλογα και το κοινωνικό συγκείμενο, μπορεί να έχει και αρνητικές συνδηλώσεις.

Αλβανία. Κι όταν μιλάω, μιλάω πιο πολύ ''βόρεια''. Με προφορά, με λέξεις που δεν καταλαβαίνουν οι νότιοι. Ή εγώ δεν καταλαβαίνω λέξεις των νότιων. Αλλά αντίστοιχα νιώθω και πολύ πρωτευουσιάνος γιατί έχω γαλουχηθεί ως Tirons.³ Για τον κόσμο που μας διαβάζει, είναι τεράστια η διαφορά σε διάλεκτο, παραδόσεις, κουλτούρα.

Ναι. Εγώ δε θα μπορούσα ποτέ να συνεννοηθώ με τη Dua Lipa.

Καλά, με τη Dua που είναι από το Κόσοβο ούτε εγώ. Είναι ακόμη πιο διαφορετική διάλεκτος και προφορά.

Τα πρώτα σου χρόνια εκεί στα Χανιά, στο σχολείο;

Η αλήθεια είναι ότι ήμουν από τα τυχερά παιδιά. Δεν βίωσα ρατσισμό. Εννοώ, έντονο ρατσισμό ή bullying, δεν το πολυβίωσα. Κι επειδή ήταν το σχολείο και οι συμμαθητές και οι συμμαθήτριες μου έτσι, και οι δάσκαλοι που είχα. Αλλά κι επειδή από μικρός οι γονείς μου και ειδικά ο πατέρας μου που είναι έτσι πολύ δυναμικός σε αυτά τα θέματα, μου έλεγε να είμαι unapologetic σε αυτά τα θέματα. Δεν θα κρύβεσαι. Και εάν έρθει κάποιος να σε πειράξει, είμαι εδώ να μου το πεις, κι η μάνα μου το ίδιο. Κι έτσι ένιωθα και ασφάλεια αλλά και μια εμπιστοσύνη ότι ό,τι κι αν γίνει, θα είμαι εντάξει. Είμαι Αλβανός; Τι να κάνουμε, έτσι είναι, δεν ένιωσα ποτέ άσχημα. Microaggressions τύπου ''δε φαίνεσαι Αλβανός'' ή ''είσαι Αλβανός; Ε, δεν πειράζει'' προφανώς, ποιό άτομο από την Αλβανία δεν τα έχει ακούσει; Που είναι και αυτά ρατσιστικά. Έντονο ρατσισμό και διάκριση όμως δεν βίωσα ποτέ. Ήμουν από τα τυχερά άτομα.

Είπες κάτι πολύ ενδιαφέρον σχετικά με τον μπαμπά σου και τη δυναμικότητά του. Και το πώς σου έμαθε να είσαι μη απολογητικός για την καταγωγή σου. Θεωρείς αυτό παρείσφρησης με κάποιον τρόπο και με τη σχέση σου με την κουηρ σου ταυτότητα;

Α, ναι! Ήμουν πάρα πολύ [δυναμικός] κι ας μην ήταν πολύ υποστηρητικός ο μπαμπάς μου όταν έμαθε ότι είμαι γκέι. Κάτι που αργότερα άλλαξε, αλλά στην αρχή ήταν άλλη αντίδραση. Ένιωθα πάρα πολύ unapologetic. Είμαι Αλβανός. Ε, και; Είμαι γκέι. Ε, και; Ο πατέρας μου, βέβαια, εξαρχής με έναν ματσό -θα πω- τρόπο μου το είχε περάσει. Την

3. Ο εκ των Τιράνων. Τρόπος ονομασίας ενός κατοίκου Τιράνων με την αντίστοιχη προφορά.

πρώτη φορά δε θα πω τίποτα, τη δεύτερη θα πω “ρε μαλάκα, κάτσε”, ε, την τρίτη κουτουλιά. Κάπως βγάζοντας το ματσό περίβλημα, το κράτησα αυτό. Με βοήθησε πολύ αυτή η στάση. Όχι μόνο το ότι μου το έλεγε, αλλά το ότι το έβλεπα ότι είναι ένας unapologetic Αλβανός. Έχει φτάσει σε σημείο να απαιτεί από κόσμο να τον φωνάζει με το αλβανικό του όνομα. Είναι πολύ συχνό φαινόμενο, ειδικά μετανάστες πρώτης γενιάς, να αλλάζουν τα ονόματά τους. Όχι να το αλλάζουν μόνοι τους, τους το αλλάζουν. Ο πατέρας μου όταν δούλευε κάπου στη Βόρεια Ελλάδα παλιότερα, σε μια οικοδομή, τον είχε ρωτήσει το τότε αφεντικό του πως τον λένε, και είχε γυρίσει και είχε πει “Astrit”. Τον ξαναρωτάει και ξαναλέει “Astrit”. Και γυρνάει και του λέει “εντάξει, Βασίλη θα σε φωνάζω”. Λες και ήταν κούκλες όπως όταν ήσουν μικρή που τις φωνάζεις με όποιο όνομα θες. Και το όνομα Astrit δεν έχει και καμία σχέση με το όνομα Βασίλης. Ήταν όμως συχνή τακτική να αλλάζεις το όνομά σου για να επιβιώσεις.

Η μαμά σου το άλλαξε το όνομά της;

Η μαμά μου το άλλαξε. Το έκανε ελληνικό. Την λένε Hyrje, που σημαίνει “άγγελος”, οπότε Αγγελική. Πάσι στο διάλο, λίγο ταιριάζει. Και αντίστοιχα και όταν εγώ ήρθα στην Ελλάδα με το Αγκίμ, είχαμε μια οικογενειακή φίλη που μας έλεγε και δεν το έκανε με κακό κίνητρο και σκεφτόταν “Αγκίμ - Agim (προφ. στα αγγλικά Ατζίμ) - Τζίμης”. Κι έκτοτε με φωνάζουν Τζίμη. Μου αρέσει και το Τζίμης. Τον τελευταίο καιρό προσπαθώ όμως να επανοικειοποιηθώ το Αγκίμ γιατί μου αρέσει εξίσου. Φτάσαμε να έχει γεννηθεί η αδερφή μου, να θέλουμε να της δώσουμε το όνομα της γιαγιάς μου, της μητέρας του μπαμπά μου. Lule. Που σημαίνει λουλούδι. Και εγώ τότε, όντας μικρός, ρώτησα “και πώς θα τη φωνάζουμε στα ελληνικά;” Γιατί μας φωνάζανε όλους στα ελληνικά. Οι γονείς μου γύρισαν και μου είπαν “Λούλε”. Δεν είναι και δύσκολο.

Έχεις θεωρήσει ποτέ ότι δεν μπορείς να είσαι Αλβανός και queer ή/και drag queen ταυτόχρονα; Ότι το ένα ακυρώνει το άλλο ή ότι πρέπει να είσαι ή το ένα ή το άλλο; Πώς συνυπάρχουν αυτές οι δύο ταυτότητες μέσα σου;

Ωραία ερώτηση. Η αλήθεια είναι ότι όταν συνειδητοποίησα ότι είμαι γκέι, δεν σκέφτηκα “Αχ, είμαι και Αλβανός”. Από κοινωνική άποψη, το να είσαι μέλος δύο μειονοτήτων σε αυτή τη χώρα είναι πιο δύσκολο

αντικειμενικά. Εγώ προσωπικά όμως δεν ήρθα ποτέ σε ρήξη, να διαλέξω ή θα είμαι Αλβανός ή θα είμαι γκέι. Ή ότι η μια μου ταυτότητα θα πρέπει να καλύψει την άλλη. Να την κάνει πιο πέρα ας πούμε για χάρη της αλβανικότητάς μου ή της κουηροσύνης μου. Νομίζω η αντιπαράθεση, και μάλλον είναι λάθος λέξη αλλά αυτή, αλλά νομίζω πιο πολύ είναι το τι θα προτάξεις κάθε φορά. Νομίζω αυτό είναι αντίστοιχο του για ποιο λόγο καταπίζομαι. Αν στον δρόμο, κάποιο γυρίσει και με πει πούστη, δε θα με νοιάζει η αλβανικότητά μου, θα με νοιάζει το πόσο κουήρ είμαι και το ότι δεν δέχομαι από έναν άκυρο να με πει πούστη. Αν από την άλλη, με αυτό που είχε πει ο Ευαγγελάτος ας πούμε, τι πιο σύνηθες από Αλβανό με όπλο, εκεί θα προτάξω την αλβανική ταυτότητα μπροστά γιατί εκείνη βάλλεται. Η αλήθεια είναι πως τότε που έκανα coming out, οι γονείς μου η αλήθεια είναι ότι είναι πολύ νέοι αρχικά. 42 και 46 ετών. Είναι αρκετά ανοιχτόμυαλοι και από πάντα κάναμε συζητήσεις προσωπικές, πολιτικές και όλα αυτά. Είμαστε πολύ κοντά δηλαδή. Ποτέ δεν ένιωσα ότι θα δυσκολευτώ να τους το πω επειδή ας πούμε είναι Αλβανοί και θα το πάρουν διαφορετικά. Ο μπαμπάς μου είναι εδώ από τα 16 του, είναι 30 χρόνια στην Ελλάδα. Έχει πιο πολλά στην Ελλάδα χρόνια από ότι στην Αλβανία. Και η μάνα μου αντίστοιχα. Σίγουρα δε θα έχουν την αλβανική νοοτροπία στο 100% αλλά μετά συνειδητοποίησα ότι δε θα ήταν και 100% τέλεια. Το πόσο Αλβανοί είναι οι γονείς μου δεν το σκέφτηκα. Πιο πολύ σκέφτηκα το πόσο ανοιχτόμυαλοι ή όχι και πόσο δεκτικοί ή όχι είναι. Μετά ήταν το εάν θα χρειαστεί να το κρύψω από κάποιον πίσω στην Αλβανία. Εμένα προσωπικά δε με ένοιαζε, ωστόσο δεν ήθελα κάποιος να πειράξει ή να στεναχωρήσει τους γονείς μου. Όχι ότι είμαι εγώ υπεύθυνος για αυτό. Δεν ήθελα να τους στεναχωρήσω, ειδικά σε μια περίοδο που δεν το έχουν αποδεχτεί. Τώρα που το έχουν αποδεχτεί, οι ίδιοι μπορούν να με υπερασπιστούν. Εγώ τότε είχα πει ότι άμα το μάθουν οι γονείς μου, δε με νοιάζει αν το μάθει κανείς άλλος, είτε είναι στην Αλβανία, είτε όχι. Αφού το έμαθαν οι γονείς μου, ήταν όλα καλύτερα. Νιώθω ότι τρέφω κοινωνικά, πολιτικά, προσωπικά και τις δύο μου ταυτότητες και προσπαθώ να τις έχω το ίδιο ψηλά. Προσπαθώ να παλέψω και για τις δύο.

Τι σημαίνει drag για σένα;

Καλά, από την κλισεδιά, είναι τέχνη. Είναι μια μορφή τέχνης. Performance. Συνδυάζει πολλές τέχνες. Αυτό που μου αρέσει στο drag

είναι ότι είναι πάρα πολύ ανοιχτό και πάρα πολύ δεκτικό. Μπορείς να τραγουδάς live, να κάνεις stand-up comedy, οποιαδήποτε τέχνη είσαι καλή/ός/ό, να το κάνεις όλο αυτό in drag. Το ένα είναι αυτό. Το δεύτερο πράγμα που μου αρέσει στο drag είναι η πολιτική του διάσταση. Για μένα, έτσι; Μπορείς πολλές drag queens να μην το έχουν. Εγώ θεωρώ ότι το drag από τη φύση του είναι πολιτικό γιατί παίρνει την έννοια του φύλου, του διπόλου και την τσαλακώνει, την ξανά-ανοιγει, την ξανά-τσαλακώνει, την ξανά-ανοιγει, τη σκίζει. Είναι σαν ένα κομμάτι χαρτί που του κάνεις τα πάντα αλλά μένει ένα κομμάτι χαρτί. Μπορείς να κάνεις ό, τι θέλεις με το φύλο σου, να το βιώσεις όπως θέλεις, άρα και το drag σου το κάνεις και το βιώνεις όπως θέλεις. Είναι ένας καθρέφτης του κοινωνικού φύλου ας πούμε. Το ότι βλέπεις τόσα drag artists και performers να έχουν την έννοια του φύλου για τα ίδια και για τη drag περσόνα τους τόσο διαφορετικά από σένα αλλά και τα ίδια από τη drag περσόνα τους πραγματικά με χαροποιεί πάρα πολύ. Αντίστοιχα και εγώ νιώθω πάρα πολύ ωραία όταν είμαι in drag. Είναι σαν να ρίχνεις μια τεράστια μούτζα στην πατριαρχία και γενικά στην κοινωνία. Τύπου πάρτα κι εσύ μωρή που νομίζεις ότι τα φύλα είναι δυο κι ότι υπάρχει άνδρας, γυναίκα και τέλος. Δες με τώρα πως είμαι άντρας, δες με τώρα πως είμαι γυναίκα. Επίσης, κάτι άλλο για την Aurora που δεν είπα πριν και έχει σημασία. Άλλη μια σημαντική έμπνευση και επιρροή της. Όταν ήμουν στα Χανιά, έκανα πολύ παρέα με κορίτσια. Ακόμη και εάν πια δεν κάνουμε παρέα γιατί κατέληξαν να ‘ναι ομοφοβικές, όσο κάναμε παρέα όμως, ήταν αυτό που τις έβλεπα να στεναχωριούνται και να είναι χάλια για γκομενικά ή και για προσωπικούς λόγους. Άλλα μόλις βαφόντουσαν και ντυνόντουσαν, έκαναν και τρεις ώρες να ετοιμαστούν, όλη αυτή η διαδικασία που εγώ δε μπορούσα να την κάνω και αλήθεια ζήλευα που δε μπορούσα επειδή δεν πρέπει να τα κάνω αυτά. Εγώ δεν έπρεπε να ντύνομαι, να βάφομαι, να καλλωπίζομαι τόσο πολύ. Και όταν τις έβλεπα και ενώ ήταν χάλια, όταν βαφόντουσαν και πατούσαν το πόδι τους στο εκάστοτε κλαμπ που πηγαίναμε και η αυτοπεποίθηση τους –φαινόταν έστω να– ανεβαίνει στα ύψη, παθαίνω ακριβώς το ίδιο όταν είμαι in drag. Χαίρομαι πάρα πολύ που κάνω τρεις ώρες να ετοιμαστώ. Έχω αυτές τις ώρες και έχω το δικαίωμα να είμαι εκείνο το κορίτσι που δεν ήμουν στο Λύκειο που μπορώ να βάφομαι και να στέλνω στις φίλες μου αν ταιριάζει ένα ρούχο με κάτι άλλο. Όλα αυτά που έκαναν οι φίλες μου και εγώ δε μπορούσα να συμμετέχω τόσο. Αυτό από μόνο του μου λέει πολλά. Και πολιτικά μου λέει πολλά. Θέλω

να δείξω ότι κάθε αγοράκι εκεί έξω για να γίνει drag queen και κάθε κοριτσάκι για να γίνει drag king ή εν πάσει περιπτώσει ό,τι θέλει, κάθε άτομο ανεξαρτήτως φύλου που θέλει να παιξει με αυτό, είμαι εκεί για αυτό το άτομο. Γιατί η Aurora ήταν εκεί για μένα. Δεν έχεις βυζιά στην κανονική σου ζωή; Θα βάλεις! Μακριά μαλλιά, κάτι που λάτρευνα ανέκαθεν.

Οπότε η Aurora έχει βοηθήσει να θεραπεύσεις και το παιδί μέσα σου;
Και τον ενήλικα μέσα μου! Κι εγώ μεγαλώνοντας μέσα στην πατριαρχία και τον καπιταλισμό, είχα πολλά κουτάκια μέσα μου. Μέσα από το drag μαθαίνω ότι το φύλο είναι ένα βίωμα, ένα ταξίδι, κάτι το οποίο ανά πάσα ώρα και στιγμή το ανακαλύπτεις, το βρίσκεις, το ανακατασκευάζεις. Αυτό είναι ωραίο και αξιζει να συμβαίνει σε κάθε άτομο. Εγώ είχα πολύ θέμα γιατί η Aurora είναι πολύ “γυναίκα” με τον στερεοτυπικό, πατριαρχικό τρόπο: δεν έχει τρίχες, δεν έχει μούσια, έχει λεπτή μέση, έχει καμπύλες, έχει βυζιά και εγώ λόγω γυμναστικής και χορού, τα χέρια μου είναι πιο μυώδη, οι πλάτες μου πιο ανοιχτές, είναι μεγάλο θέμα να φοράω φορέματα με τιραντάκι. Μέχρι που μου γύρισε και είπα γιατί; Η Aurora με βοηθάει όχι μόνο στο πως να είμαι άντρας, αλλά και στο πως να είμαι γυναίκα. Με τον δικό μου τρόπο. Όπως το κάθε άτομο δικαιούται να είναι άντρας, γυναίκα, και τα 2 ή τίποτα από αυτά με τον δικό του τρόπο.

Ανέφερες ότι το περασμένο Σαββατοκύριακο ήσουν σε αυτοοργανωμένο live στην Πάτρα και ότι είσαι από τα ιδρυτικά μέλη του Haus of Proletarea, έχουμε δει ότι έχεις κάνει show στη BIOME και γενικότερα συμμετέχεις σε πολλά events που είναι αυτοοργανωμένα και κινηματικού χαρακτήρα. Θεωρείς οτι το drag είναι πολιτικό;

Ναι είναι βαθύτατα πολιτικό. Για εμένα το queer είναι πολιτικό, για αυτό το δικό μου drag θέλω να ανήκει στην queer κοινότητα και να τη βοηθάει. Η queer κοινότητα για μένα είναι φεμινιστική, αντικαπιταλιστική, αντιπατριαρχική, αντιμπεριαλιστική... αντί σε όλα αυτά που προκαλούν θανάτους και καταπίεσις. Έτσι δεν θα μπορούσε και το drag μου να μην είναι πολιτικό, από την άποψη ότι θέλω αυτή η κοινότητα να μην έχει ανάγκη από άτομα που της λένε τι να κάνει, είτε αυτά τα άτομα είναι ιδιοκτήτες κάποιου μαγαζιού, είτε η οργάνωση του θεσμικού Athens pride, είτε είναι κάποιο αφεντικό. Επιλέγω ποιους χώρους στηρίζω, ποιες πρακτικές, ποιες προσπάθειες για δημιουργία

safe spaces, γιατί όσο safe space και να είναι ένα μαγαζί δεν πάωει να είναι μαγαζί και άρα να περιέχει εκμετάλλευση. Μπορεί τα εργαζόμενα να δουλεύουν στις καλύτερες συνθήκες, αλλά δεν παύουμε να ζούμε σε μια κοινωνία που αν έχεις μαγαζί είσαι αφεντικό άρα παίρνεις περισσότερα από ένα άτομο που δουλεύει για σένα, αλλιώς ανοίγεις ένα συνεταιριστικό, φτιάχνεις ένα στέκι, κάνεις μια κατάληψη. Οπότε προτιμώ να κάνω shows και να υπάρχω σε χώρους αυτοοργανωμένους, σε χώρους που δεν υπάρχουν “από πάνω”, που δεν υπάρχουν σχέσεις εξουσίας, εμείς μεταξύ μας τα κάνουμε. Στο Haus of Proletarea πηγαίναμε σε στέκια και κάναμε πάρτι ή σε συνεργασία με καταλήψεις κάναμε shows, συμμετείχαμε σε συνελεύσεις, πολιτικές ζυμώσεις με άλλες συνελεύσεις και παίρναμε θέση σε διάφορα θέματα. Απλά επειδή το haus δεν υπάρχει πια –διαλύθηκε κυρίως γιατί έχουμε διασκορπιστεί στα πέρατα της γης και ίσως γιατί κάποια άτομα έχουν πάρει και διαφορετικές πολιτικές κατευθύνσεις– τώρα που είμαι μόνη μου πλέον στην Αθήνα προσπαθώ να διατηρήσω αυτόν τον χαρακτήρα, τον πιο πολιτικό. Από την άλλη, η Ελλάδα είναι μια χώρα στην οποία το drag δεν έχει έδαφος. Δεν υπάρχει αγορά εργασίας και είναι ελάχιστα τα άτομα τα οποία “ζουν” ή παίρνουν ένστημα από το drag. Για αυτό δε θέλω να κρίνω άτομα τα οποία κάνουν shows σε μαγαζιά, κι εγώ έχω κάνει show σε μαγαζί γιατί κάπως πρέπει και να βιοποριστούμε κι επειδή σε πολλά αυτοοργανωμένα event δεν πληρωνόμαστε γιατί πάμε εκεί πέρα αλληλέγγυα –και πολύ καλά κάνουμε– άντε να μας καλυφθούν κάποια έξοδα μεταφοράς, αλλά δε θα μας “ζήσει” αυτό το ποσό και δε θέλουμε ούτε απαιτούμε κιόλας από το κάθε αυτοοργανωμένο pride να μας πληρώσει. Από εκεί και πέρα είναι μια άλλη συζήτηση σε ποια μαγαζιά κάνεις shows, δηλαδή σε κάποια μαγαζιά εγώ νιώθω πάρα πολύ άβολα να κάνω show γιατί νιώθω ότι είναι πάρα πολύ ομοκανονικά, δεν υπάρχει καν το queer το στοιχείο. Τώρα μη λέω και μεγάλες κουβέντες αλλά προς το παρόν η Aurora που είμαι, θα ένιωθα άβολα να κάνω show στο Athens Pride ας πούμε γιατί κρύβονται τόσες εταιρείες από πίσω, εταιρείες που τα εργαζόμενά τους –queer και μη– δουλεύουν με 600 ευρώ το μήνα σε χάλια ωράρια με χάλια συνθήκες. Οπότε νιώθω άβολα μετά να βγάζει η κάθε εταιρεία συνθήματα υπέρ των δικαιωμάτων της κοινότητας. Νιώθω άβολα να υπάρχουν μαγαζιά στην Αθήνα που μπορεί ακόμα και να σε παρενοχλήσουν και να κάνω show εγώ εκεί και να τα στηρίξω, γιατί αν κάνεις show σε ένα χώρο τον στηρίζεις. Προτιμώ να κάνω show σε

χώρους αυτοοργανωμένους ή έστω σε μαγαζιά τα οποία ξέρω ότι το περιεχόμενό τους και οι συνθήκες για τους εργαζόμενους είναι τόσο καλές όσο μπορεί να είναι σε μια καπιταλιστική κοινωνία παρά να κάνω σε μαγαζί που θα μου δώσει περισσότερα λεφτά, φήμη και κοινό. Άλλα δε θέλω σε καμία περίπτωση να κρίνω τα άτομα που κάνουν show σε μαγαζιά. Το οποιοδήποτε άτομο κάποια στιγμή θα αναγκαστεί να πάει κάπου που είναι πιο θεσμικά για να επιβιώσει.

Νομίζουμε ότι δεν υπάρχει διάθεση να κριθούν άτομα, παρόλο που όντως υπάρχουν και πιο θεσμικές drag queens. Μάλλον η κριτική πρέπει να γίνεται στο τι κάνει το κίνημα για να στηρίξει και να δώσει παραπάνω ορατότητα στα άτομα που κάνουν drag.

Παρόλο που υπάρχουν και θεσμικές drag queen, κακά τα ψέματα, πολλές φορές άτομα κατηγορούνται ως θεσμικά ενώ έχουν κάνει πράγματα και σε κινηματικούς χώρους και αλληλέγγυα, χωρίς χρήματα. Το θεωρώ κάπως άδικο αυτό. Εγώ ήμουν τυχερή που ήρθα στην Αθήνα κι είχα και κάποιες γνωριμίες και με καλούσαν και στη Θεσσαλονίκη για shows και πάλι εμένα δεν υπάρχει περίπτωση να με συντηρήσω από το drag στην Ελλάδα, αλλά να συντηρήσω τουλάχιστον το drag μου, το μεράκι μου, τον κόπο μου, την τέχνη μου. Το κάθε άτομο και η κάθε ομάδα που κρίνει τα άτομα που κάνουν shows σε μαγαζιά τι κάνει για να δημιουργήσει χώρους και συνθήκες ώστε να μπορεί ένα άτομο αυτοοργανωμένα χωρίς μαγαζάτορες και αφεντικά να μπορεί να κάνει shows; Δεν ξέρω, μπορεί να υπάρξει ένα ταμείο για drag queens; Θα μπορούσαμε να κάνουμε τόσα πράγματα αλληλέγγυα στις drag queens αλλά το μόνο που υπάρχει αυτή τη στιγμή είναι η κριτική. Με έχω πιάσει κι εμένα να το κάνω αυτό.

Αν κάνουμε την παραδοχή ότι το drag αποπολιτικοποιείται ή ότι υπάρχει μια τάση να αποπολιτικοποιηθεί, ποιος είναι κατά τη γνώμη σου ο τρόπος να αναστραφεί αυτό;

Νομίζω ότι είναι η ίδια κουβέντα με την κουβέντα για το pride. Το pride ξεκίνησε σαν εξέγερση “από τα κάτω”, από τα άτομα που καταπιέζονται, χωρίς “άτομα από πάνω” να λένε που θα πάτε και τι θα κάνετε. Αυτά τα άτομα κάνανε ντραγκ, μαύρες και λατίνες τρανς γυναίκες, drag queens, οροθετικές, τόσα άτομα τα οποία ζούσαν στο περιθώριο και προσπαθούσαν να διεκδικήσουν το αυτονότη δικαίωμα στη ζωή, στην ασφάλεια κι όλο αυτό ενσωματώνεται από το καπιταλιστικό σύστημα

γιατί συνειδητοποιεί ότι δεν το συμφέρει να το παλεύει όπως παλιά. Τώρα το σύστημα βλέπει ότι πολλά άτομα είναι queer, γιατί να μην τα έχω στην εταιρεία μου; Οπότε ναι, love is love κάθε πρώτη του Ιούνη και κάθε πρώτη του Ιούλη κανονικά γυρνάμε στις δουλειές μας. Υπάρχει όλη αυτή η τάση καπιταλιστικοποίησης και εμπορευματοποίησης του drag, του pride, του κινήματος. Ο queer κόσμος λατρεύει το drag, άρα τι θα κάνω σε ένα μαγαζί; Θα πάρω μια drag queen θα την πληρώσω και θα βγάλω κι άλλα λεφτά. Πολλά άτομα –και δεν το λέω για κακό αναγκαστικά– που δεν έχουν αυτήν την πολιτική ανάγνωση πάνω στο θέμα του drag ή πάνω στο θέμα του pride δεν τα χαλάει αυτό το πράγμα. Τι κερδίζω; Ορατότητα ως drag queen και ως κοινότητα αλλά ορατότητα προς ποια κατεύθυνση; Εγώ δεν την θέλω την ορατότητα από τις πολυεθνικές και δε θέλω και να τους δώσω αυτή την ορατότητα. Αν μια εταιρεία πληρώνει για το show αυτή θα φανεί. Το καπιταλιστικό και πατριαρχικό σύστημα, σε συνδυασμό πάντα αυτά τα δύο, το συμφέρει να μην υπάρχει πολιτικός χρωματισμός στην τέχνη, στην παιδεία, στο οιδήποτε. Έτσι προσπαθεί να κάνει τα πάντα για να τα αποπολιτικοποιήσει. Κάτι που συμβαίνει και στα πανεπιστήμια στο πώς επιμένουμε να λέμε έξω οι παρατάξεις, έξω η πολιτική από τα πανεπιστήμια γιατί έτσι αν δεν υπάρχει αντίσταση περνάνε πράγματα πιο εύκολα. Πράγματα αρνητικά προς λαϊκά στρώματα που καταπλέζονται και προς μειονότητες. Συνεπώς αν εγώ απλά αρκεστώ στο love is love και άντε να υπογράψουμε και τη νομιμοποίηση του gay γάμου και δεν διεκδικώ, νιώθω ότι είναι πάρα πολύ παθητικός τρόπος για να διεκδικήσεις πράγματα. Κάπως με “εκνευρίζει” το γεγονός ότι έχει ξεκινήσει μια καμπάνια για τον gay γάμο στην Ελλάδα με υπογραφές και πολύ καλά έχει κάνει, έχω υπογράψει κι εγώ, αλλά νιώθω ότι έχουμε προσπεράσει συζητήσεις που αφορούν όχι το δικαίωμα στο γάμο αλλά το δικαίωμα στη ζωή. Μαύρα τρανς άτομα και γενικά τρανς άτομα στην Ελλάδα και στον κόσμο δεν έχουν καν δικαίωμα στη ζωή, σκέφτονται αν αύριο θα ζήσουν όχι αν θα παντρευτούν και το θεωρώ πολύ εγωιστικό και πολύ “ανδρογκεικεντρικό” το να παλεύουμε για gay γάμο την ίδια στιγμή που δεν υπάρχει ασφάλεια, ιατρική περίθαλψη, δικαίωμα στην εργασία για τρανς άτομα. Όλα αυτά, αλήθεια, τα θεωρώ πιο σημαντικά από μια κοινωνική σύμβαση που είναι ο γάμος γιατί έχουν να κάνουν με την επιβίωση. Οπότε κάπως με εξοργίζει που υπάρχει τόσος κόσμος που είναι εκεί για τον gay γάμο και παλεύει τόσο πολύ –ξαναλέω και καλά κάνει – που υπάρχουν χιλιάδες άτομα στο Athens pride κι ήταν μια μέρα

γιορτής αλλά σταμάτησε εκεί, στο να είναι μια μέρα γιορτής κι όχι διεκδίκησης και αυτά τα άτομα δεν ήταν στις πορείες για τη Ζάκι. Με εξοργίζει, δεν μπορεί να μη με εξοργίζει. Καταλαβαίνω ότι κάθε άτομο δεν έχει τα ίδια αποθέματα, δεν νιώθει την ίδια ασφάλεια, δεν είναι το ίδιο ψυχικά και σωματικά έτοιμο να αναλάβει το οτιδήποτε και να υπάρξει στον οποιονδήποτε κινηματικό χώρο, αλλά αυτό δε με σταματάει από το να κάνω πολιτική κριτική σε αυτό το πράγμα. Δεν το θεωρώ αναγκαστικά λάθος του queer κινήματος ή των queer ατόμων, το θεωρώ κι ένα αποτέλεσμα των πρακτικών που ακολουθεί το καπιταλιστικό-πατριαρχικό σύστημα που προσπαθεί να σε ενσωματώσει και να σε βάλει στο snooze. Πάλεψε εσύ για το γάμο και παντρέψου. Αυτό το επιτρέπουμε αλλά αν κατέβεις σε μια πορεία για τη Ζάκι που είναι αντιμπατσική, αντικαπιταλιστική, αντιπατριαρχική τότε θα φέρουμε και τα Mat, θα υπάρξει καταστολή κι αυτό φοβίζει τον κόσμο. Πιο εύκολο να βάλω μια υπογραφή και να αναθέσω σε κάποιον να παντρευτώ από το να κατέβω στο δρόμο. Λογικό αν βλέπεις ότι κάθε μέρα μας δέρνουν αυτούς που κατεβαίνουμε στο δρόμο και μας περιθωριοποιούν.

Η Shea Couleé είχε πει στο All Stars 5 ότι το drag της είναι éva love letter στις μαύρες γυναίκες στην οικογένειά της. Ισχύει κάτι τέτοιο και για σένα; Αντλείς έμπνευση κι εσύ αντίστοιχα από τις γυναίκες στη δική σου οικογένεια και τις δικές σου έμφυλες αναπαραστάσεις για το drag σου;

Το πρότο πράγμα που θέλω να απαντήσω στην ερώτηση αυτή είναι ότι, χωρίς να έχω το βίωμα [των μαύρων γυναικών] αλλά αντλώντας έμπνευση πολιτική και ύπαρξης, πραγματικά με εμπνέουν πάρα πολύ οι μαύρες drag queens και τα τρανς μαύρα άτομα. Για μένα, ειδικά το drag που εγώ θέλω να εκπροσωπώ, ξεκίνησε από αυτά τα άτομα. Θέλω να νιώθω ότι κάνω ένα tribute, ότι κάθε φορά που βάφομαι, έχει υπάρξει πιο πριν μια μαύρη τρανς γυναίκα, μια μαύρη drag queen που το έκανε πριν από μένα, για να μπορώ να το κάνω εγώ τώρα. Το drag που θεωρούμε τώρα drag, γιατί υπάρχουν πάρα πολλές διακλαδώσεις του drag, πάρα πολλά πράγματα που θεωρούνται drag. ‘Drag’ κάνανε και στην Αρχαία Ελλάδα όταν οι άντρες παίζανε γυναίκες, και σε ασιατικές χώρες. Με τον δικό τους όρο ‘drag’, αλλά το drag που εγώ θέλω να εκπροσωπώ και το δικό μου εφαλτήριο ήταν αυτές οι μαύρες τρανς γυναίκες. Και οι μαύρες drag queens. Όσον αφορά τις εμπνεύσεις και τις έμφυλες αναπαραστάσεις στο δικό μου περίγυρο, ναι, αντλώ πάρα

πολλή έμπνευση από τις γυναίκες στη ζωή μου. Αρχικά, από τη μαμά μου, η οποία έχει μια αθωότητα... Μερικές φορές, είναι αποστασιοποιημένη από κάθε τι πολιτικό και άμα δει κόσμο στις πορείες να τον βαράνε μπάτσοι, θα πει: “Οι μαλάκες οι μπάτσοι, αχ τα καημένα τα παιδιά”. Δε θα μπει σε ιδιαίτερη διαδικασία να του δώσει πολιτικό πρόσημο. Θα είναι αυτή η αυθόρμητη αντίδραση ότι αυτό που γίνεται είναι κακό. Αυτή η αθωότητα με εμπνέει πάρα πολύ. Το ότι δε χρειάζεται μονίμως να είσαι 100% εκεί πέρα, και 100% πολιτικά, μπορείς απλά μερικές φορές να είσαι αθώα. Να είσαι πιο χαλαρή. Αυτό το στοιχείο εγώ το χω πάρει και το χω κάνει ακόμη πιο μεγάλο, το να είμαι χαζή. Να είμαι bimbo –μια έννοια πολύ παρεξηγημένη από πολλούς. Νιώθω ότι οι bimbos είναι ο ακρογωνιαίος λίθος αυτής της κοινωνίας, το λέω και το στηρίζω. Είναι ευφρέστατα όλα, έχουν φοβερή αισθητική. Όλες οι bimbo γκόμενες του κόσμου είναι σίγουρα έμπνευση για εμένα. Η μαμά μου είναι bimbo με τον δικό της τρόπο. Με έναν Albanian-Balkan-mother-cool- “ντύνομαι τέλεια” τρόπο. Αντίστοιχα, [αντλώ έμπνευση] από όλες τις θηλυκότητες γύρω μου. Γιατί εγώ αυτοπροσδιορίζομαι ως άντρας, τουλάχιστον out of drag, και ακόμη και αν δεν αυτοπροσδιοριζόμουν 100% ως άντρας, έχω μεγαλώσει ως τέτοιος σε αυτήν την κοινωνία κι ως εκ τούτου δεν έχω τα βιώματα που έχουν οι γυναίκες και οι θηλυκότητες και το να έχω τέτοιες αναπαραστάσεις δίπλα μου και γύρω μου που μού μεταφέρουν τα βιώματά τους είναι πολύ μεγάλη έμπνευση για μένα. Είμαι πολύ ευγνώμων που έχω τέτοια άτομα γύρω μου που με κάνουν να καταλαβαίνω ποιο είναι το προνόμιό μου. Τέλος, η μεγαλύτερη μου υποστηρίκτρια και η μεγαλύτερη μου αγάπη είναι η αδερφή μου –και κλαίω πάλι– γιατί από την πρότη μέρα που έμαθε για μένα, ότι μου αρέσουν τα αγόρια και αργότερα ότι κάνω drag, ήταν 100% εκεί (ενώ είναι και μικρότερη), 100% να μάθει πράγματα: τι είναι drag, τι είναι τρανς άτομα, τι είναι non-binary άτομα σε μια κατεύθυνση κι αυτή πάρα πολύ κινηματική που με κάνει να νιώθω πάρα πολύ περήφανος. Νιώθω ότι κάθε φορά που κάνω show, χωρίς να το λέω απαραίτητα, είναι 100% αφιερωμένο εκεί πέρα. Γιατί κάθε φορά που είχα show και τους το έλεγα, δεν διαπραγματευόταν το εάν θα έρθει, αλλά ρωτούσε απευθείας τι ώρα. Και επειδή αυτό το “αυτονόητο” από τα φίλα μου το είχα αλλά από τους γονείς μου άργησα να το πάρω, και επειδή η αδερφή μου ήταν το πρώτο άτομο από το οποίο το πήρα, της είμαι αιώνια ευγνώμων.

Η «αγάπη» είναι ένας σκύλος από την κόλαση αλλά αυτό το ξέρουμε. Το θέμα είναι τι κάνουμε από εκεί και πέρα.

της
Αλίκης Κοσυφολόγου

Πρόσφατα παρακολούθησα την τηλεοπτική μίνι σειρά *The Maid*, παραγωγής Netflix (Colin McKenna, Terri Murphy, Bonnie R. Benwick, 2021) με πρωταγωνίστριες τη δημοφιλή και ανερχόμενη Margaret Qualley και την Andy Mac Dowell, η οποία υποδύεται την μητέρα της, όντας η μητέρα της και στην πραγματική ζωή. Η σειρά αφηγείται σε 8 συνέχειες τη διαδρομή χειραφέτησης της Alex, μιας νεαρής μητέρας που βρίσκεται παγιδευμένη σε μια τοξική, κακοποιητική σχέση που θέτει σε κίνδυνο τη ψυχική και σωματική της υγεία, ενώ της στερεί προοπτικές για προσωπική ανάπτυξη και επαγγελματική πρόοδο.

Η σειρά, η οποία έκανε πρεμιέρα στην πλατφόρμα την 1η Οκτωβρίου του 2021, ήταν μία από τις επιτυχημένες παραγωγές του Netflix για τη χρονιά 2021 καθώς, σύμφωνα με τα στοιχεία που δημοσιοποιεί η πλατφόρμα, τη σειρά παρακολούθησαν 67.000.000 συνδρομητές σε όλον τον κόσμο κατά τις πρώτες τέσσερις εβδομάδες προβολής της, ενώ φαίνεται πως διατηρήθηκε στις πέντε σειρές με την υψηλότερη τηλεθέαση στην πλατφόρμα για πολλές εβδομάδες σε αρκετές χώρες του κόσμου.¹ Η σειρά, το σενάριο της οποίας βασίζεται στο βιβλίο – memoir της Stephanie Land *Maid: Hard Work, Low Pay and a Mother's Will to Survive*² είχε και καλλιτεχνική επιτυχία, καθώς ήταν υποψήφια για διάφορα βραβεία κοινού και κριτικών, μεταξύ άλλων και στις Χρυσές Σφαίρες.

Για καιρό απέφευγα να παρακολουθήσω αυτή τη σειρά, εκτιμώντας ότι κατά πάσα πιθανότητα θα αναπαρήγαγε με μελοδραματικό τρόπο στερεοτυπικές αναπαραστάσεις για την ενδοοικογενειακή βία και για τις επιζήσασες, υιοθετώντας υπεραπλουστευτικές ερμηνείες για την

1. Scott 2021.
2. Land 2019.

προέλευση του φαινομένου καθώς και για τους τρόπους πρόληψης και αντιμετώπισής του. Η αλήθεια είναι ότι τελικά η ζωή με διέψευσε, καθώς ένα βράδυ που είχαν εξαντληθεί οι επιλογές μου –σε αυτή τη νέα συνθήκη των διευρυμένων επιλογών που καθιέρωσαν οι πλατφόρμες ψυχαγωγίας– ξεκίνησα να παρακολουθώ τη σειρά και διαπίστωσα σταδιακά πως παρά τις αναμενόμενες για τη δημοφιλή αναπαράσταση συμβατικές επιλογές στην αφήγηση (κλιμακώσεις στην πλοκή και ετεροβαρής ανάπτυξη των κεντρικών χαρακτήρων) η σειρά διακρίνεται από κάποιες αρετές.

Η σημαντικότερη από όλες τις αρετές της –πέρα από τις ειλικρινέστατες και συγκινητικές ερμηνείες των δύο πρωταγωνιστριών– είναι το δίχως άλλο η γενεαλογία της κακοποιητικής σχέσης που παρουσιάζεται στη σειρά καθώς και η απεικόνιση του κοινωνικού και οικονομικού πλαισίου, που δυσχεραίνει την κατάσταση της γυναίκας που πασχίζει να διαφύγει από την κακοποιητική σχέση. Ειδικότερα, η αναπαράσταση της γεμάτης αντιφάσεις και συμβολικές και ηθικές δεσμεύσεις σχέσης, που δυσκολεύουν την ηρωίδα να αποδεσμευτεί συναισθηματικά από τον κακοποιητικό-τοξικό σύντροφο είναι εύστοχη, αποφεύγοντας την απεικόνιση μιας μονοδιάστατα βίαιης και άνισης σχέσης που στερεί από την ηρωίδα οποιαδήποτε δυνατότητα για αντίσταση. Αυτό το στοιχείο του λεγόμενου “agency” που αναγνωρίζεται στην Alex λειτουργεί ως αφηγηματικό εφαλτήριο για τις μάχες που πρόκειται να δώσει στη συνέχεια η ηρωίδα, μέχρι την οριστική της αποδέσμευση από το κακοποιητικό πλαίσιο.

Βεβαίως, όπως ακριβώς συμβαίνει και στην πραγματική ζωή, η χειραφέτηση της Alex δεν μπορεί να είναι αποκλειστικά υπόθεση της αυτομικής της βούλησης και διάθεσης. Εξαρτάται από μια σειρά κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών παραμέτρων, οι οποίες επικαθορίζουν και επιδρούν θετικά ή αρνητικά στις προσπάθειες της να αποκτήσει στέγη, οικονομική αυτοτέλεια και επαγγελματική προοπτική για τη συνέχεια. Κι εδώ φτάνουμε σε ένα σημείο, που αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον και για τη συγκυρία της κρίσης της έμφυλης βίας και για την επίκαιρη συζήτηση για τις πολιτικές για την πρόληψη και αντιμετώπισή της. Ήδη από την πρώτη της απόπειρα για διαφυγή από τον κακοποιητικό σύντροφο η Alex στρέφεται στις κοινωνικές υπηρεσίες οι οποίες τελικά αποδεικνύονται ικανές να παρέχουν στοιχειώδη βοήθεια στην Alex, παρά την υποστελέχωση τους και τη μερική τους εξάρτηση από ιδιωτικές χρηματοδοτήσεις και δωρεές.

Από την άλλη πλευρά, ακριβώς επειδή έχουμε να κάνουμε με μια δημοφιλή τηλεοπτική αναπαράσταση που δεν μπορεί να αποφύγει ορισμένες από τις αφηγηματικές συμβάσεις, που αναπόφευκτα ενισχύουν και αναπαράγουν διάφορα κοινωνικά και πολιτισμικά στερεότυπα, όταν η Alex έρχεται αντιμέτωπη με τη γραφειοκρατία και το δικαστικό σύστημα –καθώς μεταξύ άλλων εμπλέκεται σε μια διαδικαστική διαμάχη για την κηδεμονία της κόρης της– η λύση δίνεται με την παρέμβαση μιας εύπορης δημοκρατικής δικηγόρου, η οποία μέσα από μια σειρά συγκυριών έχει αναπτύξει μια σχέση φιλίας με την Alex. Το στοιχείο αυτό είναι ίσως το λιγότερο αληθοφανές σε όλη την αφήγηση και αυτό το οποίο «προδίδει» σε κάποιο βαθμό την πολιτική «αδυναμία» της σειράς να υπερβεί το ιδεολογικό παράδειγμα του ατομιστικού φιλελευθερισμού, στο οποίο είναι προσκολλημένο το ρεύμα των φιλελευθερών Δημοκρατικών στις ΗΠΑ. Με άλλα λόγια, αναγνωρίζοντας τα αντικειμενικά όρια που θέτει ο σύγχρονος νεοφιλελευθερισμός στις λειτουργίες και στην αναπαραγωγή των υπηρεσιών του κοινωνικού κράτους καθώς και στην ολοένα και μεγαλύτερη υποτίμηση του αναδιανεμητικού ρόλου, αυτό που απομένει για να επιλύει τις κοινωνικές αδικίες και άνισες κατανομές του πλούτου είναι οι αγαθοεργίες και οι καλές πρωτοβουλίες που αναλαμβάνουν φωτισμένοι αλλά και εύποροι δημοκρατικοί. Το ιδεολογικό αυτό στοιχείο είναι ίσως το πιο «ενοχλητικό» στην αφήγηση της τηλεοπτικής σειράς, το οποίο, ωστόσο, αντανακλά και μια κυρίαρχη ιδεολογική και πολιτική αντίληψη στο ρεύμα των Δημοκρατικών στις ΗΠΑ.

Γιατί όμως όλα αυτά έχουν κάποια σημασία στη συζήτηση για τις πολιτικές πρόληψης και εξάλειψης στην Ευρωπαϊκή Ένωση ή ακόμη περισσότερο στην Ελλάδα; Σε κάθε περίπτωση, το παράδειγμα που περιγράφει η τηλεοπτική αυτή σειρά –που και οι συνδρομητές της πλατφόρμας στην Ελλάδα παρακολούθησαν σε μαζική κλίμακα σύμφωνα πάντα με τις ενδεικτικές καταγραφές τηλεθέασης που παρέχει η ίδια πλατφόρμα– έχει σαφώς πιο προοδευτικό προσανατολισμό από εκείνον που χαρακτηρίζει τα μοντέλα πολιτικής που εφαρμόζονται στην Ελλάδα και ειδικότερα από τις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας. Επιπλέον, ακόμη και σε ένα μυθοπλαστικό πλαίσιο –με όλες τις αφαιρέσεις που αφηγηματική αδεία αυτό περιλαμβάνει– η ανάλυση της προέλευσης του φαινομένου της έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας που παρουσιάζεται είναι πιο

στέρεη και κοινωνικά διεισδυτική από τις υπεραπλουστευτικές ερμηνείες της που συχνά παρουσιάζονται δια στόματος θεσμικών αξιωματούχων.

Ειδικότερα, από την ώρα που ξέσπασε το εγχώριο κίνημα #metoo στον αθλητισμό και στο θέατρο, εκπρόσωποι της κεντρικής κυβέρνησης και άλλοι θεσμικοί αξιωματούχοι έχουν παρέμβει σε εκατοντάδες δημόσιες συζητήσεις για την έμφυλη και ενδοοικογενειακή βία και για το σοκαριστικό φαινόμενο των γυναικοκτονιών. Προσωπικά, δεν θα υποστήριζα ότι η ενασχόληση των εκπροσώπων της κεντρικής πολιτικής με τα θέματα αυτά είναι μια αρνητική εξέλιξη. Αντίθετα, μάλλον αντανακλά την αναγνώριση από την πλευρά τους της μεγάλης ορατότητας που έχουν αποκτήσει αυτά τα φαινόμενα στην ελληνική κοινωνία και της ίδιας της κοινωνικής πίεσης που ασκείται για την έμπρακτη αντιμετώπισή τους. Επιπλέον, συνιστά και μια αναγνώριση της ολοένα και πιο διευρυμένης κοινωνικής και, συνεπώς, πολιτικής επιρροής του σύγχρονου φεμινιστικού κινήματος. Ωστόσο, υπάρχει ένα άλλο στοιχείο που καθιστά την σύγκριση της τηλεοπτικής αυτής αναπαράστασης με τη συγκυρία αλλά και την εγχώρια εμπειρία ακόμη πιο ενδιαφέρουσα: η αναγνώριση ή παραγνώριση της κοινωνικής και πολιτικής διάστασης του φαινομένου. Παρά το ότι δεν χωρά αμφιβολία ότι η έμφυλη και ενδοοικογενειακή βία είναι φαινόμενα διαταξικά, οι πολιτικές για την αντιμετώπιση τους δεν είναι πολιτικά και ιδεολογικά ουδέτερες και βέβαια δεν είναι απαλλαγμένες από πολιτικούς συσχετισμούς και οικονομικά συμφέροντα. Στην εγχώρια εμπειρία –σε αντίθεση με την τηλεοπτική αναπαράσταση που σχολιάζεται – εδώ και έναν ολόκληρο χρόνο, με αφετηρία και τις εξελίξεις γύρω από το κίνημα #metoo, οι εκπρόσωποι της κεντρικής πολιτικής επιχειρούν συχνά να αποπολιτικοποιήσουν την έμφυλη βία. Αυτό βεβαίως μπορεί να φανεί πολύ «χρήσιμο» όταν επιδιώκεται να αποσυνδεθεί η έντονη εκδήλωση του φαινομένου από τις κοινωνικές συνέπειες των πολιτικών που υλοποιούνται στον νεοφιλελευθερισμό και τη συνακόλουθη κρίση του κράτους πρόνοιας.

Συγκεκριμένα, σε σχέση με το τελευταίο πολλά στοιχεία θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν για να τεκμηριώσουν την υψηλή συσχέτιση μεταξύ της αυξημένης εκδήλωσης έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας με την υποβάθμιση των υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας. Και οπωσδήποτε η συσχέτιση αυτή ενισχύθηκε κατά την περίοδο της υγειονομικής κρίσης σε αρκετές χώρες εξαιτίας του επιβεβλημένου

περιορισμού στο σπίτι, της απώλειας θέσεων εργασίας και άλλων οικονομικών προβλημάτων και προβλημάτων επιβίωσης που δημιουργήθηκαν ή εντάθηκαν κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου.³

Η εγχώρια εμπειρία βεβαίως όχι μόνο δεν διαφέρει, αλλά αντίθετα επιβεβαιώνει με δυστοπικό τρόπο τις παραπάνω διαπιστώσεις. Κατά την περίοδο της πανδημίας και ειδικότερα κατά τη διάρκεια των περιόδων καραντίνας και περιορισμού των μετακινήσεων, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία από τη γραμμή SOS 15900, καθώς και από τα στοιχεία που δημοσιοποιούν τα συμβουλευτικά κέντρα, τα ποσοστά της ενδοοικογενειακής βίας στην Ελλάδα σημειώσαν σημαντική αύξηση. Είναι ενδεικτικό ότι τα καταγραμμένα ποσοστά έμφυλης και ενδοοικογενειακής που καταγγέλθηκαν τη χρονιά 2020 ήταν σχεδόν τριπλάσια από τα καταγραμμένα ποσοστά του 2010.⁴ Αντίστοιχα, η αποκάλυψη των σοβαρών διαστάσεων που έχει λάβει το φαινόμενο της έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας συνδέθηκε με τον αριθμό των γυναικοκτονιών που καταγράφηκαν την περίοδο της τελευταίας διετίας στη χώρα. Προφανώς, όπως έχει πολλαπλώς επισημανθεί, η μεγάλη αύξηση του αριθμού των αναγνωρισμένων γυναικοκτονιών συνδέεται και με τα την ορατότητα του φαινομένου της έμφυλης βίας και την κοινωνική συνείδηση που έχει αναπτυχθεί γύρω από τα ζητήματα αυτά. Η τελευταία έχει μετατοπίσει σε μεγάλο βαθμό και τη δημόσια εκφορά λόγου, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι έχουν εκλείψει οι στερεοτυπικές αναπαραστάσεις για την έμφυλη βία και για τις επιζήσασες ή το victim blaming.⁵

Ας επιστρέψουμε όμως στο ζήτημα της πολιτικής διαχείρισης της κρίσης της έμφυλης βίας με αφορμή τον πολλαπλασιασμό των λόγων για την έμφυλη βία και το αναβαθμισμένο ενδιαφέρον για την ερμηνεία του φαινομένου και τον προσδιορισμό της κοινωνικής και πολιτικής του προέλευσης. Στην ελληνική περίπτωση το ξέσπασμα του κινήματος #metoo άσκησε μια αφόρητη πίεση στην κεντρική εξουσία και στην κυβέρνηση. Μέσα σε αυτό το κλίμα που δημιουργήθηκε αρκετοί

3. Η μελέτη της EIGE (European Institute for Gender Equality 2021) παρέχει χρήσιμα στοιχεία σε μια κλίμακα χωρών της Ε.Ε.

4. ΓΓΙΦΟΠ 2021.

5. Ο τρόπος που καλύφθηκε από ορισμένα ΜΜΕ η υπόθεση της καταγγελίας του ομαδικού βιασμού την περασμένη πρωτοχρονιά αναπαρήγαγε όλα τα έμφυλα στερεότυπα και το victim blaming, μέχρι και ρεβανσιστικές δηλώσεις των νομικών εκπροσώπων των καταγγελόμενων προσώπων. Βλ. σχετικά, Κοσυφολόγου 2022.

θεσμικοί αξιωματούχοι και υπουργοί εκτέθηκαν ανεπανόρθωτα αναφορικά με πολιτικές επιλογές και αποφάσεις που είχαν λάβει στο πρόσφατο παρελθόν –και ειδικότερα σε σχέση με επιλογές τοποθέτησης προσώπων σε δημόσιες θέσεις. Ως αντιστάθμισμα αυτής της μάλλον αρνητικής δημόσιας εικόνας πραγματοποιήθηκαν αρκετές δημόσιες εκδηλώσεις –υπό την αιγίδα υπουργείων, της Γενικής Γραμματείας Ιστότητας των Φύλων και Οικογενειακής Πολιτικής (ΓΓΙΦΟΠ) ή ακόμη και της Προεδρίας της Δημοκρατίας– για τα ζητήματα της έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας, για τη σεξουαλική παρενόχληση κ.ο.κ. Βεβαίως, όλες αυτές οι θεσμικές πρωτοβουλίες συνυπήρχαν με την άσκηση πολιτικών σε αντίθετη κατεύθυνση από τις διεκδικήσεις του φεμινιστικού κινήματος. Το πιο εμβληματικό παράδειγμα από όλα είναι αυτό της ψήφισης του Ν4800/2021 σχετικά με ζητήματα γονικής μέριμνας και συνεπιμέλειας, όπου αγνοήθηκαν εντελώς οι δημόσιες παρεμβάσεις και αντιρρήσεις των φεμινιστικών συλλογικοτήτων, των οργανώσεων για τα δικαιώματα και άλλων ομάδων πολιτών, μητέρων κ.λπ. Υπάρχουν ωστόσο κι άλλα τέτοια παραδείγματα, που απλά επιβεβαιώνουν την απουσία πολιτικής βούλησης, ενδιαφέροντος και γνώσης για την πολιτική διαχείριση του φαινομένου της έμφυλης βίας. Χαρακτηριστικό είναι ότι όχι μόνο δεν έγιναν προσπάθειες να διευρυνθεί η λειτουργία των υπαρχουσών υποδομών για την πρόληψη και την εξάλειψη της έμφυλης βίας και να ενισχυθούν εκ νέου αποκεντρωμένες λειτουργίες στους δήμους –οι

οποίες περικόπηκαν ή καταργήθηκαν κατά τα πρότα μνημονιακά χρόνια – αλλά αντίθετα αρκετές από τις λειτουργίες των υποδομών αυτών «συμπαρασύρθηκαν» από την γενικευμένη πίεση που ασκήθηκε στο σύστημα υγείας και κοινωνικής πρόνοιας κατά την περίοδο της πανδημίας. Επιπλέον, σε πεδία παρέμβασης που αναγνωρίζονται ως ακόμη πιο ευάλωτα και ειδικότερα στα προσφυγικά camps, το μοντέλο που εφαρμόστηκε για την αντιμετώπιση και πρόληψη της έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας – σε πλήρη εναρμόνιση με τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης – αντανακλά πλήρως την τάση μετακύλισης της φροντίδας προς ιδιωτικούς φορείς, αφού και σε αυτόν τον τομέα ανέλαβαν την ευθύνη για την αντιμετώπιση τέτοιων φαινομένων Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.⁶

Λαμβάνοντας υπόψη όλες αυτές τις εμπειρίες, καταλαβαίνουμε καλύτερα γιατί η πληθώρα διακηρυκτικών δεσμεύσεων ενάντια στην έμφυλη βία δεν μας εμπνέει μεγάλη εμπιστοσύνη. Η αναγνώριση της σύνδεσης του φαινόμενου με τον χαρακτήρα και τον προσανατολισμό των ασκούμενων πολιτικών είναι επίσης κρίσιμη. Όπως αντίστοιχα, κρίσιμος είναι ο ρόλος του φεμινιστικού κινήματος στην άρθρωση συγκεκριμένων αιτημάτων και διεκδικήσεων για το άμεσο μέλλον και για την αποτελεσματική πρόληψη και αντιμετώπιση όλων των μορφών βίας σε βάρος των γυναικών και των ΛΟΑΤΚΙ υποκειμενικοτήτων. Το αίτημα για νομική αναγνώριση της γυναικοκτονίας ως διακριτής μορφής αδικήματος έχει αναμφίβολα έναν ιστορικά επίκαιρο χαρακτήρα εκφράζοντας ταυτόχρονα μια σύγχρονη κοινωνική ανάγκη. Στο ίδιο πλαίσιο και με το ίδιο πνεύμα, είναι αναγκαίο και επείγον να αμφισβητηθεί συνολικά το παράδειγμα πολιτικής που ασκείται μέχρι σήμερα στο συγκεκριμένο πεδίο.

Επιστρέφοντας στο παράδειγμα της δημοφιλούς τηλεοπτικής μίνι σειράς σκέφτομαι ότι σε ένα ενσταντανέ της αφήγησης η Alex, για την οποία μαθαίνουμε ότι αγαπά τη λογοτεχνία και την ποίηση και γράφει και η ίδια, «τσιτάρει» μια από τις μάλλον πιο γνωστές φράσεις του Τσαρλς Μπουκόφσκι: «η αγάπη είναι ένας σκύλος από την κόλαση». ⁷

6. Βεβαίως, η μονομερής αναγνώριση της Τουρκίας ως ασφαλούς τρίτης χώρας από την ελληνική κυβέρνηση τον Ιούνιο του 2021 μετασχηματίζει σταδιακά καθιερωμένες μέχρι πρότινος πρακτικές και πολιτικές στο προσφυγικό ωστόσο, το παράδειγμα του ιδιωτικοποιημένου χαρακτήρα της φροντίδας παραμένει αρκετά αντιπροσωπευτικό μιας γενικότερης τάσης.

7. Ο τίτλος της ποιητικής συλλογής, βλ. Μπουκόφσκι 1986.

Η αναφορά αυτή αφενός (αφηγηματική αδεία) εξιδανικεύει την κεντρική ηρωίδα της αφήγησης, αφετέρου στο συμφραζόμενο της αφηγούμενης ιστορίας –και όχι της συλλογής του Τσ. Μπουκόφσκι– λειτουργεί ως μια μετωνυμία της κακοποιητικής σχέσης. Σε σχέση με τη δεύτερη λειτουργία, η Alex αναγνωρίζει ότι πρέπει να υπερβεί το όριο αυτής της διαπίστωσης για να κάνει τα βήματα της χειραφέτησης από το πλαίσιο της έμφυλης καταπίεσης. Κατ' αναλογία –ακόμη κι αν αυτή η αναλογία είναι άνιση– είναι παραπάνω από σαφές ότι η πρόληψη και η αντιμετώπιση της έμφυλης βίας υπερβαίνουν κατά πολύ τα όρια παρόμοιων διαπιστώσεων.

Βιβλιογραφία:

ΓΓΙΦΟΠ (Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων και Οικογενειακής Πολιτικής) 2021. «28ο Ενημερωτικό Σημείωμα: Στατιστικά Στοιχεία από τα Συμβουλευτικά Κέντρα και τους Ξενώνες υποδοχής για την περίοδο 2018-2020», Φεβρουάριος 2021, διαθέσιμο στο: <https://isotita.gr/en/>

EIGE (European Institute for Gender Equality) 2021. «The Covid-19 pandemic and intimate partner violence against women in the EU», διαθέσιμο στο: <https://eige.europa.eu/publications/>

Κοσυφολόγου, Αλ., 2022. «Το πάθος να διαψεύσεις ένα κίνημα», Rednblack, 05.02.2022, διαθέσιμο στο: <https://www.rednblack.gr/artha/>

Land, St., 2019. *Maid: Hard Work, Low Pay and a Mother's Will to Survive*. New York: Hachette Books.

Μπουκόφσκι Τζ., 1986. *Η αγάπη είναι ένας σκύλος από την κόλαση*, (μτφρ. Γιώργος Μπλάνας). Αθήνα: εκδ. Απόπειρα.

Scott, Sh., 2021. «Maid, becoming Netflix biggest limited series is a must see», *Forbes*, 24.10.2021, 01:15, διαθέσιμο στο: <https://www.forbes.com/>

Άνδρισμός του κώλου (ή πού πήγανε οι άντρες 100%)

του
Γιάννου Λεβισιάνου
Λαμπρόπουλου

Πού είναι οι λευκοί cis ετεροφυλόφιλοι άντρες στο φεμινιστικό-κουήρ κίνημα;¹ Ποιά η θέση τους στη μάχη απέναντι στην πατριαρχία; Η φεμινιστική θεωρία, ορθώς, επικεντρώνεται στη μελέτη των καταπιεσμένων έμφυλων ταυτοτήτων, παλαιότερα των γυναικών, τις τελευταίες τρεις και πλέον δεκαετίες όλου του φάσματος των ΛΟΑΤΚΙ+ υποκειμένων. Ακόμα περισσότερο, η φεμινιστική πρακτική κινητοποιεί τα προαναφερθέντα υποκείμενα με σκοπό τη διεκδίκηση δικαιωμάτων, τη δημιουργία ασφαλών χώρων και την ορατότητα των έμφυλων ταυτοτήτων. Από την παραπάνω εικόνα απουσιάζουν οι straight άντρες. Σκοπός αυτού του κειμένου είναι, στο βαθμό των δυνατοτήτων του, να αναζητήσει τους straight άντρες στο κουήρ κίνημα και κυρίως αυτούς που μπορούν να χαρακτηριστούν μη κυρίαρχες, εναλλακτικές ή ακόμα και κουήρ αρρενωπότητες.

Δύο είναι τα γεγονότα που οδήγησαν στην επιθυμία για την αναζήτηση του παρόντος θέματος και την συγγραφή του παρακάτω άρθρου. Το πρώτο ήταν η συνέντευξη του Γιάννη Στάνκογλου στο περιοδικό *Down Town* τον περασμένο Μάρτιο.² Μεταξύ άλλων απαντήσεων δηλώνει πως «Καταλάβαινα στην εφηβεία μου ότι μου αρέσουν πολύ οι γυναίκες, αλλά αντό δεν σημαίνει πως επειδή σου αρέσουν οι γυναίκες, δεν μπορείς σε μία νεαρή ηλικία να έρθεις πολύ κοντά με έναν φίλο σου. Και τώρα δηλαδή, μπορεί να συμβεί. Μπορεί να μην κάνεις σεξ, αλλά να τον φιλήσεις στο στόμα, να τον πάρεις αγκαλιά, να κλάψεις γι' αυτά που νιώθεις για εκείνον. Σιγά!». Η δημόσια ακομπλεξάριστη παραδοχή της πιθανής ερωτικής εγγύτητας δύο στρέητ αντρών προκάλεσε αίσθηση και η συνέντευξη αυτή αναπαρήχθη σε πολλά κυρίαρχα μέσα.

Το δεύτερο γεγονός είναι η εμφάνιση στο Tiktok διάφορων trends

1. Στο εξής, και για λόγους συντομίας, θα αναφέρεται ως κουήρ κίνημα δεδομένης της κοινής καταπίεσης και κοινής μάχης όλων των μη-κυρίαρχων έμφυλων υποκειμένων.

2. *Antivirus* 2022.

ανά περιόδους που κινούνται περίπου στο ίδιο μήκος κύματος με τις δηλώσεις του Στάνκογλου. Άντρες, κυρίως νέοι, συμμαθητές ή μεγαλύτεροι, ανταλλάσσουν φιλιά ή άλλα σημάδια εγγύτητας μεταξύ τους. Ακόμα και αν αυτά τα βίντεο ξεκινούν ως νεανική καφρίλα, εντούτοις αντικατοπτρίζουν αρρενωπότητες που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο βγαίνουν από τα καλούπια της κοινωνικά προσδοκώμενης συμπεριφοράς, αρνούμενοι να την επιτελέσουν προσφέρουν με άλλα λόγια αναπαραστάσεις έξω από τα κυρίαρχα πρότυπα. Τα σχόλια άλλωστε πολλών χρηστών που αναρωτιούνται αν τα βίντεο είναι «σοβαρά» ή οι πρωταγωνιστές τους τρολάρουν αποδεικνύουν πως ανεξάρτητα από τις προθέσεις των πρωταγωνιστών, τα βίντεο προκαλούν κάποιου είδους «αναταραχή φύλου».

Θα ήταν δυνατόν όμως να λεχθεί πως straight άντρες με τέτοια πρακτική και συμπεριφορά μπορούν να χαρακτηριστούν κουήρ; Αυτή η διατύπωση περιλαμβάνει μια βασική αντίφαση. Η κουήρ ταυτότητα είναι εξαρχής συγκροτημένη πάνω στην αντιπαραβολή της με την ετερόφυλη. Η ίδια η προέλευση του όρου κουήρ είναι γέννημα της πλέον επιτυχημένης επανοικειοποίησης προσβλητικής λέξης απέναντι στη λοατκι κοινότητα. Παρόλη την κριτική που δέχεται η χρήση αυτού του όρου από παλαιότερες γενιές ομοφυλοφίλων που την έχουν συνδέσει άρρηκτα με το τραύμα τους, για όσα κουήρ υποκείμενα έχουν γεννηθεί μετά το 1990 ο όρος, το κουήρ, γίνεται αντιληπτός ως μια ομπρέλα κάτω από την οποία χωράνε όλες οι σεξουαλικές ταυτότητες και ταυτότητες φύλου που ξεφεύγουν ή θέλουν να ξεφύγουν από το κυρίαρχο πρότυπο του cis straight λευκού άντρα. Ωστόσο γίνεται ένας όρος που επιδιώκει να είναι συμπεριληπτικός να μην εντάσσει και τις μη κυρίαρχες αρρενωπότητες; Η βιβλιογραφία έχει προσπαθήσει να καταπιαστεί με τις παραπάνω δύο αντιφάσεις.

Καταρχάς, στη βιβλιογραφία ορίζεται η έννοια της ηγεμονικής αρρενωπότητας αλλά όχι μόνο. Ηγεμονική είναι εκείνη η αρρενωπή επιτέλεση που διεκδικεί και διατηρεί τους άντρες σε κυρίαρχη θέση στην κοινωνική τάξη εις βάρος των γυναικών (και άλλων αντρών) και συνοδεύεται από καταπίεση, βία και προνόμια.³ Ωστόσο μπορεί να εντοπιστούν και άλλοι τύποι αρρενωποτήτων όπως η «υφιστάμενη» ή «κατώτερη» αρρενωπότητα (subordinate) που συγκροτείται και επιτελείται τόσο από ομοφυλόφιλους άντρες όσο και από άντρες των οποίων

3. Fernández-Alvarez 2014, σ. 49.

η συμπεριφορά προσομοιάζει σε χαρακτηριστικά που αποδίδονται από την κυρίαρχη αφήγηση σε θηλυκότητες όπως η έκφραση των συναισθημάτων, η αλληλέγγυα στάση σε φεμινιστικά προτάγματα κ.ά.⁴ Ένας τρίτος τύπος είναι η περιθωριοποιημένη αρρενωπότητα που συναντάται σε άντρες κοινωνικά αποκλεισμένους και με μικρή πρόσβαση σε εξουσία, χωρίς αυτό να τους απομακρύνει από σεξιστικές και άλλες επιτελέσεις της κυρίαρχης αρρενωπότητας, όπως πχ. οι μαύροι άντρες στις ΗΠΑ ή οι άντρες με μεταναστευτικό προφίλ στην Ευρώπη.⁵ Τέλος, διακρίνεται και η «αδιάφορη αρρενωπότητα, οι άντρες εκείνοι που χωρίς την κοινωνική καταξίωση και εξουσία σιωπηλά επιτρέπουν στην ηγεμονική αρρενωπότητα να κυριαρχεί και επωφελούνται από τα προνόμια που αυτή προσφέρει».⁶

Οι άντρες δεν είναι ένα ενιαίο σύνολο. Η παραπάνω διάκριση σε τέσσερις τύπους το καταδεικνύει και πιθανότατα να βρεθούν και περισσότερες υποκατηγορίες αρρενωποτήτων στη βιβλιογραφία. Είναι σαφές, ωστόσο, πως η πατριαρχία δεν καταπιέζει μόνο γυναίκες αλλά και άντρες με διαφορετικό βέβαια τρόπο. Ο Heasley⁷ προτείνει τον όρο queer straights για τους άντρες εκείνους που διαταράσσουν μέσω της επιτέλεσης της σεξουαλικότητας τους τόσο την ετεροκανονικότητα όσο και την ηγεμονική αρρενωπότητα. Έτσι ένας straight μπορεί να είναι φεμινιστής και υπέρμαχος των γκέι δικαιωμάτων και ακριβώς για αυτόν το λόγο να αποκλείεται από παρέες στερεοτυπικών straight γιατί κατηγοριοποιείται ως γκέι, πολλώ δε μάλλον όταν δεν αρέσκεται και σε straight πολιτισμικές αναπαραστάσεις (ποδόσφαιρο, μουσική κλπ.) ή ένας straight μπορεί να έλκεται σεξουαλικά ή (και) συναισθηματικά από έναν άλλο άντρα χωρίς αυτό να τον εμποδίζει από το να αυτοπροσδιορίζεται ως straight, ακόμα και όταν δεν κρύβει την εγγύτητα του με κάποιον άλλον άντρα.⁸

Η προσθήκη αυτών των κουήρ συμπεριφορών στο straight φάσμα αντιτίθεται εντέλει στην αυστηρή διάκριση ανάμεσα σε ετεροφυλοφιλία και ομοφυλοφιλία στην οποία βασίζεται η σύγχρονη «κανονικότητα», αλλά επιπλέον βρίσκεται και απέναντι στη διχοτόμηση ανάμεσα σε straight και κουήρ.⁹ Πράγματι οι κουήρ straight δεν

4. ο.π., σ. 53.

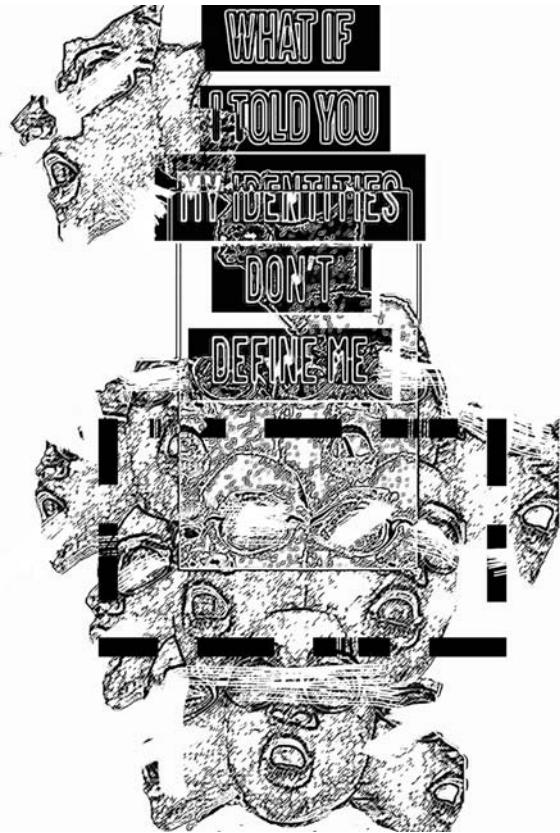
5. Fernández-Alvarez 2014, σ. 49.

6. ο.π.

7. Heasley 2005.

8. ο.π.

9. Schlichter 2007.

είναι ούτε ομοφυλόφιλοι ούτε ακριβώς straight, ούτε είναι απόλυτα κουήρ με την τυπική μέχρι σήμερα νοηματοδότηση του όρου. Ένας συλλογικός τόμος του 2000 που εξερευνά αυτό το ζήτημα έχει τον πολύ κατατοπιστικό τίτλο *Straight with a Twist*¹⁰ και είναι μάλλον ο καλύτερος τρόπος να προσδιοριστεί αυτός ο τύπος αρρενωπότητας: straight με μια τσαχπινιά. Ως εκ τούτου το οξύμωρο που εμπεριέχει ο όρος κουήρ straight καταδεικνύει ότι η ετεροφυλοφιλία δεν είναι ξεκάθαρη κατηγορία σεξουαλικότητας αλλά μάλλον μια βιωμένη εμπειρία που δεν έχει ερευνηθεί αρκετά και χρήζει περαιτέρω ερμηνείας.¹¹

10. Thomas 2000.

11. Schlichter 2007.

Ο Heasley¹² εντοπίζει και κατηγοριοποιεί πέντε υποκατηγορίες κουήρ straight ανδρών. Πρώτον οι «straight sissy» είναι εκείνοι που «δεν μπορούν» να επιτελέσουν την κυρίαρχη αρρενωπότητα και δέχονται ομοφοβικά σχόλια και συμπεριφορές παρόλο που δεν είναι γκέι, απλώς δεν χωρούν στα ετεροκανονικά πρότυπα. Δεύτερη υποκατηγορία είναι οι social justice straights, οι άνδρες που δημόσια διεκδικούν κουήρ δικαιώματα συμπαραστεκόμενοι στην κοινότητα με την ορατή πιθανότητα να αντιμετωπιστούν και αυτοί ως γκέι. Τρίτη υποκατηγορία είναι οι straight που επιλέγουν την υιοθέτηση κουήρ συμπεριφορών ως έναν τρόπο απελευθέρωσης από την ετεροκανονική αρρενωπότητα. Τέταρτη υποκατηγορία είναι οι straight που όχι μόνο επιλέγουν την υιοθέτηση κουήρ συμπεριφορών αλλά είναι απόλυτα συνειδητοποιημένοι σχετικά με την επιτέλεση τους τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τους βίο και για αυτό χαρακτηρίζονται ως «δεσμευμένοι» (committed) σε αντίθεση με την τρίτη υποκατηγορία αντρών που τυποποιούνται ως επιλεκτικοί (elective). Τέλος, υπάρχουν οι άντρες που ζουν «στην σκιά της αρρενωπότητας», αυτοί δηλαδή που παρόλο που μπορεί να υποστηρίζουν φεμινιστικά και κουήρ αιτήματα, δεν εκθέτουν τον εαυτό τους δημόσια με το φόβο μήπως χαρακτηριστούν ως γκέι.

Η παραπάνω τυπολογία μπορεί να φανεί χρήσιμη στην ερμηνεία τόσο της δήλωσης του Στάνκογλου όσο και στις περιπτώσεις των χρηστών του Tiktok. Ο Στάνκογλου θα μπορούσε να χαρακτηριστεί committed κουήρ άντρας αφού επιλέγει συνειδητά να μοιραστεί δημόσια τις εμπειρίες του από στιγμές εγγύτητας με άλλα αγόρια στην εφηβεία του. Φίλοι που φιλιούνται μεταξύ τους σε βίντεο στο Tiktok ίσως να εμπίπτουν στην κατηγορία των κουήρ straight για τους οποίους το φιλί ή η αγκαλιά είναι ένας τρόπος να ξεφύγουν από τα ασφυκτικά για αυτούς πλαίσια της κοινωνικά προσδοκώμενης συμπεριφοράς.

Στο ίδιο μήκος κύματος των παραπάνω, άντρες που αυτοπροσδιορίζονται ως ετεροφυλόφιλοι δημιουργούν αξιόλογα κουήρ έργα. Τους τελευταίους μήνες στην Ελλάδα μια από τις πλέον πετυχημένες παραστάσεις της σαιζόν είναι η queer θεατρική μεταφορά των Κόκκινων Φαναριών από το Β. Μπισμπίκη, ένα έργο που δίνει χώρο πλήρους έκφρασης της queer επιθυμίας και του τραύματος χωρίς ο ίδιος

12. Heasley 2005.

ο σκηνοθέτης να τα ιδιοποιείται αυτά (αποφεύγοντας να πέσει στον κίνδυνο του appropriation). Επιπλέον και ο Φοίβος Δεληβοριάς, παρόλο που στην προώθηση του νέου του δίσκου ANIME δεν τον αναφέρει ως κουήρ έργο, γράφει τους στίχους του επιτιθέμενος στο αρχέτυπο του cis straight Έλληνα άντρα είτε με ξεκάθαρο τρόπο (π.χ. στο τραγούδι Άγρια Ορχιδέα ή στο Λωτοφάγο) είτε με όχι τόσο ξεκάθαρο (π.χ. Κάποια παιδάκια). Εξάλλου το γεγονός ότι με τους στίχους του Δεληβοριά ταυτίζονται πολλά κουήρ υποκείμενα είναι ενδεικτικό.

Οι straight άντρες που με τον έναν ή τον άλλο τρόπο βρίσκονται εκτός της ηγεμονικής αρρενωπότητας καταπιέζονται και αυτοί από την πατριαρχία αλλά με σαφώς διαφορετικό τρόπο από τα λοατκι υποκείμενα αφού στο τέλος της μέρας παραμένουν straight χωρίς αυτό να τους εξασφαλίζει ωστόσο πάντα τα πλήρη προνόμια της αρρενωπότητας. Ως εκ τούτου μάλλον έχουν θέση στο κουήρ κίνημα οι εναλλακτικές και μη ηγεμονικές αρρενωπότητες όχι μόνο ως σύμμαχοι αλλά και ως εν σώματι συμμετέχοντες αφού πρόκειται για ακόμα μια σαφή αμφισβήτηση της κυριαρχης αφήγησης για τα φύλα και τη σεξουαλικότητα. Εξάλλου για να γίνει κουήρ η ετεροκανονικότητα πρέπει παράλληλα να γίνουν κουήρ και οι straight.

Βιβλιογραφία:

- Antivirus 2022. Γιάννης Στάνκογλου: «Επειδή σου αρέσουν οι γυναίκες, δεν σημαίνει ότι δεν μπορείς να έρθεις κοντά με κάπιον ανδρα». Διαθέσιμο στο: <https://avmag.gr/322324/giannis-stankogloy-epeidi-soy-aresoun-oi-gynaikes-den-simainei-oti-den-mporeis-na-ertheis-konta-me-kapioion-andra/>.
- Fernandez-Alvarez, O., 2014. Non-Hegemonic Masculinity against Gender Violence, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol. 161, σ. 48-55.
- Heasley, R., 2005. Queer Masculinity of Straight Men: A Typology, *Men and Masculinities*, Vol. 7 (3), σ. 310-320.
- Schlichter, A., 2007. Contesting ‘Straights’ ‘Lesbians.’ ‘Queer Heterosexuals’ and the Critique of Heteronormativity, *Journal of Lesbian Studies*, Vol. 11 (3-4), σ. 189-201.
- Thomas, C., (επιμ.), 2000. *Straight with a Twist: Queer Theory and the Subject of Heterosexuality*, Urbana: University of Illinois Press.

B: μπερδεμένο straight, ασυνεπείς λεσβίες, κρυφές

Ο λόγος για τους/τις bisexual, ελληνιστί αμφιφυλόφιλους/ες

της
Νεφέλης Κάτση

Ή αλλιώς για εκείνους που απλά πειραματίζονται, εκείνες που περνούν μία φάση, εκείνα που είναι μπερδεμένα, δεν έχουν διαλέξει τι και ποι@ τελικά τους αρέσει, είναι γκέι και δεν το αποδέχονται, είναι όμως και στρέιτ που αποζητούν την προσοχή και σε κάθε περίπτωση τα θέλουν όλα δικά τους, είναι εθισμένοι στο σεξ και έτοιμοι να ικανοποιήσουν κάθε σεξουαλική όρεξη, είναι πολυγαμικές που φοβούνται κάθε δέσμευση, ανενδοίαστα άπιστες και έχουν επιλέξει να διπλασιάσουν τις επιλογές ερωτικών τους συντρόφων. Όλα τα παραπάνω είναι κάποια από τα στερεότυπα και τις ατάκες, που τα bi άτομα τουλάχιστον μία φορά στη ζωή τους έχουν βιώσει ή ακούσει. Τελικά, όμως, τι σημαίνει να είσαι bi;

Ένας σύντομος ορισμός

Ως αμφιφυλοφιλία ή αμφισεξουαλικότητα ορίζεται η συναισθηματική ή/και σεξουαλική έλξη από άτομα του ίδιου φύλου και άλλων φύλων ή ανεξάρτητα από το φύλο τους, όχι απαραίτητα ταυτόχρονα, όχι κατ' ανάγκην με τον ίδιο τρόπο και όχι αναγκαστικά στον ίδιο βαθμό. Ο όρος bisexuality (bi = διπλό, δύο) περιγράφει το άτομο, που ουσιαστικά έλκεται από δύο διαφορετικά φύλα, και συγκαταλέγεται στις μη μονοσεξουαλικές ταυτότητες.

Προτιμάται ως όρος - ομπρέλα για κάθε σεξουαλικό προσανατολισμό, που τοποθετείται στο φάσμα μεταξύ του διπόλου της ομοφυλοφιλίας και της ετεροφυλοφιλία, όπως η πανσεξουαλικότητα. Η αλήθεια είναι ότι υπάρχουν πολλοί ορισμοί για την αμφιφυλοφιλία: κάποιοι την ορίζουν ως έλξη για cis άντρες και γυναίκες, άλλες ως έλξη για την αρσενική και θηλυκή έκφραση φύλου, άλλα για πολλαπλά ή διαφορετικά φύλα. Αρχικά, παρέπεμπε στην έλξη από τα δύο καθιερωμένα έως τότε φύλα, που ανταποκρίνονταν στο δίπολο άντρας - γυναίκα, καθώς η οπτική του φύλου ως φάσμα ακόμη δεν είχε νοηθεί, ωστόσο τα

τελευταία χρόνια έχει διαμορφωθεί ως πιο συμπεριληπτικός όρος. Πάντως, η αμφιφυλοφιλία διαφέρει από την πανσεξουαλικότητα στο μέτρο που ένα πανσεξουαλικό άτομο προσελκύεται από άτομα αυνέξαρτήτως βιολογικού ή κοινωνικού φύλου (*cis*, *intersex* ή *trans*, μη δυαδικά άτομα), δηλαδή από κάθε μορφή φύλου, είτε αναγνωρίζοντας (*omnisexuality*), είτε μη αναγνωρίζοντας (*pansexuality*) το φύλο.

Η *bis* ταυτότητα δεν αναγνωρίζόταν από πάντα ως αυτοτελής σεξουαλικός προσανατολισμός, αλλά για πολύ καιρό αποτελούσε το μεταβατικό στάδιο προς μία μονοσεξουαλική ταυτότητα, είτε ετεροφυλόφιλη είτε ομοφυλόφιλη. Σε έναν ετεροπατριαρχικό κοινωνικό σχηματισμό, ο οποίος δομείται πάνω σε δίπολα (άντρας-γυναίκα, στρέιτ-γκέι κ.ο.κ.), η *bis* ταυτότητα, ως μία ταυτότητα που δεν ταυτίζεται με κανέναν πόλο, είναι ρευστή και ακανόνιστη και «δεν είναι ούτε το ένα, ούτε το άλλο», αλλά ταυτόχρονα συναποτελείται και από το ένα και από το άλλο, προκαλεί σύγχυση και ερωτηματικά. Και είναι αντιφατικό και προβληματικό, πλην όμως πραγματικό, πως αυτό ισχύει και για την *íδια* την *lgbtqi+ κοινότητα*, μέσα στην οποία καλλιεργούνται και αναπαράγονται αμφιφοβικές συμπεριφορές.

Όσες προσπάθειες και αν γίνονται, όμως, να οριστεί η αμφιφυλοφιλία –ορισμένες φορές εξαντλητικά– η ταυτότητα φύλου και η σεξουαλικότητα είναι κάτι τόσο προσωπικό, ρευστό και μοναδικό, το οποίο καλό είναι ορίζεται χωρίς ετεροκαθορισμός από ταμπέλες και ετικέτες, που τελικά μόνο εμπόδιο αποτελούν.

«Τότε τι κρίμα, τι κρίμα, τι κρίμα,
δεν χωράς πουθενά, πουθενά, πουθενά»

Είναι, πράγματι, μια διαρκής συνθήκη για τα *bis* άτομα να νιώθουν ότι δεν ανήκουν «πουθενά» ή κάπου. Δεν είναι αρκετά λεσβίες ή γκέι κ.ο.κ. για την λοατκια + κοινότητα, ενώ έχουν κάτι πολύ queer και αλλόκοτο για τους στρέιτ. Θα μπορούσαμε ακόμη να πούμε ότι για την λοάτκια + κοινότητα οι bisexual απολαμβάνουν το στρέιτ προνόμιο, με αποτέλεσμα δήθεν να μην βιώνουν καθημερινά και σε κάθε έκφανση της ζωής τους τις *íδιες* διακρίσεις με άλλα λοάτκια + άτομα, αντίληψη που τα *bis* άτομα εσωτερικεύουν νιώθοντας πολλές φορές ενοχικά και πιστεύοντας ότι δεν τους ανήκει εξίσου ο ίδιος χώρος μέσα στην κοινότητα. Την *íδια* στιγμή για τους ετεροφυλόφιλους οι *bis* ανήκουν στο «άλλο στρατόπεδο», σε μία κοινότητα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και διεκδικήσεις, που απέχει κατά πολύ από την δική τους συνθήκη αποδοχής. Και αυτό

συνεπάγεται ότι τα bi άτομα, τελικά, βάλλονται εκατέρωθεν με διάφορα στερεότυπα, όλα βασισμένα πάνω σε πατριαρχικές λογικές και σε μία νοοτροπία «άσπρου-μαύρου», η οποία παραβλέπει τη «γκρίζα ζώνη».

Αποδομώντας τα στερεότυπα

Αρχικά, ο αμφιφυλόφιλος σεξουαλικός προσανατολισμός είναι αυτούσιος και ανεξάρτητος, δεν αποτελεί μία πρόκληση ή ένα πείραμα, ούτε κάποιο μεταβατικό στάδιο. Είναι συνειδητή επιλογή και δεν σημαίνει ότι ακόμη δεν έχει κανείς επιλέξει αν του αρέσει το ένα ή το άλλο φύλο, ενώ η bi ταυτότητα δεν προϋποθέτει σεξουαλικές εμπειρίες με όλα τα φύλα προτίμησης και δεν είναι μετρήσιμη. Η κάθε μια έχει τις προτιμήσεις της, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι δύναται ή και οφείλει να τις ποσοτικοποιήσει κιόλας σε ποσοστά 40-60, 50-50, 70-30 κ.ο.κ. Είναι 100% bisexual!

Ένα ακόμη κοινό στερεότυπο, που αντιμετωπίζει συνολικά η bi κοινότητα, βασίζεται στην καθολική παρουσίαση των bisexual ως ασυγκράτητα νυμφομανών, ως ατόμων που δεν δύνανται να επενδύσουν συναισθηματικά σε ένα μόνο άτομο και με την πρώτη ευκαιρία θα προδώσουν τον/την σύντροφό τους κατά πάσα πιθανότητα για κάποιο άτομο άλλου φύλου. Βέβαια, η αλήθεια είναι πως η bi ταυτότητα δεν ταυτίζεται με την πολυγαμία και την πολυσυντροφικότητα. Οι διάφορες, εναλλακτικές μορφές σχέσεων δεν σχετίζονται με τον σεξουαλικό προσανατολισμό του ατόμου, αλλά με τον τρόπο που κανείς επιλέγει και επιθυμεί να δομεί τις ερωτικές του σχέσεις και να σχετίζεται με τους συντρόφους του.

Τέλος, πολλές φορές όταν ένα bi άτομο φλερτάρει ή έχει σχέση με άτομο του ίδιου ή άλλου φύλου, αυτό αυτόματα συνεπάγεται για τον περίγυρό του ότι πλέον είναι γκέι ή στρέιτ, αντίστοιχα. Με άλλα λόγια, ότι απεμπόλησε την ταυτότητα του ως bi και για το διάστημα αυτό έχει επιλέξει έναν μονοσεξουαλικό προσανατολισμό, πεποίθηση που ακυρώνει –διαγράφει– την ίδια την ταυτότητα, τις ανάγκες και τις προτιμήσεις ενός bisexual ατόμου.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, ωστόσο, δημιουργεί ο τρόπος, με τον οποίο τα έμφυλα στερεότυπα και ο επιτελεστικός ρόλος κάθε φύλου διαπερνούν τις προκαταλήψεις για τα bi άτομα ανάλογα με την ταυτότητα φύλου τους. Είναι σύνηθες οι γυναίκες bi να φετιχοποιούνται και να ανάγονται στην κορυφαία «cis-αντρική» φαντασίωση ως πιο ελκυστικές, σεξουαλικές και πρόθυμες να συμμετάσχουν σε ερωτικές πράξεις με πάνω από

δύο άτομα, ενώ, αντιθέτως για αρκετές λεσβίες, για παράδειγμα, δεν θεωρούνται αρκετά έμπιστες ή αποφασισμένες για τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Από την άλλη, όσον αφορά τους άντρες bi –οι οποίοι σε γενικές γραμμές δεν είναι τόσο αποδεκτοί όσο οι γυναίκες bi– για τις γυναίκες είναι ύποπτο για κάποιο σεξουαλικώς μεταδιόδευτο νόσημα λόγω των ερωτικών τους επαφών με γκέι άντρες και όχι τόσο ‘‘αρρενωποί’’, άρα κατ’ επέκταση απορρίπτονται για τους γκέι, δε, μάλλον είναι ακριβώς το αντίθετο, δηλαδή αρκετά «στρέιτ» ή μπρούταλ. Πάντως, σε κάθε περίπτωση, κοινός παρονομαστής είναι ότι και οι μεν και οι δε μοιραία θα καταλήξουν με έναν άντρα: οι γυναίκες για να κάνουν οικογένεια, οι άντρες επειδή, στο τέλος, κάποια στιγμή θα «αποδεχτούν» την σεξουαλικότητά τους.

Bi erasure: αόρατ@ στον αγώνα για ορατότητα

Ο καθιερωμένος ορισμός του bi erasure, της εξάλειψης δηλαδή της bi ταυτότητας, είναι η συμπεριφορά που αγνοεί, αρνείται να κατανοήσει και εξαλείφει την αμφιφυλοφιλική ταυτότητα από κάθε επίπεδο της κοινωνικής ζωής, όπως τα media, την ιστορία, την τέχνη, τον κινηματογράφο κ.ο.κ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αμφιαποκλεισμού, αποτελεί το περιστατικό του 2016, όταν ο αλγόριθμος του Twitter μπλόκαρε hashtags που θεωρούσε ακατάλληλα, με αποτέλεσμα να μην εμφανίζει φωτογραφίες, όταν οι χρήστες έψαχναν στην μηχανή αναζήτησης οτιδήποτε σχετικό με τον όρο ‘‘bisexual’’. Για bi erasure έχει κατηγορηθεί και η σειρά του Netflix «Orange is the new black», η οποία χαρακτήριζε bi άτομα ως στρέιτ ή πρώην λεσβίες, ενώ κριτική έγινε και στην ταινία «Bohemian Rhapsody», στην οποία ο Freddie Mercury παρουσιάζεται ως γκέι, ενώ ήταν bi.

Με άλλα λόγια, η ύπαρξη ή γνησιότητα της bi ταυτότητας επερωτάται ή αμφισβητείται ευθέως. Ουσιαστικά, όσες στερεοτυπικές αντιλήψεις σχετικά με τους bi περιγράφηκαν μέχρι τώρα, αντιπροσωπεύουν τον αμφιαποκλεισμό. Η άρνηση της συγκεκριμένης ταυτότητας, η πατροναριστική στάση –αντίστοιχη του mansplaining– απέναντι σε bi άτομα αναφορικά με τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό και το βίωμά τους, η περιθωριοποίηση τόσο από τους ετεροφυλόφιλους, όσο και από την κουίρ κοινότητα, ο κοινωνικός αποκλεισμός, η αμφιφοβία, το φαινόμενο της ‘‘διπλής ντουλάπας’’(ο φόβος coming out στην κουίρ κοινότητα και σε ετεροφυλόφιλα άτομα), είναι όλα όψεις του ίδιου νομίσματος και βασίζονται στον μονοσεξισμό.

Ο μονοσεξισμός θεμελιώνεται στην πεποίθηση πως, στην πραγματικότητα, μόνο οι μονοσεξουαλικές ταυτότητες είναι γνήσιες –κάποιος, δηλαδή, μπορεί να είναι είτε στρέιτ είτε γκέι– και πως μόνο τα μονοσεξουαλικά προβλήματα είναι σημαντικά, χαρακτηρίζει, δηλαδή, το θεσμικό προνόμιο των μονοσεξουαλ ταυτοτήτων. Ο μονοσεξισμός αποτελεί εκείνο το σύστημα, την βασική δομή, που βάλλει ευθέως τα *bi* άτομα, τα διακρίνει, διαμορφώνει διάφορες καταπίεσις, ευθύνεται για τα χαμηλά ποσοστά ορατότητας των αμφισεξουαλικών ατόμων και εξαφανίζει την ύπαρξη και την εγκυρότητά τους. Ως ένα τέτοιο σύστημα έχει τις ρίζες του στην ετεροκανονικότητα και την πατριαρχία, έχει ως αποτέλεσμα την αμφιφοβία, και τελικά καταπίει όχι μόνο τα *bi* άτομα, αλλά επηρεάζει ευρύτερα στον βαθμό που περιορίζει τις ερωτικές προτιμήσεις και σεξουαλικές επιλογές των ατόμων, καθώς τις τοποθετεί αποκλειστικά στο δίπολο ετεροφυλοφιλίας και ομοφυλοφιλίας.

Και τελικά πως νιώθουν τα *bi* άτομα;

Μάλλον, όντως, μπερδεμένα. Η εσωτερίκευση όλων αυτών των προκαταλήψεων, της συνεχούς ακύρωσης των συναισθημάτων και των προτιμήσεών τους και της υποτίμησης της ανάγκης τους για ορατότητα, εγκλωβίζουν τα *bi* άτομα στο περιθώριο. Νιώθουν ανασφαλείς, αρχίζουν να αμφιβάλλουν για τις σεξουαλικές τους προτιμήσεις, σκέφτονται μήπως όντως περνούν μια φάση και προσπαθούν να αποφύγουν τη συνειδητοποίηση ότι είναι ομοφυλόφιλοι ή ότι στην πραγματικότητα απλά αποζητούν προσοχή από τον οικογενειακό και φιλικό τους περίγυρο. Καμιά φορά πιέζονται να “επιλέξουν” μεταξύ ετεροφυλοφιλίας και ομοφυλοφιλίας.

Και αν ακόμη ξεπεράσουν όλες αυτές τις αμφιβολίες και αποδεχτούν τις εαυτές τους, δεν είναι έτοιμες να τις υπερασπιστούν, καθώς νιώθουν ότι η ορατότητα, η αποδοχή και οι διεκδικήσεις για την έμφυλη χειραφέτηση και τη σεξουαλική απελευθέρωση ενάντια σε ένα πατριαρχικό, σεξιστικό και πολλαπλώς καταπιεστικό σύστημα δεν τις αφορά, όσο άλλα λοάτκια + άτομα. Καμιά φορά νιώθουν ότι μιλάνε εκ του ασφαλούς, από τη θέση του ετερόφυλου προνομίου τους. Και πολλές φορές, φοβούνται να δηλώσουν την ταυτότητα τους στους/στις ερωτικούς συντρόφους τους. Σε αντίθεση με τα υπόλοιπα άτομα της κοινότητας, που αναμφισβήτητα βιώνουν δυσμενείς διακρίσεις από την κοινωνία εν συνόλῳ, βρίσκουν όμως ως επί το πλείστον την απόλυτη αποδοχή, φροντίδα και

ενσυναίσθηση από τους συντρόφους τους, τα bi άτομα έχουν το άγχος τους στίγματος ακόμη και στο πλαίσιο των ερωτικών τους επαφών.

Όντας αόρατ@, λοιπόν, τόσο στην κουίρ κοινότητα, όσο και στον κόσμο των στρέιτ ή μένοντας «κλεισμένοι στην ντουλάπα» φοβούμεν@ τις εκατέρωθεν συνέπειες ενός πιθανού coming out, τα bi άτομα αντιμετωπίζουν πολύ σοβαρά προβλήματα ψυχικής υγείας. Μάλιστα, σύμφωνα με έρευνες, οι αμφιφυλόφιλοι/ες έρχονται αντιμετωποι/ες με άγχος, άγχος «απόκρυψης», κατάθλιψη, αυτοκτονικές τάσεις σε μεγαλύτερο βαθμό συγκριτικά με άτομα άλλων μονοσεξουαλικών προτιμήσεων, ενώ είναι πιο επιρρεπείς στη μεγάλη κατανάλωση αλκοόλ και τον αυτοτραυματισμό.

Κλείνοντας...

Ανοίγει μία μεγάλη συζήτηση, η έστω χρειάζεται να ανοίξει, κατά μείζονα λόγο μέσα στην ίδια την lgbtqi+ κοινότητα, η οποία αφορά όχι μόνο το ζήτημα της αμφιφοβίας, αλλά εν γένει στάσεων, συμπεριφορών και νοοτροπιών, που είναι ξεκάθαρα αμφι/τρανσφοβικές και εγκολπώνουν κυρίαρχα αφηγήματα περί ταυτότητων φύλων, σεξουαλικών προσανατολισμών, έκφρασης φύλου και έμφυλων ρόλων.

Είμαστε κομμάτια μιας πατριαρχικής κοινωνίας: έχουμε γεννηθεί και μεγαλώσει μέσα στις διακρίσεις, τον σεξισμό, την καταπίεση, την ντροπή, τα δίπολα, το μίσος για κάθε τι που δεν μας μοιάζει· έχουμε διαμορφωθεί από σεξιστικά και ομοφοβικά αστεία, δημοσιεύματα, τραγούδια, ταινίες κ.ο.κ.: έχουμε μάθει να αναπαράγουμε στερεότυπα και προκαταλήψεις. Το να αποτινάξει κάνεις την πατριαρχία από πάνω του δεν είναι εύκολο πράγμα. Είναι προβληματικό, ωστόσο, το γεγονός ότι σε έναν χώρο, που αυτοανακηρύσσεται ως safe space και συμπεριληπτικός, αναπαράγονται καταπιέσεις από καταπιεσμένα –και πολλαπλώς μάλιστα– υποκείμενα. Και χρειάζεται αρκετή συζήτηση, ειλικρινής διάλογος και μετάδοση βιωμάτων και εμπειριών, γνήσια ενσυναίσθηση, αμοιβαία φροντίδα και πραγματικός σεβασμός μεταξύ των καταπιεσμένων, για να μην αλληλοκαταπίεζονται στο μέλλον.

Πάντως, η αμφιφυλοφιλία μάλλον είναι αρκετά κοντά σαν βίωμα και σύλληψη σε ένα στάδιο πολύ μελλοντικό –που τώρα φαντάζει οριακά φουτουριστικό, τελείως ξένο με όσα έχουμε γαλουχηθεί και συνηθίσει– στο οποίο έχουν εξαλειφθεί φύλα, ταυτότητες, ταμπέλες, ετικέτες, νόρμες, δίπολα κλπ. και όλα είναι ρευστά μέσα στο φάσμα!

Είναι η οποιαδήποτε ορατότητα, καλή ορατότητα; Τρανς χαρακτήρες στη μεγάλη & μικρή οθόνη

**του
Τάσου Κουπελίδην**

Για πολλά χρόνια σειρές και ταινίες εμφάνιζαν τα τρανς υποκείμενα ως άξια χλευασμού και σαν καρικατούρες. Η προβολή αυτή στην τηλεόραση και στον κινηματογράφο αφορούσε στη βίαιη «αποκάλυψη» της τρανς ταυτότητας των χαρακτήρων στο κοινό, η οποία συνοδεύοταν από υποτίμηση, ειρωνείες και προσβλητικούς διαλόγους που καλύπτονταν από ένα πέπλο «χιούμορ» ή στην συσχέτισή τους με κατά συρροή δολοφόνους ή κατασκόπους που «μεταμφιέζονται» και οικειοποιούνται την θηλυκότητα/αρρενωπότητα (*Psycho* 1960, *The Silence of the Lambs* 1991, *M. Butterfly* 1993). Τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, οι σειρές με ΛΟΑΤΚΙ περιεχόμενο, που δεν έχουν ως στόχο τον χλευασμό, όπως παλαιότερα, έχουν αυξηθεί. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δίνεται επιτέλους χώρος σε τρανς ηθοποιούς να διεκδικήσουν μία θέση σε αυτές, χωρίς βέβαια πάντοτε αυτό να είναι εφικτό, διότι οι παραγωγοί ανέθεταν και εξακολουθούν να αναθέτουν τους ρόλους αυτούς σε cis ηθοποιούς, πράγμα προβληματικό και τρανσφοβικό.

Γιατί όμως είναι τρανσφοβικό να παίζουν cis ηθοποιοί τρανς χαρακτήρες;¹ Το πιο συχνό αντεπιχείρημα είναι το ότι οι ηθοποιοί δεν πρέπει να περιορίζονται αλλά να αναλαμβάνουν όποιον ρόλο τους «πηγαίνει», ανεξαρτήτως φύλου.

Παρά την οποιαδήποτε ορατότητα που έχουν διεκδικήσει και έχουν αποκτήσει τα τελευταία χρόνια τα τρανς υποκείμενα, ένα μεγάλο ποσοστό της κοινωνίας αμφισβητεί την ταυτότητά τους ακόμη και σήμερα, χαρακτηρίζοντας τα από ψεύτες, (π.χ. πολύ συχνά οι τρανς

1. Σε κάποιες, ελάχιστες, περιπτώσεις η παραγωγή καταφεύγει στη λύση του να δώσει σε μια cis γυναικά τον ρόλο μιας τρανς γυναίκας ή το αντίθετο. Σίγουρα σε ότι αφορά τον τρόπο που παρουσιάζεται ένας τρανς χαρακτήρας δεν υπάρχουν οι ίδιες προβληματικές. Παρόλα αυτά εξακολουθεί να είναι καλύτερη λύση ανάμεσα στις δύο, αλλά όχι η καλύτερη.

γυναίκες αντιμετωπίζονται ως «άντρες με φουστάνια»), φτάνοντας και στο σημείο να ψυχιατρικοποιούν την τρανς κατάσταση, διαιωνίζοντας με αυτόν τον τρόπο ένα τρανσφοβικό αφήγημα σύμφωνα με το οποίο τα τρανς άτομα δεν υφίστανται, είναι ψεύτικα, είναι «για γέλια». Όταν λοιπόν ένας cis ηθοποιός ενσαρκώνει έναν τρανς ρόλο, συντηρείται το αφήγημα ότι τα τρανς άτομα δεν υπάρχουν και αντιμετωπίζεται η τρανς κατάσταση ως ένα κοστούμι που ο ηθοποιός απεκδύεται μετά το τέλος του γυρίσματος.

Ας πάρουμε ως παράδειγμα δυο σχετικά πρόσφατες ταινίες και μία θεατρική παράσταση. Πρόκειται για τις κινηματογραφικές ταινίες *Ta arória* δεν κλαίνε (Boys Don't Cry, 1999), –μία ταινία για την ζωή και τη δολοφονία του Μπράντον Τίνα, ενός τρανς αγοριού τη δεκαετία του 80– και *To κορίτσι απ' την Δανία* (Danish Girl, 2015) –μία ταινία για τη ζωή της τρανς ζωγράφου Λίν Έλμπε και της γυναίκας της επίσης ζωγράφου Γκέρντα Βέγκενερ– καθώς και για τη θεατρική παράσταση *Ta κόκκινα φανάρια* (2021-2022), μία κουήρ εκδοχή της ομώνυμης ταινίας, με πολλούς ρόλους τρανς γυναικών. Και στις τρεις αυτές περιπτώσεις cis ηθοποιοί ενσαρκώνουν τρανς ρόλους και οι τρεις περιπτώσεις προσπαθούν να αποτυπώσουν τα τρανς υποκείμενα, όχι προσβλητικά αλλά καταλήγουν να αναπαράγουν, λιγότερο ή περισσότερο τα ίδια στερεότυπα για τα τρανς υποκείμενα που αναφέρθηκαν πάνω. Στην πρώτη, χρησιμοποιείται μία γυναίκα για να παρουσιαστεί η ζωή ενός τρανς αγοριού και στην δεύτερη ένας άντρας παίζει μία τρανς γυναίκα. Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα της μηδενικής αντίληψης για το πόσο προβληματικό είναι κάτι τέτοιο είναι το γεγονός ότι η πρωταγωνίστρια της πρώτης ταινίας πήρε Όσκαρ Α' γυναικείου (Hilary Swank) και ο πρωταγωνιστής της δεύτερης ήταν υποψήφιος για Όσκαρ Α' αντρικού ρόλου (Eddie Redmayne). Στην περίπτωση των κόκκινων φαναριών, πέραν της Μπέττυς Βακαλίδου, όλοι οι υπόλοιποι ρόλοι των τρανς γυναικών σεξεργατριών που υπήρχαν στην πλοκή, ενσαρκώνονταν από cis άντρες.

Η κοινωνία μας είναι με τέτοιον τρόπο διαμορφωμένη που αυτόματα τα cis άτομα βρίσκονται σε ευνοϊκότερη θέση από τα τρανς άτομα σε οποιονδήποτε τομέα, είτε μιλάμε για περισσότερες ευκαιρίες στην εκπαίδευση, στην εύρεση εργασίας είτε για το γεγονός ότι εξακολουθούν να κακοποιούνται και να δολοφονούνται τρανς άνθρωποι λόγω της ταυτότητας φύλου τους. Είναι φτιαγμένη για cis ετεροκανονικούς λευκούς ανθρώπους και γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, παρά την ορατότητα που έχουν αποκτήσει τα τρανς υποκείμενα, εξακολουθούν

να έχουν λιγότερες ευκαιρίες και στην βιομηχανία του θεάματος, στις περισσότερες περιπτώσεις παίζοντας μόνο τρανς ρόλους, πράγμα που μειώνει κατά πολύ τις πιθανότητές τους να βρουν δουλειά. Έτσι, όταν cis ηθοποιοί παίρνουν και τους τρανς ρόλους, ένωθα μπορούσαν να διεκδικήσουν όποιον άλλον ρόλο θέλουν, αδιαφορούν για το ότι δεν αφήνουν κανένα περιθώριο στους/στις τρανς ηθοποιούς να υπάρξουν σε αυτόν τον χώρο. Εξαρχής τα τρανς υποκείμενα βρίσκονται σε μία μειονεκτική θέση όταν κάνουν οντισιόν για έναν ρόλο, σε μία βιομηχανία που δίνει σαφέστατα περισσότερες ευκαιρίες σε λευκούς ηθοποιούς, σε cis ηθοποιούς, σε ηθοποιούς που ταιριάζουν στα ετεροκανονικά πρότυπα ομορφιάς. Αυτό δεν σημαίνει πως τα τρανς ηθοποιά πρέπει να διεκδικούν μόνο ρόλους τρανς χαρακτήρων, απλώς ο μόνος τρόπος με τον οποίο μέχρι στιγμής έχουν αποκτήσει μία θέση στον χώρο αυτό, είναι ενσαρκώνοντας τρανς χαρακτήρες. Δίνοντας, λοιπόν, και αυτούς τους ρόλους σε cis ηθοποιούς μειώνονται ακόμα περισσότερο οι ευκαιρίες των τρανς ηθοποιών σε ένα σύστημα που προσπαθεί ούτως η άλλως να καταπλέσει τις φωνές τους με κάθε τρόπο.

Βέβαια, τα τελευταία χρόνια έχουν εμφανιστεί σειρές που επιδιώκουν και ενισχύουν την queer ορατότητα, με τρανς ηθοποιούς, όπως η Laverne Cox στο «Orange is the new black» αλλά και σειρές με πρωταγωνίστριες/ες τρανς ηθοποιούς, βλ. τον πρωταγωνιστικό ρόλο της Jules (Hunter Schafer) στο «Euphoria», μία από τις πιο γνωστές και επιδραστικές σειρές του 2021 αλλά και το μεγάλο καστ με μαύρες τρανς ηθοποιούς και μέλη της παραγωγής στο «Pose».

Σίγουρα η ύπαρξη ενός τρανς χαρακτήρα στην οθόνη δεν λύνει τα προβλήματα της χρόνιας (θεσμικής και μη) καταπίεσης και της βίας που υφίσταται συστηματικά η τρανς κοινότητα εκτός οθόνης από την ετεροκανονική πατριαρχική και τρανσφοβική κοινωνία που πολλές φορές καταλήγει στη δολοφονία. (375 δολοφονίες το 2021).² Παρόλα αυτά η θετική εκπροσώπηση στα καστ σειρών και στις ομάδες σεναριογράφων και η ορατότητα με όρους συμπερίληψης και όχι κακοποίησης που έχει δοθεί στο κουήρ και τρανς βίωμα κάνει ξεκάθαρο πως υπάρχουμε και από εδώ και πέρα θα μιλάμε εμείς για εμάς.

2. Κάθε χρόνο υπολογίζεται ότι ο αριθμός είναι πολύ υψηλότερος, αλλά πολλά περιστατικά είτε δεν καταγγέλλονται είτε δεν καταγράφονται, είτε τα δολοφονημένα τρανς άτομα δεν αναγνωρίζονται με την πραγματική τους ταυτότητα, αλλά καταγράφονται με το deadname (όνομα που τους αποδόθηκε στην γέννηση) <https://tdor.tgeu.org/> (Σχετικό Ντοκιμαντέρ: *Disclosure* (2020, Netflix))

Zucca Michela 2022.

Αιρετικές Επαναστάτριες Γένους Θηλυκού: Γυναίκες των δασών και των βουνών

(μτφ. Κυριλλίδου Βαρβάρα)

Πινακάτες Πηλίου: εκδ. Κοντύλι.

Tο κείμενο της ιταλίδας ανθρωπολόγου και φεμινίστριας Michela Zucca «Αιρετικές επαναστάτριες γένους θηλυκού: Γυναίκες των δασών και των βουνών» [L'eresia delle femmine ribelli: Donne delle foreste e delle montagne] γράφτηκε στα ιταλικά και αρχικά δημοσιεύθηκε από τις εκδόσεις Derive Approdi της Ρώμης το 2004 στο συλλογικό έργο Eretici dimenticati. Dal Medioevo alla modernità [Λησμονημένοι αιρετικοί. Από τον Μεσαίωνα στη σύγχρονη εποχή] το οποίο επιμελήθηκαν οι Corrado Mornese και Gustavo Buratti.

Λίγα χρόνια μετά, τον Σεπτέμβριο του 2007, συμπεριλήφθηκε επίσης σε μια μπροσούρα, η οποία κυκλοφόρησε στο Βαλ ντι Σούσα του Πιεμόντε της Ιταλίας, στο πλαίσιο τριήμερης εκδήλωσης με θέμα «L'eresia e la rivolta» [Αίρεση και εξέγερση] του κινήματος «No Tav a Venaus» (Τορίνο), κίνημα που δραστηριοποιείται ενάντια στην κατασκευή υπερσιδηρόδρομου στην εκεί κοιλάδα, εξαιτίας των καταστρεπτικών συνεπειών σε οικολογικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο για τις κοινότητες της περιοχής. Από τον Ιούνιο του 2010 η μπροσούρα αυτή διατίθεται τόσο σε έντυπη όσο και σε ηλεκτρονική μορφή από το κέντρο πληροφόρησης και εκδόσεων Porfido του Τορίνο.

Τον Μάρτιο του 2022 δημοσιεύθηκε για πρώτη φορά στην ελληνική γλώσσα από τις εκδόσεις Κοντύλι, με έδρα τις Πινακάτες στο βουνό του Πηλίου. Η μετάφραση ακολουθεί την έκδοση του ιταλικού κειμένου του Porfido του 2010, έκδοση η οποία και συμπεριλαμβάνεται στο τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου, λαμβάνει όμως υπόψη της και την αρχική του 2004. Η εισαγωγή, οι σημειώσεις τέλους καθώς και οι σημειώσεις εντός αγκυλών σε όλη την έκδοση ανήκουν στη μεταφράστρια. Το εικαστικό του εξωφύλλου φιλοτέχνησε η Αγγελική Ρελάκη ενώ τις υδατογραφίες που συνοδεύουν το κείμενο η

της
Βαρβάρας Κυριλλίδου

Αθηνά Μιχοπούλου. Η εικονογράφηση είναι πρωτότυπη και έγινε αποκλειστικά για την ελληνική έκδοση.

Η Zucca κάνει μια τομή στο τόξο των ιταλικών Άλπεων του ύστερου Μεσαίωνα. Τα αρχέγονα δάση των βουνών αυτών αντιμετωπίζονταν από τη νέα φεουδαρχική οργάνωση ως τόποι απροσπέλαστοι και μυστικοί, ως «foris», τόποι δηλαδή θύραθεν από όπου απουσίαζε η νομιμότητα. Σύμφωνα με κάποιες ετυμολογικές προσεγγίσεις από τον όρο αυτό προκύπτει και η ιταλική λέξη foresta [δάσος], που χρησιμοποιείται ήδη από τον 7ο αι. για να δηλώσει την δημόσια ζώνη που δεν μπορεί να γίνει αντικείμενο ιδιωτικής εκμετάλλευσης. Για την χριστιανική εκκλησία από την άλλη, τα δάση και τα βουνά αναπαριστούσαν το άναρχο της ύλης, τον τόπο που κατοικούσαν δαίμονες και πνεύματα, το τελευταίο προπύργιο λατρειών εκχερσωμένων από τις περιοχές όπου είχε επικρατήσει η εκκλησία.

Η νέα κοινωνική οργάνωση που προασπίζόταν τόσο η φεουδαρχία όσο και η Εκκλησία έθετε στο περιθώριό της ένα μεγάλης ποικιλότητας ανθρώπινο μωσαϊκό που μοιραζόταν, εκτός από την ανέχεια και την πείνα, την ανυπακοή στη θεωρούμενη νομιμότητα της εποχής και την ανάγκη για μια ελεύθερη ζωή, έξω από οικονομικούς και ηθικούς καταναγκασμούς. Ομάδες τέτοιων ανθρώπων (ληστές, θεραπεύτριες, τροφαδούροι, λεπροί, εραστές, σκλάβοι, διωκόμενες, οραματιστές κ.α.) αναγνώρισαν στα δάση και τα βουνά το μοναδικό τους καταφύγιο. Ανεπιθύμητοι και αποκλεισμένοι από την κοινωνία των «πολιτισμένων» οργάνωσαν εκεί ένα πολυπληθές και ζωντανό δίκτυο αυτοοργανωμένων κοινοτήτων όπου ίσχυε η ισότητα των φύλων. Τρέφονταν με ό,τι τους προσέφερε το δάσος και στην λαϊκή τους θρησκευτικότητα επιβίωναν τελετουργικά χθόνιου χαρακτήρα με ρίζες στην αρχαιότητα, όπως αυτά της Μεγάλης Θεάς (Diana).

Καταστροφή των δασών δεν σήμαινε μόνο αποψίλωσή τους, αλλά κυρίως το σβήσιμο της πολιτιστικής μνήμης που διέσωζαν όσες και όσοι ζούσαν εκεί. Οι λαοί των Άλπεων εναντιώθηκαν στην υφαρπαγή γης και την πολιτισμική τους ομογενοποίηση. Σε αυτόν τον μακροχρόνιο αγώνα ενάντια στην απαλλοτρίωση κοινών γαιών, που επέφερε το προς διαμόρφωση μοντέρνο κράτος, οι γυναίκες αγωνίστηκαν στην πρώτη γραμμή ως πολεμίστριες αλλά και ως διανοήτριες. Κατά κύριο

λόγο όμως ως αυτές που διαφύλαξαν την μνήμη.

Τις κυνήγησαν και με τις κατηγορίες της μαγείας και της αίρεσης, που εκείνη την εποχή έγιναν ταυτόσημες, και τις οδήγησαν στην πυρά: «Το κυνήγι των μαγισσών υπήρξε ένα πανίσχυρο όπλο ενάντια σε κάθε μορφή κοινωνικής ανυπακοής. Υπάρχουν κάθε άλλο παρά περίεργες συμπτώσεις μεταξύ της επανεμφάνισης των διώξεων κατά των γυναικών, του κυνηγιού των αιρετικών και της έκρηξης των μεγάλων εξεγέρσεων, τόσο των αστικών όσο και των αγροτικών, που έβαλαν φωτιά στην Ευρώπη για σχεδόν τρεις αιώνες» αναφέρει η Zucca.

Οι αναγνώστ(ρι)ες δεν δυσκολεύονται να αντιληφθούν την άμεση σύνδεση της θεματικής, τηρουμένων των αναλογιών, τόσο με την ελληνική όσο και με την παγκόσμια πραγματικότητα των τελευταίων ετών σε διάφορα επίπεδα:

Πρώτον, με τις νέους τύπου περιφράξεις κοινών αγαθών, τόσο υλικών όσο και άνλων. Η υφαρπαγή δημόσιου πλούτου, είτε αφορά την εμπορευματοποίηση φυσικών πόρων μέσω ιδιωτικοποιήσεων, είτε την εκμετάλλευση της δημόσιας γης (δάση, υπέδαφος κ.ά.) από πολυεθνικές εταιρίες, αποτελεί φαινόμενο κάθε άλλο παρά σπάνιο. Οι περιφράξεις δεν σταματούν πλέον εκεί αλλά επεκτείνονται στον διαμοιρασμό της γνώσης (από το διαδίκτυο και την δημοσιογραφική ενημέρωση μέχρι την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και τα Πανεπιστήμια), στην υγεία (από την απαξίωση των δημόσιων νοσοκομείων έως τους αποκλεισμούς και την καταστολή με πρόσχημα τον covid-19), στην καλλιτεχνική δημιουργία κ.ο.κ.

Περιφράξεις λογίζονται και τα τείχη κάθε είδους, είτε χερσαία, είτε πλωτά, καθώς επίσης κι εκείνα των στρατοπέδων που κατασκευάζονται στοχεύοντας να εμποδίσουν τους νέους πλάνητες που δημιούργησε η φτωχοποίηση και ο πόλεμος. Αποκλεισμοί που οδηγούν στην περαιτέρω εξαθλίωση δημιουργώντας αόρατους ανθρώπους.

Και αναπόφευκτα με τις περιφράξεις σωμάτων. Το έντονο και επιθετικότατο κύμα βίας εναντίων των γυναικών, που βρίσκει την πιο ακραία έκφρασή του τόσο στην αριθμητική αύξηση των γυναικοκτονιών όσο και στην κλιμάκωση της βαναυσότητας με την οποία διαπράττονται, μαρτυρά το νέο κυνήγι που έχει στηθεί για την πειθάρχηση των γυναικείων σωμάτων.

Μπαγκέρη Αγνή Β., 2022.

To ἄγγιγμα της Λίλιθ

Καλύβια Αττικής: εκδ. ΑΩ.

του
Κωνσταντίνου Σπυθούρη

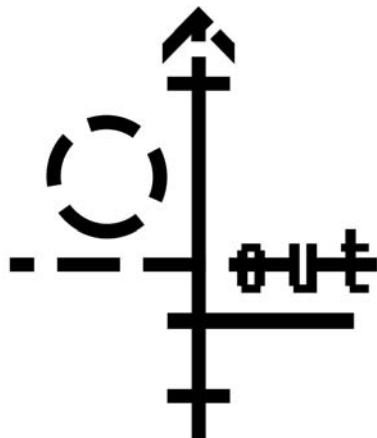
Το ἄγγιγμα της Λίλιθ είναι η πρώτη ποιητική συλλογή της Αγνής Β. Μπαγκέρη. Ο τίτλος δίνει το ποιητικό έναντισμα. Η μυθική Λίλιθ, σύμβολο της αρχέγονης γυναικείας φύσης, με τρόπο νοερό δίνει το χέρι στην Αγνή οδηγώντας την στον δρόμο της ποιητικής δημιουργίας.

Η γυναικεία παρουσία συνοδεύει την ποιήτρια στο ξεκίνημά της. Στο πρώτο ποίημα της συλλογής επικαλείται τη Μούσα της Ποίησης ζητώντας της να μεταλάβει από την ποιητική έμπνευση. Η προμετωπίδα της συλλογής προέρχεται από την άγνωστη ποιήτρια Ελένη Σ. Λάμαρη, αναφορά που λειτουργεί ως φόρος ανάμνησης σε μια ξεχασμένη γυναικεία ποιητική φωνή.

Στη συλλογή εντοπίζονται γόνιμες ιδέες. Στη «Βύθιση», λόγου χάρη, διακρίνονται ένα σύντομο απόσταγμα ακραίας συνείδησης του εγώ. Οι αναγνώστες συναντούν ποιήματα ερωτικά αλλά και ποιήματα ποιητικής. Η μέριμνα για τη δημιουργία ουσιαστικής έκφρασης και οι προθέσεις να ανατραπεί ριζικά η κοινόχρηστη εκφορά των λέξεων αποτελούν χαρακτηριστικά του ποιητικού πονήματος της ποιήτριας. Αποπειράται να έρθει σε ρήξη με το λεκτικό κλίμα της προφορικότητας με ειρωνικό ή παράλογο τόνο. «Βρίσκω ολοκλήρωση στη διάλυση», γράφει στο ποίημα «Δανδελίων», όπου αναιρείται η καθιερωμένη ομορφιά των ανθισμένων λουλουδιών, αφού η ποιήτρια βασίζεται στην αντίθεση που δημιουργεί το περίεργο και αξιοπρόσεκτο ανθάκι του φυτού Δανδελίωνος.

Διάχυτη είναι η υπαρξιακή αγωνία που ταυτίζεται με την ποιητική αγωνία. Ταυτόχρονα, η υπόσταση των πραγμάτων αμφισβητείται ενώ η ανθρώπινη υπόσταση του σώματος μεταστοιχειώνεται. Τα φύλλα των δέντρων και οι ρίζες αποτελούν συχνά μέρος του σώματος, με την Αγνή να πλάθει, με χιούμορ, έναν εναλλακτικό τρόπο θέασης των πραγμάτων. Τα ασύμβατα πράγματα τής ασκούν έλξη κι επιλέγει να νοηματοδοτήσει την ποιητική της πραγματικότητα με αυτό που κάποιοις άλλοις θα ονόμαζε παραδοξότητα, ασήμαντο.

Φτάνοντας στο τελευταίο ποίημα, την «Διαγραφή», η γυναικεία ποιητική φωνή με εμφατικό τρόπο αρνείται οποιονδήποτε αντικαθρεπτισμό. Ο καθρέπτης, σύμβολο στο οποίο εγγράφονται όλοι εκείνοι οι ρόλοι που φορτώνονται για χρόνια στις θηλυκότητες, είναι για την ποιήτρια αφορμή να ξεφύγει από προκαταλήψεις, κοινωνικές προσταγές, καθωσπρεπισμούς. Μιλά απερίφραστα για τη δική της ολότητα που δεν ταυτίζεται με δοσμένο από άλλους όνομα. Γράφει για τη δική της παρουσία, δεν φέρει πάνω της ταμπέλες, δεν περιέχεται ούτε ετεροπροσδιορίζεται από κανέναν. Ενώ για αρκετούς δυτικούς συγγραφείς ο καθρέπτης είναι σύμβολο ναρκισσιστικό, για την ποιήτρια γίνεται σύμβολο του στρεβλού και παραποιημένου ειδώλου που δεν αποτυπώνει την πραγματικότητα, αντιθέτως την αποκρύπτει, οδηγώντας την αλήθεια της στη λήθη.

Fabrice Virgili, Daniele Voldman, 2012.

Η γκαρσόν και ο δολοφόνος

(μτφρ. Νίκος Κούρκουλος)

Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου.

του
Γιάννου Λεβισιάνου
Λαμπρόπουλου

Πού μπορεί να φτάσει κάποιος για να αποφύγει τον πόλεμο των χαρακωμάτων; Ο Πολ λιποτακτεί από τον Γαλλικό στρατό και μεταμφιέζεται σε Σουζάν. Συνεχίζει να ζει κατά τη διάρκεια αλλά ακόμα και μετά το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου με τη σύζυγό του Λουίζ. Οι δύο τους συμπεριφέρονται σαν ένα ζευγάρι λεσβιών εκτός σπιτιού, ενώ η Σουζάν καταφέρνει να μην γίνει αντιληπτή μέχρις ότου δοθεί αμνηστία στους λιποτάκτες του πολέμου οπότε και αποκαλύπτει την πραγματική της ταυτότητα. Έχει όμως προλάβει να αποκτήσει σεξουαλικές έξεις εκτός της συζυγικής τους ζωής. Ο Πολ ακόμα και μετά την επιστροφή του στην αντρική ταυτότητα συνεχίζει να συγχάζει στο δάσος της Βουλώνης στο Παρίσι και να συνευρίσκεται με άλλους άντρες.

Η παραπάνω πλοκή βασίζεται στην πραγματική ιστορία του Πολ και της Λουίζ, που συντάραξε το γαλλικό αναγνωστικό κοινό της δεκαετίας του '30, μετά την αποκάλυψη της ιστορίας τους. Όλα αυτά φυσικά λαμβάνουν χώρα την περίοδο που η Γαλλία αλλά και η Ευρώπη βρίσκονται εν μέσω τεκτονικών κοινωνικών μεταβολών. Η ιστορία των δύο τους αναδεικνύει μια βασική αντίφαση. Ενώ ο Πολ λιποτακτεί, αποκηρύσσοντας ολόκληρη την αρρενωπή του ταυτότητα μετατρεπόμενος σε Σουζάν και εξερευνά το σεξ με άλλους άντρες, στη σχέση του με τη Λουίζ παραμένει βίαιος και καταπιεστικός. Και οι δύο τους αναγκάζονται να έρθουν σε ρήξη με τις κοινωνικές νόρμες της εποχής για να καταφέρουν βασικά να επιβιώσουν. Τη ρήξη τους με τις κοινωνικές νόρμες της εποχής ακολούθησε και η ρήξη στη σχέση τους. Η ρευστή σεξουαλική του ταυτότητα καθώς και η προσήλωσή του στο πατριαρχικό πρότυπο όσον αφορά στη σχέση του με τη Λουίζ καταλήγει στη δολοφονία του από την ίδια τη σύζυγό του που τον είχε βοηθήσει να μεταμφιεστεί σε γυναίκα.

Η σχέση αυτων των δύο ανθρώπων ακροβατεί στα όρια της

ΒΙΒΛΙΑ • ΒΙΒΛΙΑ

απεμπλοκής από τα κυρίαρχα πρότυπα τα οποία, ωστόσο, εν τέλει αναπαράγουν πιστά. Η σεξουαλική ζωή του Πολ/Σουζάν μετά τη παύση της δίωξής του ως λιποτάκτη δεν είναι προϊόν σεξουαλικής απελευθέρωσης αλλά μάλλον αποτέλεσμα του προνομίου ενός άντρα στο Παρίσι της δεκαετίας του 20. Σημαντικό ρόλο στην ιστορία αυτή παίζει και το τραύμα του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου (λιποταξία, δίωξη, αλλαγή ταυτότητας και γενικότερη συνθήκη πολέμου) το οποίο ακολουθεί και τους δύο πρωταγωνιστές σε όλο το βιβλίο.

Πωλ. Μπ. Πρεθιάδο, 2019.

Είμαι το Τέρας που σας Μιλά

(μτφ. Ελευθερίου Αναστασία Μελία)

Αθήνα: Εκδόσεις Αντίποδες

της
Εβελίνας Ζέμπου

Διαβάσαμε το συγκεκριμένο βιβλίο λίγες μέρες αφότου κυκλοφόρησε στην ελληνική του έκδοση. Πρόκειται για «μια ομιλία ενός διεμφυλικού άντρα, με μη δυαδικό σώμα, ενόπιον της Σχολής του Φρούδικού αιτίου της Γαλλίας». Το θέμα του ίδιου του συνεδρίου ήταν η γυναίκα στην ψυχανάλυση, πράγμα που ο Πρεθιάδο, θεωρεί από μόνο του παραπάνω από προβληματικό και την ίδια στιγμή τη μεγαλύτερη απόδειξη για την πατριαρχική και σεξιστική φύση της ψυχανάλυσης.

Το τέρας, όπως χαρακτηρίζει τον εαυτό του αλλά και όλα εκείνα τα άτομα που δεν εμπίπτουν στην κανονικότητα, μιλά μπροστά σε 3.500 ψυχαναλυτές και ψυχαναλύτριες κάνοντάς τους έκκληση να επαναπροσδιορίσουν την ψυχαναλυτική διαδικασία μέσα από την παραδοχή της δικιάς τους έμφυλης ταυτότητας και του σεξουαλικού προσανατολισμού τους. Να επαναπροσδιορίσουν την ψυχαναλυτική διαδικασία χωρίς την «επιστημολογία της έμφυλης διαφοράς». Το τέρας που έφτιαξε ο Φρόντη μιλά, και μάλιστα καταστρέφει την σοβαροφανή και αλώβητη εικόνα της ψυχιατρικής, ξεπερνά τα όρια των όρων του «πατέρα» της ψυχανάλυσης. Μιλά για προνόμια, ταξικά, φυλετικά και έμφυλα. Μιλά για το δικό του προσωπικό βίωμα από το βάθρο του συνεδρίου, πλέον ως διδάκτορας και όχι ως ασθενής σε ντιβάνι. Κάνει μια αναδρομή σε παλαιότερες εποχές τονίζοντας κακοποιητικές πρακτικές και μεθόδους. Αποδομεί και κατακρημνίζει στο σημείο 0 θεωρίες γνωστών ψυχαναλυτών και ψυχιάτρων.

Αποσπάσματα:

«Είμαι το τέρας που σηκώνεται από το ντιβάνι και παίρνει τον λόγο όχι ως ασθενής αλλά ως πολίτης, ως ένας τερατώδης ίσος σας».

«Η ελευθερία είναι μια πόρτα εξόδου. Η ελευθερία ?όπως το νέο όνομα με το οποίο με αποκαλείτε σήμερα ή το ελαφρώς τριχωτό πρόσωπο που βλέπετε μπροστά σας? είναι κάτι που κατασκευάζεται».

One in a Thousand

της Clarisa Navas, 2020.

Πρόκειται για μία queer ταινία η οποία έχει ως φόντο το Las Mil, μία συνοικία πολυκατοικιών στην Αργεντινή όπου η σκηνοθέτρια έζησε και μεγάλωσε. Δίνει έμφαση στην καταγραφή της ζωής των ανθρώπων που ζουν εκεί, σε ένα τοπίο βιομηχανικής εγκατάλειψης, και των σχέσεων που χτίζουν μεταξύ τους όσοι ξεφεύγουν από τη νόρμα.

Στο κέντρο αυτού του συγκροτήματος διαμερισμάτων η Navas πλάθει τα πορτρέτα των πρωταγωνιστριών της με πολύ τρυφερό και αμήχανο τρόπο. Από τη μία η Ιρίδα, μια μαθήτρια που αποβάλλεται από το σχολείο, της αρέσει να παίζει μπάσκετ, έχει ένα αδελφό κουνίρ και μια ετερόκλητη παρέα φίλων. Από την άλλη η Ρενάτα, μια σεξεργάτρια οροθετική, στιγματισμένη, η οποία επιστρέφει στη χώρα έπειτα από κάποια χρόνια διαμονής στην Παραγουάνη. Γνωρίζονται και ερωτεύονται, και τα υπόλοιπα μπορείτε να τα δείτε και μόνα σας.

Ο λόγος που αποφασίσαμε να αναφερθούμε στη συγκεκριμένη ταινία, πέρα από το γεγονός του ότι ξεχυλίζει από queer στοιχεία, είναι η αναπαράσταση cis θηλυκότητας με HIV. Οι περισσότερες οροθετικές θηλυκότητες συχνά δεν έχουν αντιπροσώπευση στη μέινστριμ, και όχι μόνο, κουλτούρα της τέχνης.

Νάντια Μάντεση, 2020.

Κάτω από τη Γέφυρα

Mια μηχανικός που εργάζεται σε ένα καράβι υπεράκτιων εργασιών, το οποίο παραμένει σχεδόν ακίνητο κάτω από τη γέφυρα Ρίου – Αντιρίου, αφηγείται σε πρώτο πρόσωπο τις σκέψεις και τα συναισθήματα της. Τα στατικά κάδρα και οι διαφορετικοί ήχοι του καραβιού – φυσικοί και μηχανικοί – αντικατοπτρίζουν τη ψυχική κατάστασή της όπως έχει διαμορφωθεί κατά τον δίμηνο περιορισμό της στο πλοίο. Η ταινία γυρίστηκε πριν το ξέσπασμα της πανδημίας, ωστόσο το θέμα της απέκτησε μια αναβαθμισμένη επικαιρότητα μέσα στις συνθήκες της καραντίνας και των περιορισμών της κινητικότητας. Το φιλμ της Νάντιας Μάντεση ταξιδεψε σε πολλά διεθνή φεστιβάλ, βραβεύτηκε ως καλύτερη ταινία μικρού μήκους πρωτεμφανιζόμενης δημιουργού (Best First Short Film) στο Fotofilm Short FestInstabul το 2020 ενώ την ίδια χρονιά ψηφίστηκε ως αγαπημένη ταινία κοινού στο Aphrodite Queer Festival.

Η ταινία είναι διαθέσιμη προς θέαση στο Vimeo.

Ελιάνα Καναβέλη, Αλίκη Κοσυφολόγου,
Άπιαστη μητρότητα
(υπό έκδοση, Εκδ. Πλήθος)

Hιδεολογία, οι αναπαραστάσεις και οι πρακτικές φροντίδας όπως διαπλέκονται και επικαθορίζουν τις εμπειρίες της μητρότητας σήμερα βρίσκονται στο επίκεντρο της συγκεκριμένης μελέτης – έρευνας. Το παρόν βιβλίο είναι προϊόν μιας ποιοτικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της δεύτερης περιόδου της πανδημίας, το φθινόπωρο του 2021. Η έρευνα εστιάζει στην καταγραφή των διαφορετικών εμπειριών και βιωμάτων της μητρότητας υπό το

πρίσμα των ετερογενών και μετασχηματιζόμενων αντιλήψεων για το φύλο και τη φροντίδα. Ταυτόχρονα, διερευνά τους τρόπους με τους οι σύγχρονες αντιλήψεις και τάσεις γύρω από τα θέματα της μητρότητας στο εθνικό πλαίσιο συνομιλούν με/ ή επηρεάζονται από τις διεθνείς σύγχρονες πολιτισμικές αναπαραστάσεις της μητρότητας όπως αυτές αποτυπώνονται στον κινηματογράφο και στην τηλεόραση. Το βιβλίο θα κυκλοφορήσει από τις εκδόσεις Πλήθος μέσα στο καλοκαίρι του 2022.

2o Books n' Beer fest στην Πλατεία Πρωτομαγιάς (03-05 Ιουνίου, Πλατεία Πρωτομαγιάς)

3 μέρες, 63 εκδόσεις, 2 μικροζυθοποιίες, 3 ετικέτες μπίρας, 4 θεματικές, 13 εκδηλώσεις και βιβλιοπαρουσιάσεις, ψιλή κουβέντα και αμέτρητα βαρέλια μπίρας.

Μικρά και μεγαλύτερα εκδοτικά εγχειρήματα, βιβλιόφιλ@ και λάτρεις του λυκίσκου συναντήθηκαν στο πολύ επιτυχημένο 2o Books n' Beer fest το οποίο διεξήχθη στην πλατεία Πρωτομαγιάς το τριήμερο 3-5 Ιουνίου. Τηρώντας την υπόσχεση της η διοργάνωση απέρριψε τις καθιερωμένες μουσειακού τύπου λογικές για τη μορφή και τον χαρακτήρα των εκθέσεων βιβλίου και δημιούργησε ένα ανοιχτό, συμμετοχικό, με ενδιαφέρουσες θεματικές συζητήσεις και με κοινωνικό προσανατολισμό βιβλίου. Η πρώτη ημέρα του Φεστιβάλ φιλοξένησε εκδηλώσεις και παρουσιάσεις βιβλίων γύρω από τη θεματική ενότητα «Γυναικοκτονίες και Δικαιώμα στη Γυναικεία Αυτοάμυνα».

Στις πορείες πάντα κλαίω

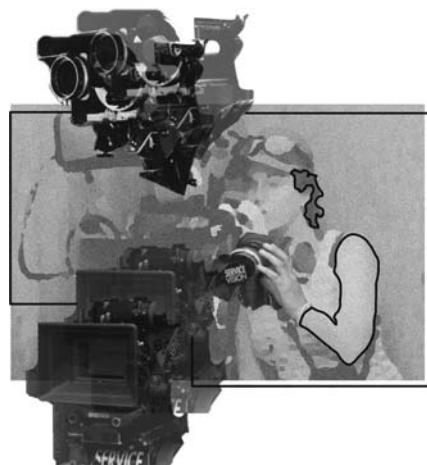
της
Γιώτας Τεμπρίδου

Είναι αλήθεια, στις πορείες πάντα κλαίω. Κλαίω από λύπη γι' αυτήν που λείπει. Και από χαρά για όλα τα διπλανά. Γιατί είναι ωραίο να σε πιστεύουν και να το φωνάζουν. Είναι ωραίο να τις πιστεύεις και να το φωνάζεις. Κλαίω που με πνίγει το δίκιο μας. Και που καταπίνω τα δακρυγόνα σας. Γιατί βλέπω με τα μάτια μου την οργή να τρυπώνει στη στοργή. Κι άλλοτε τη στοργή να σβήνει, ν' αφήνει χώρο στην οργή. Γιατί μετά από κάθε γυναικοκτονία, μια πορεία έχει κάτι από κηδεία. Και από ανάσταση. Επίκειται επανάσταση. Κλαίω από οργή και θλίψη. Που άργησα τόσο να μάθω να διεκδικώ. Που δεν έχω φωνή δυνατή ν' ακουστεί. Έχεις όμως εσύ κι αυτό μπορεί ν' αρκεί. Κλαίω γιατί στις πορείες περιμένω να βρω την ελευθερία μου. Και η ελευθερία μου στα δάκρυα είναι μέρος της ελευθερίας μου. Κλαίω που δεν είμαι η μόνη που κλαίει. Κλαίω. Όταν όμως με κοιτάζει ο ματατζής, ποτέ δεν κλαίω. Όταν μας στριμώχνουν στο στενό, ποτέ δεν κλαίω. Γιατί δε νιώθω μόνη, δεν είμαι μόνη, είμαστε πολλά.

Είναι αλήθεια, στις πορείες δε νιώθω ποτέ μόνη. Άλλοτε είμαι με δεκάδες, άλλοτε με εκατοντάδες, άλλοτε είμαι με χιλιάδες. Δεν τις ξέρω όλες, αλλά είμαστε μαζί, τις ξέρω όλες. Είναι εκεί η φίλη με τη βροντερή φωνή, η φίλη περιφρούρηση, η φίλη δε μιλάω πολύ, η φίλη πάω κι όπου βγει. Είναι κι εκείνες που δεν είναι. Έχω σωσμένο ένα εισερχόμενο απ' το 2017: «Κοίτα με μέχρι να με πάρει ο ύπνος. Να με κοιτάζεις πάντα, ακόμα κι όταν φύγεις από τη Νάπολη. Έτσι θα ξέρω ότι με βλέπεις και θα 'μαι ήσυχη». Το θεώρησα χρήσιμο να το πω αυτό. Δεν έχω πάει ποτέ στη Νάπολη. Αυτό ήταν ίσως περιττό. Δε θα μπορέσω ποτέ να καταλάβω πώς γίνεται, μέσα στον τόσο κόσμο, να ξεχωρίζω πάντα τις φίλες μου στις πορείες. Από ποιό πορτάκι μπαίνει η Μόνικα, τι την κάνει τόσο ορατή, πώς γίνεται να είναι η Σταυρούλα και δω και κει, από πού ξεπετάγεται κάθε φορά η Κική. Ένα χέρι θα σε κρατήσει, μια αγκαλιά θα σε καλύψει, κάποια θα σου χαμογελάσει, θα κάνει πως δε βλέπει ότι κλαις. Όλες εκεί, όλες μαζί. Λείπουν οι τύποι που δεν έχουν καμία σχέση με τα πανεπιστήμια, θέλουν όμως την αστυνομία στα πανεπιστήμια, για το δικό μας καλό. Την αστυνομία. Στα πανεπιστήμια. Για το δικό μας καλό. Καλά κάνουν και λείπουν, γιατί μου φέρνουν ανασφάλεια. Αφήστε, θα φροντίσω εγώ για τη δική μου ασφάλεια.

Είναι αλήθεια, στις πορείες φτάνω αδύναμη και φεύγω δυνατή.

Οδηγός

για την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας

της παρενόχλησης και των διακρίσεων

στους χώρους εργασίας

Τι είναι η έμφυλη βία στους χώρους εργασίας;

Αναγνωρίζουμε σαν έμφυλη βία οποιαδήποτε επιβλαβή πράξη ή απειλή αυτής κατά γυναικών, θηλυκοτήτων και ΛΟΑΤΚΙΑ+ ατόμων στους χώρους στους οποίους εργάζονται. Η βία στους χώρους εργασίας μπορεί να πάρει πολλές μορφές – σωματική, ψυχολογική, συναίσθηματική, σεξουαλική (παρενόχληση, βιασμός, εκμετάλλευση), οικονομική και λεκτική.

Τέτοια περιστατικά είναι καθημερινότητα για πολλές γυναίκες και θηλυκότητες, και πολλές φορές η κουλτούρα της σιωπής και της μετάθεσης της ευθύνης στις επιζώσες τέτοιων επιθέσεων κάνει την αντιμετώπιση τους πάρα πολύ δύσκολη. Η δύναμη και η εξουσία που έχουν εργοδότες, προϊστάμενοι αλλά και συνάδελφοι που υιοθετούν τέτοιες συμπεριφορές αλλά και η γενικότερη κανονικοποίηση τέτοιων γεγονότων, εγκλωβίζουν τις επιζώσες σε αδιεξοδες καταστάσεις, τους κλείνουν το στόμα, και δεν τους επιτρέπουν άλλο τρόπο διαχείρισης πέρα από τον προσωπικό.

Το πρόσφατο κίνημα #metoo που ξεκίνησε και στην χώρα μας από τους χώρους της τέχνης και του πολιτισμού, κατάφερε να ενδυναμώσει πολλές γυναίκες και

ΛΟΑΤΚΙΑ+ άτομα που ζούσαν για χρόνια με το τραύμα της έμφυλης βίας. Σε αυτό το πλαίσιο, δημιουργήσαμε αυτό τον οδηγό με σκοπό να βοηθήσουμε όποια γυναίκα, θηλυκότητα και άτομο εργάζεται σε διάφορους κλάδους και έχει επιζήσει τέτοιας βίας να μιλήσει και να ζητήσει βοήθεια.

Είναι καιρός να βγάλουμε αυτές τις εμπειρίες από τη σιωπή της ενοχής που μας επιβάλλεται, να μιλήσουμε για αυτές ανοιχτά και να αναζητήσουμε συλλογικούς τρόπους διαχείρισης.

Είναι καιρός να σταματήσουμε να σπάκωνυμε το ψυχολογικό και κοινωνικό βάρος τέτοιων περιστατικών και να βρούμε τη δύναμη να σταθούμε απέναντι στους κακοποιητές, και να τους μεταθέσουμε την ευθύνη που τους αναλογεί.

Μέχρι να είμαστε όλες/α ελεύθερες και ασφαλείς στους χώρους που ζούμε και εργαζόμαστε.

Πώς να την αντιμετωπίσω;

Δεν είσαι μόνη

Οι φεμινιστικές συλλογικότητες που συμμετέχουν στην συνέλευση μας καθώς και τα εργατικά σχήματα και τα σωματεία που δραστηριοποιούνται στο χώρο εργασίας σου είναι εδώ για να σε ακούσουν και να σε στηρίξουν στην προσπάθεια σου να διαχειριστείς ένα τέτοιο περιστατικό και θα κινηθούν στην κατεύθυνση που επιθυμείς εσύ.

Οι ομάδες και οι συλλογικότητες μας είναι ασφαλείς χώροι οπού μπορείς να μιλήσεις σε κλίμα εμπιστοσύνης, να ζητήσεις βοήθεια και υποστήριξη, και να επεξεργαστείς συλλογικά τρόπους αντιμετωπίσεις αυτού που συνέβη που σε εκφράζουν και μπορείς να υποστηρίξεις.

Για παράδειγμα, ένα τέτοιο περιστατικό θα μπορούσε να καταγγελθεί στην Επιθεώρηση Εργασίας, η οποία είναι υποχρεωμένη να το εξετάσει σύμφωνα με την ΥΑ 101269/2021 [ΦΕΚ Β' 5978] αλλά και στον Συνήγορο του Πολίτη [σε περίπτωση που η επιχείρηση/εργοδότης ανήκει σε κλάδο που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του]. Η έμφυλη βία στο χώρο της εργασίας, είτε ασκείται από εργοδότες και άτομα σε διευθυντικές θέσεις είτε από συναδέλφους, μπορεί να συνιστά μονομερή βλαπτική μεταβολή των όρων της σύμβασης εργασίας και να θεωρηθεί ως προσβολή της σύμβασης από την πλευρά του εργοδότη, ο οποίος είναι υποχρεωμένος να καταβάλει και την αντίστοιχη αποζημίωση. Σε περίπτωση εκδικητικής απόλυτης του ατόμου που καταγγέλλει περιστατικό έμφυλης βίας, υπάρχει δυνατότητα χαρακτηρισμού της απόλυτης ως καταχρηστικής και άκυρης. Σε κάθε περίπτωση, οι φεμινιστικές και εργατικές συλλογικότητες θα σε στηρίξουν και θα αναζητήσουν τρόπους αντιμετώπισης που ταιριάζουν σε κάθε περίπτωση.

Σε αναζήτηση ψυχολογικής και ιατρικής υποστήριξης

Με τη βοήθεια των φεμινιστικών και εργατικών συλλογικοτήτων μπορείς να αναζητήσεις ψυχολογική και ιατρική υποστήριξη.

Το Δίκτυο Αλληλεγγύης των Κοινωνικών Ιατρείων συμμετέχει στην προσπάθεια μας για την συλλογική αντιμετώπιση της έμφυλης βίας στους χώρους εργασίας. Τα κοινωνικά ιατρεία που λειτουργούν αυτή τη στιγμή στα Εξάρχεια, στο 1λιον, στη Νέα Σμύρνη και στην Πατοσίων-Αχαρνών καθώς και το Δίκτυο Ψυχολογικής Στήριξης μπορούν να παρέχουν ψυχολογική και ιατρική υποστήριξη ανάλογα με την κάθε περίπτωση. Το δίκτυο συνεργάζεται και με γιατρούς στο Εθνικό Σύστημα Υγείας που μπορούν να προσφέρουν τη βοήθεια τους αν χρειαστεί (για παράδειγμα, να βεβαιώσουν την ύπαρξη σωματικής κακοποίησης κάτι που μπορεί αργότερα να χρησιμοποιηθεί υποστηρικτικά σε μια δικαστική διαμάχη).

Ακόμα, υπάρχει η γραμμή SOS 15900 στην οποία μπορείς να απευθυνθείς για περαιτέρω συμβουλές και υποστήριξη (δυστυχώς με χρέωση κλήσης). Η γραμμή είναι εθνικής εμβέλειας, και στελεχώνεται από ψυχολόγους και κοινωνιολόγους που παρέχουν άμεση βοήθεια σε έκτακτα και επειγόντα περιστατικά βίας σε 24ώρη βάση, 365 μέρες το χρόνο. Με ευθύνη των διάφορων κυβερνήσεων, δυστυχώς η γραμμή είναι μονήμως υποστελεχωμένη και μάλιστα με συμβασιούχους, με αποτέλεσμα να κάνεται μια κρίσιμη εμπειρία όταν δεν ανανεώνονται οι συμβάσεις τους. Επίσης πολύ σοβαρό έλλειμμα είναι ότι δεν υπάρχει μόνιμη διερμηνεία σε βασικές γλώσσες μεταναστριών.

Σε αναζήτηση νομικής υποστήριξης

Οι φεμινιστικές και εργατικές συλλογικότητες μπορούν να σε στηρίζουν στην αναζήτηση νομικής υποστήριξης. Υπάρχουν δικηγόροι με τις οποίες μπορείς να έρθεις σε επαφή για περαιτέρω συμβουλές και στήριξη για μια καταγγελία στις δικαιοτικές αρχές.

Για παράδειγμα, οι συλλογικότητες σε συνεργασία με δικηγόρους μπορούν να σε στηρίζουν στην καταγγελία ενός τέτοιου περιστατικού στην αστυνομία ή οποία πολλές φορές αποθαρρύνει τις καταγγέλλουσες και τους στερεί βασικά δικαιώματα. Να σημειωθεί εδώ ότι με βάση την νομοθεσία, η καταγγελία πρέπει να γίνει εντός τριών μηνών από το περιστατικό. Στην περίπτωση αυτή, η αστυνομία είναι υποχρεωμένη να καταγράψει την καταγγελία, να την αξιολογήσει και ανάλογα με την περίπτωση είτε να κινηθεί αυτεπάγγελτα είτε να ενημερώσει την καταγγέλλουσα για τα δικαιώματα της, είτε να την παραπέμψουν στην αρμόδια ιατροδικαστική υπηρεσία αν χρειάζεται.

Οι εργαζόμενες έχουν ακόμα δικαιώματα!

Παρά τις επιθέσεις που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια από όλες τις διαδοχικές κυβερνήσεις με στόχο την άρση της προστασίας των εργαζόμενων από την εργατική νομοθεσία, υπάρχουν ακόμα κάποιες διατάξεις που προστατεύουν τις εργαζόμενες. Επειδή πολύ συχνά οι εργοδότες τις παραβιάζουν αυθαιρετώντας, καλό είναι να τις γνωρίζουμε.

Η αρχή «ίσος αριθμός για ίση εργασία» είναι νομικά κατοχυρωμένη, άσχετα με το τι εφαρμόζεται στην πράξη. Κάθε άμεσο ή έμμεσο έμφυλο διάκριση και ιδίως λόγω οικογενειακής κατάστασης απαγορεύεται ρητά. Ο εργοδότης τυπικά δεν δικαιούται να αρνηθεί την πρόσληψη γυναικάς λόγω εγκυμοσύνης ή μητρότητας και οι εργαζόμενες μετά την λήξη της άδειας μητρότητας δικαιούνται να επανέλθουν στην ίδια ή σε ισοδύναμη θέση στην εργασία τους. Ο νόμος μάλιστα τυπικά απαγορεύει τις διακρίσεις και ενάντια σε διεμφυλικά άτομα λόγω φυλομετάβασης. Βέβαια, ο ίδιος νόμος (3986/2010 – ΦΕΚ Α'207) εξισώνει τα ασφαλιστικά δικαιώματα ανδρών και γυναικών προς τα κάτω. Οι απολύτεις εγκύων απαγορεύονται ρητά, τόσο κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης, όσο και 18 μήνες μετά τον

τοκετό αλλά και μετέπειτα αν η απουσία από την εργασία οφείλεται σε ασθένεια λόγω τοκετού (άρθρο 36, Ν.3996/2011 – ΦΕΚ Α'170). Μία σειρά από άδειες (άδεια θηλασμού και φροντίδας παιδιών, ανατροφής τέκνων, κ.λπ.) προβλέπονται από την νομοθεσία και την εθνική συλλογική σύμβαση εργασίας.

Όμως η εργοδοτική αυθαιρεσία και οι διάφορες μορφές μαύρης, ανασφάλισης, ελαστικοποιημένης εργασίας, η πρόσληψη της εργαζόμενης ως «συνεργάτης» κ.ά., καθιστούν συχνά τα παραπάνω δικαιώματα κενό γράμμα. Τα μαχητικά εργατικά σωματεία είναι σε θέση να σε ενημερώσουν αναλυτικά για τα νόμιμα δικαιώματά σου. Η διασφάλιση και η διεύρυνση τους περνάει από την ενίσχυση των εργατικών αγώνων και συνολικά του εργατικού κινήματος.

Φεμινιστικές και εργατικές διεκδικήσεις

Οι φεμινιστικές και οι εργατικές συλλογικότητες διεκδικούμε την εφαρμογή της αρχής «ίσο αμοιβή για ίση εργασία» στην πράξη, ενάντια σε τυπικές ή άπτυες μισθολογικές διακρίσεις, με εργασιακές σχέσεις μόνιμες και σταθερές, με πλήρη ασφαλιστικά δικαιώματα που θα καλύπτονται από συλλογικές συμβάσεις εργασίας. Ενίσχυση της πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας και πλήρη προστασία της μητρόπτητας για όλες τις γυναίκες, ντόπιες και μετανάστριες, χωρίς αποκλεισμούς. Να παρέχει το κράτος τις υπηρεσίες φροντίδας που σήμερα αναλαμβάνονται άνισα από

τις γυναίκες. Δωρεάν, ασφαλείς και προσβάσιμες εκτρώσεις για όλες.

Ενάντια στην έμφυλη βία διεκδικούμε την οικονομική υποστήριξη κακοποιημένων γυναικών και ΛΟΑΤΚΙΑ+ ατόμων ώστε να μπορούν να φύγουν από το κακοποιητικό περιβάλλον, δημόσιους και δωρεάν ζενώνες και τηλεφωνικές γραμμές στήριξης, λειτουργία ιατροδικαστικών κέντρων όλο το 24ωρο και κοινωνικές υπηρεσίες στήριξης στις καταγγέλλουσες και νομική αναγνώριση του όρου γυναικοτονία.

Επικοινωνία

★ Συνέλευση Φεμινιστικών και Εργατικών Συλλογικοτήτων

✉ femierga@gmail.com Συνέλευση Φεμινιστικών και Εργατικών Συλλογικοτήτων

★ Attack στην Ανεργία και την Επισφάλεια

✉ againstmodernslavery@gmail.com @attackstinanergia attack.org.gr @attack_against

★ Εργατική Συμμαχία στα Δυτικά

✉ ergatikisymmaxia@gmail.com

★ Kiouri@

✉ omadakiouriat@gmail.com @kiouria kiouri.at

★ LABour - Αγωνιστική Παρέμβαση στην Έρευνα

✉ labour.ereuna@gmail.com @labour.ereuna labour.ereuna

★ Sabbat - Burn the Rich, not the Witch

✉ sabbat@espiv.net @SabbatFeministCollective sabbat.fem

★ Συντονιστικό Αναπληρωτών/τριών - Αδιόριστων Εκπαιδευτικών

✉ sidonistikoanaplioton@gmail.com Συντονιστικό Αναπληρωτών Αδιόριστων Εκπαιδευτικών

Το τεύχος 3
της περιοδικής έδοσης
η κιουρί@
τυπώθηκε τον Αύγουστο του 2022
σε περιορισμένο αριθμό αντιτύπων.